

naše planine

11-12

1987

Preplata u 1988. godini 5000 dinara

Zašto smo primorani na povišenje preplate, vjerojatno nije potrebno nikome objašnjavati — sve nas inflacija pogđa istodobno.

Štvaćajući da će mnogim preplatnicima biti teško poslati preplatu već početkom godine, u vrijeme kada pristižu i mnoge druge uplatnice, izdavač »Naših planina« izlazi ususret ekonomski manje moćnim čitalcima na taj način što će pričekati na njihove uplate do početka proljeća. Molimo Vas da tada svakako upotrijebite novčanu uplatnicu koja je priložena ovom broju. I njezino tiskanje je zahtijevalo velik novčani izdatak.

Ako više ne možete ili ne želite biti preplatnik, javite nam to dopisnicom ili telefonom kako biste našoj amaterskoj organizaciji prištedjeli nepotrebitne izdatke i trud.

Izdavač će se i nadalje truditi da, unatoč neprofesionalnoj osnovi, časopis bude što kvalitetniji.

Zahvaljujemo se svim vjernim preplatnicima, pogotovo onim brojnim planinarima koji svojevoljno plaćaju povišenu preplatu, a također i autorima članaka i priloga koji ne primaju nikakav honorar, nego pišu za svoje i za naše zadovoljstvo.

Planinarski savez Hrvatske

Uputa suradnicima

Rukopise koje šaljete radi objavlјivanja u »Našim planinama« molimo da pridete na ovaj način:

— Priloge valja pisati strojem, samo na jednoj stranici papira, s velikim predcem, tako da na jednoj stranici bude najviše 30 redaka.

— Na početku rukopisa u prvom redu dolazi ime i prezime autora u drugi red mjesto boravka, u treći naslov članka i u četvrti eventualni podnaslov, sve velikim slovima.

— Primaju se i početnički radovi, ali ako niste vični pisanju zamolite nekoga svog znanca koji je tome vičan (npr. profesora hrvatskog jezika) da dotjera rukopis ili to dopustite redakciji časopisa.

— Ako naš lektor rukopis znatno korigira, bit će vraćen autoru s molbom za prijepis i odobrenje ispravaka.

— Priloge objavljujemo u ijkavskoj varijanti, osim ako to autor izričito odbije.

— Uredništvo ima zadatak da posreduje između čitalaca i autora, pri čemu treba da zastupa obostrani interes. Zato pisci priloga trebaju dobronamjerno shvatiti primjedbe na poslani tekst.

— Sto se izbora tema tiče, preporučamo suradnicima da se posavjetuju s urednikom ili članovima redakcije.

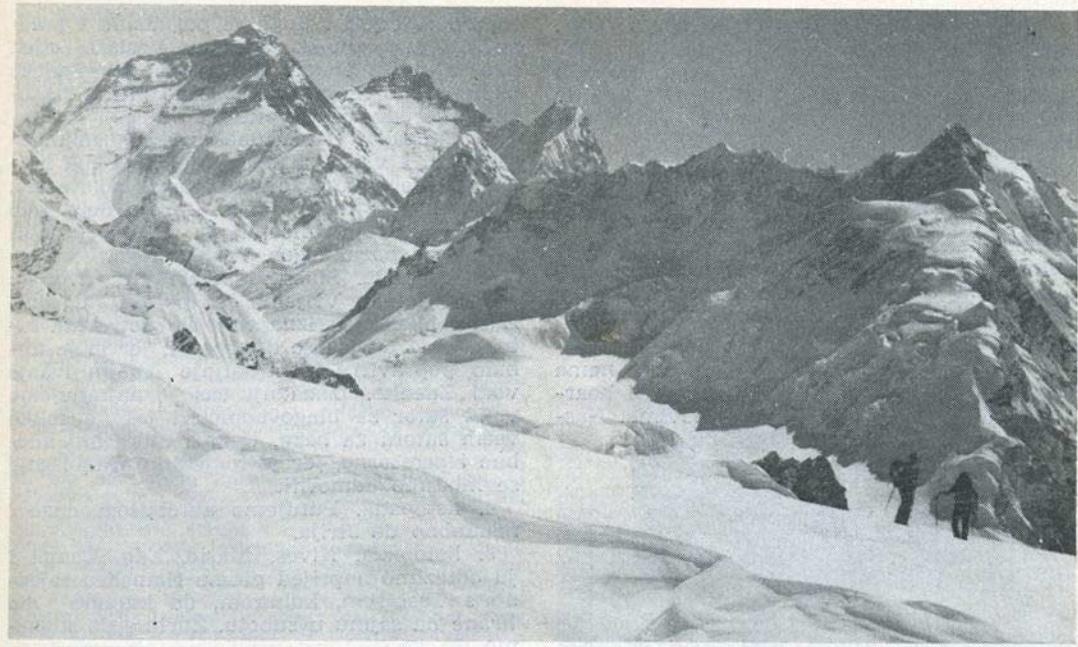
— Poželjne teme su izvještaji s ekspedicija, nepoznati ili manje poznati planinski predjeli, zanimljivi događaji u planini, opisi značajnih penjačkih uspona u stjeni, planinarska povijest, tehnika planinarenja, aktuelne vijesti, kalendar planinarskih akcija, prijevodi ili adaptacije kvalitetnih članaka iz strane literature, prijedlozi i mišljenja. Nisu poželjni izvještaji s izleta, a zasad se ne objavljaju ni pjesme. Prednost imaju teme o kojima se duže vremena nije pisalo. Vijesti moraju biti kratke i sažete.

— Uz članak je poželjno što više kvalitetnih slika (kolor ili crno bijelih), po suvremenom načelu: više slika, manje riječi. Na slikama treba označiti autora i naslov slike. Sve fotografije vraćamo autorima nakon upotrebe. Dijapo pozitive i tiskane razglednice tiskara ne prima.

— Ako se u članku spominje mnogo geografskih naziva ili opisuje manje poznata planina, poželjna je jednostavna geografska skica.

— Suradnja se ne honorira, jer su svi poslovi oko izdavanja »Naših planina« na volonterskoj osnovi, ali će uredništvo na zahtjev autora nadoknaditi stvarne troškove priređivanja priloga ili mu priznati u istoj visini preplatu na časopis.

— Autorima većih priloga dostavljamo nakon tiskanja 5-10 otisaka (separata) kako bismo im uštedjeli trošak fotokopiranja.

S puta na Ngozumbu (u pozadini Mount Everest)

Foto: B. Šeparović

Ngozumba Kang (7742 m)

BRANKO ŠEPAROVIĆ

ZAGREB

Kažu, da tko ubije nepalskog fazana, mora stalno dolaziti nazad u Himalaju i od tog ne može pobjeći. Nepalskog fazana video sam mnogo puta, nisam ga nikad ubio, a ipak se vraćam u Himalaju i stalno želim ponovo doći. No želje su jedno, a mogućnosti drugo, tako da u Himalaje odlazim mnogo rjeđe nego što želim.

U proljeće me Darko zapitao hoću li ići u jesen na Ngozumba Kang. Također je pitao i Nives. Ona se vratila sa ženske himalajske ekspedicije i silno je željela da ode ponovo. Već otprije sam znao tko je sve kandidat za odlazak. S većinom sam vrlo dobar prijatelj.

Sve poslove oko organizacije vodio je Darko. U Zagrebu, tako reći, nisam imao nikakvih obaveza u organizaciji, osim nabavke 2000 dolara. Većinu sam sâm zaradio radeći redovno svoj posao (nerazorna ispitivanja materijala), a dijelom radeći i izvanredno na visinama, uglavnom na rafinerijama. Mario i ja, neki put s Nives i Marekom, penjali smo se uz visoke kolone i reaktore, ili se spuštali niz 90-metarsku baklju, radi mjeranja i ispitivanja, te time naručiocu

uštedjeli gradnju skele, a sebi omogućili odlazak u Himalaju.

Kako god bilo, mislio sam, neću se puno eksponirati niti zamarati organizacijom, ni u Zagrebu, ni u Nepalu. Zamišljao sam da ču na ekspediciji sudjelovati bez ikakvog živciranja.

ZAHE 4.

Četvrta Zagrebačka alpinistička himalajska ekspedicija (ZAHE) još je jedna u seriji uspješnih ekspedicija u organizaciji Planinarskog saveza Zagreba.

Cilj: neispunjani vrh Ngozumba Kang II (srednji) u lancu između Cho Oyu i Gyachung Kang, visine 7742 metra.

Smjer: Jugozapadna stijena, četiri visinska lopora, baza i isturena baza.

Članovi: Darko Berljak — voda, Branko Šeparović — voda uspona, Branko Puzak (Campi), Boris Kovačević (Bočo), Davor Butković (Zuti), Mario Bago, Mario Rodeš (Marek), Branko Ognančević (Duza), Jerko Kirigin, Zeljko Gobec, Zdenko Anić, Edin Alikalfić, Vojislav Vusić (Ribar), Jašna Ferluga, Mario Saletto — snimatelj.

Trajanje ekspedicije: bazni logor postavljen 15. listopada, a srušen 15. studenoga 1987.

Na vrhu: Branko Puzak — Boris Kovačević (11. studenoga) i Edin Alikalfić — Davor Butković (13. studenoga 1987).

Odlazak se poklopio da nije moglo bolje. Neko važno ispitivanje u Nuklearnoj elektrani, koje izvodimo svake godine, završilo je dan prije našeg polaska. Jedna grupa je već otišla par dana prije, a nekolicina nas 28. rujna.

30. rujna. Stižemo u Delhi. Bojimo se da nam ne naplate kargo, jer imamo mnogo opreme i višak težine u avionu. Opremu dobijamo, iako smo je poslali do Kathmandua. Čekamo na naš avion, ne možemo ići iz aerodroma u grad, jer nemamo vize. Spavamo na klupama i čekamo jutro da odletimo.

1. listopada. Ujutro saznajemo da nema mesta u avionu. Vidimo kako se naši boarding passovi gube u tudim džepovima. Nas-

tojimo odletjeti i dugo se pogadamo s predstavnikom avio-kompanije. Prolazi cijeli dan, a zatim i noć. Jedina je olakšavajuća okolnost što možemo besplatno piti u luksuznom aerodromskom klubu.

2. listopada. U Kathmanduu su iznajmljeni šatori i vreće za spavanje, kupljena hrana, dobivene dozvole za kretanje po Nepalu. Obavljeno je mnogo toga i prije nego smo mi došli. Prethodnica, koja mora pronaći mjesto za bazni logor, već je otišla.

3. listopada. Slažemo stvari u dvorištu »Star« hotela. Vrijeme je toplo i ugodno. Žuti i Marek su iznajmili dio potrebnih šatora, a za dio su se dogovorili, jer ih je trebalo popraviti. Sada daljnje iznajmljivanje vodi Zdenko. U zadnji čas iznajmljujemo velik šator za blagovaonicu i još nekoliko većih šatora za bazu. U bazi mora biti udobno i prostorno, jer je to jedino mjesto gdje se možemo odmoriti.

4. listopada. Putujemo autobusom dugo i neudobno do Jirija.

5. listopada. Nives, Mario, Edo, Campi i ja odlazimo naprijed prema Namchēu zajedno s Tasbirom, kuharom, da kupimo dio hrane na sajmu u subotu. Žurimo da stigne-mo.

6. listopada. Mario i ja hodamo dvije dionice na dan, jer smo se vratili da Darka obavijestimo o mogućnosti postavljanja logora na drugoj strani Ngozumba ledenjaka. To smo saznali slučajno od nekog penjača koji je prošle sezone tamo imao logor 1, a video je da Japanci tamo imaju bazu. Savjetuje da tamo i mi napravimo bazu. Darko se slaže. Mene bole koljena.

.....

10. listopada. U Namche Bazaru kupujemo hranu, manji dio na sajmu, a veći dio kod Tashijevih roditelja. Tashi je šef agencije u Kathmanduu preko koje smo iznajmili nosače i osoblje (kuhara, pomoćnike, sirdara...). Kod Tashijevih je skuplje, ali plaćamo da ne kvarimo dobre odnose.

.....

12. listopada. Gokyo. Vidimo Cho Oyu i Ngozumbu. Dolaze žuti, Marek i Bočo — našli su bazu, ali nije na drugoj strani ledenjaka. Uglavnom se slažemo da bazu treba premjestiti preko ledenjaka.

.....

15. listopada. Ipak dižemo bazu na ovoj strani — do tuda mogu tovarni jakovi i nosači, a preko samo visinski nosači, odnosno moraju imati cipele. U bazi nas ima petnaest iz ekspedicije i još desetak trekera. Silna gužva u šatoru blagovaonici.

.....

17. listopada. Radimo žičaru niz strmu rubnu morenu za spuštanje stvari koje će se prebaciti u drugu bazu. Većina ekspedicije i neki trekeri nose stvari preko ledenjaka do druge baze; većina se vraća, a neki ostaju preko. Isprobavamo radio vezu i zadovoljni smo. Iznenada počinje padati snijeg — to je loše.

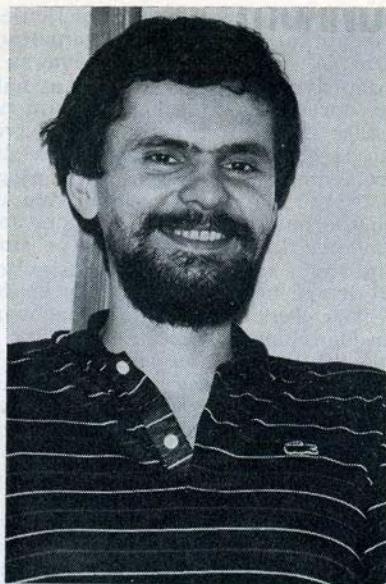
.....

Na ovakvim poslovima članovi ekspedicije zarađuju novac za ekspediciju

Foto: D. Berljak

Darko Berljak (Zagreb, 2. 12. 1950), diplomirani ekonomist u Zagrebu, zaposlen je u RZ »Chromos-Commerce«. Član je PDS »Velebit«. Alpinističku školu završio je 1973. Naslov alpinista nosi od 1975, a iste godine postaje i gorski spasavac. Pročelnik je AO PDS »Velebit« 1975. i 1976, predsjednik Komisije za alpinizam PSH od 1979. do 1985, član Predsjedništva PSZ od 1977, Predsjedništva PSH od 1980. i predsjednik Predsjedništva PSZ od 1986. Bio je vođa zimskih logora KA PSH, Zagrebačke alpinističke škole, predsjednik Nastavnog vijeća Prve škole za instruktoare planinarskih specijalnosti 1979., vođa Republičkog instruktorskog tečaja na Grossglockneru 1980. vođa Medunarodnog skupa alpinista PSJ »Paklenica 1982«. Diplomirao je na Fakultetu ekonomskih znanosti temom »Planinarstvo kao tradicionalni oblik turizma«. Instruktor alpinizma je od 1974. Održao je preko 200 predavanja s planinarskom tematikom u planinarskim društvima, domovima kulture, MZ, školama i sl.; pet puta u Velikoj dvorani »Lisinski«. Objavio je članke i fotografije u »Našim planinama«, »Planinarskom vestniku«, »Prirodi«, »Večernjem listu«, »Areni«, »American Alpine Journalu« itd. Član je uredničkog odbora »Naših planina«. Objavljena su mu dva zidna kalendara: »Himalaja 1984« i »Planine svijeta 1986.« Vođa je republičkog pohoda na Kavkaz 1981, sudionik ekspedicije KA PSH na Mt. Keniju 1979, sudionik dva pohoda na Kilimajaro, 1981. i 1983, instruktor jugoslavenske škole za himalajske vodiče 1984. u Nepalu, vođa na sve tri uspješne Zagrebačke alpinističke ekspedicije: na Annapurnu IV (7525 m) 1982. u Nepalu (kada je osvojen vrh u alpskom stilu); na Huandoy Este (6070 m) 1985. u Peru u kada je ispenjan prvenstveni »Zagrebački smjer«, i na Ama Dablam (6856 m) 1986. u Nepalu kada je ispenjan prvenstveni »Jugo-

slavenski smjer«. Vođa je 4. Zagrebačke alpinističke ekspedicije 1987. na Ngozumba Kang u Himalaji.

19. listopada. Sniježi neprekidno. Darko, Željko, Mario i ja odlazimo do žičare — nosimo cipele za Nives i Đuzu, ali nakon sat i po hoda nismo došli niti do pola puta, za što nam inače treba desetak minuta. Potpuno mokri vraćamo se u bazu. Kuhinja se ponovo ruši, svi smo u šatoru blagovaonici. Stalno otkopavamo šatore iz snijega. Po noći se čuje urlik — šerpa misli da je tojeti, samo nije siguran je li to onaj koji jede ljude ili onaj koji jede jakove. Istinski je zabrinut, stalno se moli.

20. listopad. I dalje pada. Neki šatori, koji nisu bili stalno otkopavani, su srušeni. Neki trekeri se ne mogu naviknuti na visinu, stalno im je slabo. Ponovo pokušavam doći do žičare, ali uzalud — kroz isušeno jezero je gotovo nemoguće proći jer je silni snijeg izravnao sve rupe, pukotine i kvrge, pa stalno propadam u kakvu škrapu. Pred noć dolaze Nives, Đuza i Ganeš. Cijeli dan su hodali u ljetnim cipelama, sad su im noge ozeble. Silna strka u bazi — ishod nastojanja da im se noge spase neizvjestan je. Večernji dogovor o dalnjem radu je prilično buran.

21. listopada. Sunčano, ali previše snijega. Mario i ja odlazimo u drugu bazu, nosimo stvari i poruke Žutom, Campiju i Boči. Oni nastoje fiksirati užeta za uspon na prvi plato.

22. listopada. Trekeri bi htjeli u Namche i dalje natrag, ali ne mogu zbog dubokog snijega. Neki su kao izgubljeni, boli ih gla-

va, ne mogu se aklimatizirati, srušeni su im šatori i nemaju zimskih cipela. Povremene suze.

23. listopada. Saletto snima reklamne filmove oko baze. Večernji sastanci ekspedicije.

24. listopada. Dolaze dugo očekivani nosači, trekeri se spremaju u dolinu. Darko dolazi u šator i kaže da i on odlazi (razlozi: organiziranje sljedeće ekspedicije, bolest). Meni, relativnom protivniku i stalnom privozaraku, prepusta vodstvo! Što sad? Najradije bih i ja otišao u Kathmandu. Stanje je loše — dubok snijeg, gotovo nemoguće penjanje, grupa iz druge baze je nakon tolikih dana fiksirala užeta i izašla na vrh od 6000 metara ali dalje se ne može — potpun promašaj? Brdo je toliko složeno da se ne može osvojiti na juriš, potreban je tim i — vođa. Ako pristanem, za neuspjeh ću biti ja kriv, za uspjeh zaslužan Darko. Već vidim da je moja lagodna neaktivnost koju sam priželjkivao sada blijedi san. Znam da nisam dužan da se u to upuštam, iako, prividno, još razmišljam. Darko je pripremio sve, složio je papire, račune, dozvole i napravio plan. Željko je dao blagajnu Nives. Pristajem! Opratamo se. Darko, Željko i Ribar odlaze s mnoštvom trekeru kroz dubok snijeg u dolinu.

Je li Darko dobro postupio ili nije? U prvi mah smatram da je pogriješio, da je trebao ostati i izgurati ekspediciju do kraja. No s

vremenom sam promijenio mišljenje. On je do trenutka odlaska sve organizirao, go-to sam! — pribavljanje poslova za alpiniste, dopisivanje, odabiranje vrha, nabavka dozvole, opreme... U svakom slučaju napravio je više nego mi svi zajedno. Ustvari je pošteno da sada, kad se sukobio sa slijedećim problemom, koji je možda za njega nepoznat ili mu ne pruža zadovoljstvo u rješavanju, prepusti kormilo drugome. Ja sam dobio sve na tanjuru, moglo bi se smatrati da ekspedicija sad počinje — postavljena je baza i druga baza, i oprema prebačena u drugu bazu. Sad treba dalje! Razgovaram s ostalim članovima. Oni su slutili da će se tako dogoditi. Da ti stane pamet!

25. listopada. Edo pronalazi moguć put prema logoru 1 — to se potvrđuje pronalažnjem klinova i užeta od prošle godine. Ali, klinovi i užeta su pronađeni i prije desetak dana, kad su nas pogrešno odveli na krivi vrh...

26. listopada. Edo, Mario i ja postavljamo logor 1. Radio veza između baza i logora je odlična. Ipak se kreće! Morali smo fiksirati užeta preko 300 metara stijene. Put je logičan, logor 1 je na donjem platou. Perspektive su odlične.

.....

28. listopada. Campi i Đuza odlaze na logor 1. Đuzi su se oporavile noge. Dobre vijesti s brda.

29. listopada. Jedan nosač uzima dva tereta (za dvostruku nadnicu) i odlazi iz baze u drugu bazu. Za čas je nazad, stvarno je super-brz. No, kad se dobro okrijepio, izjavljuje da ga je udario kamen u nogu, ali da je terete ostavio vrlo blizu druge baze. (Naknadno smo utvrdili da laže.)

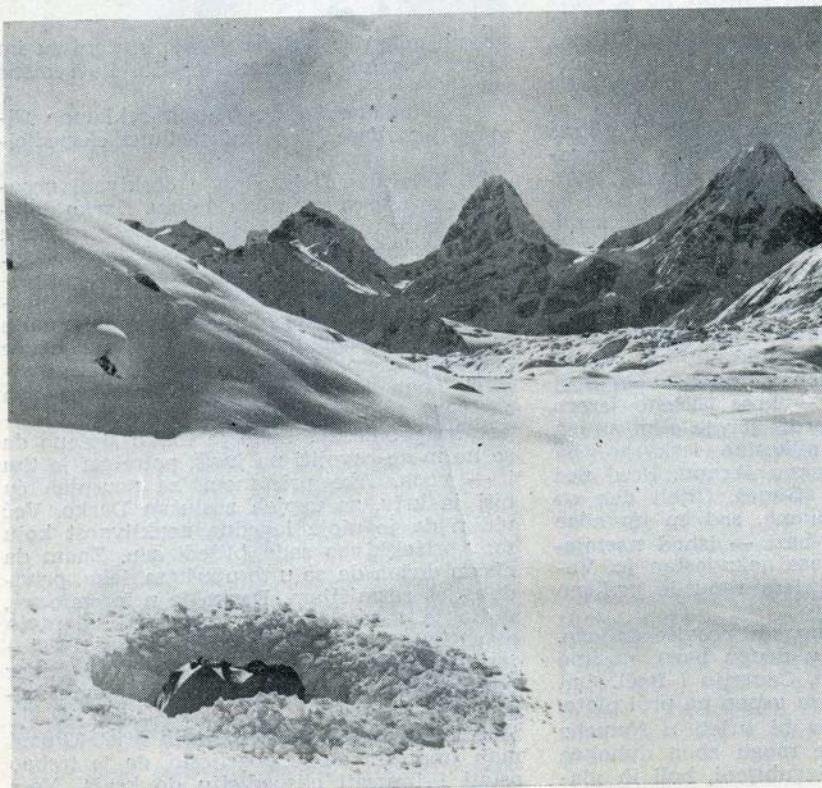
30. listopada. Radio veza — vrlo loše vijesti. Orkanski vjetar na logoru 1. Campi, Đuza i Bočo se s mukom vraćaju u logor 1. Ne znaju kuda dalje prema gornjem platou. Požar u šatoru, izgorjele obrve i trepavice, zajedno s ulaznim otvorom na šatoru. Drugi šator u logoru 1 srušen i poderan od vjetra. Zaključujemo da Bočo ne zna rukovati kuhalom niti postavljati šator.

.....

1. studenoga. Campi je još uvijek na logoru 1. Neprekidno se trudi da postavi logor 2. Ostali su se vratili. Uspjelo je nemoguće, Edo i Žuti su postavili naveze.

2. studenoga. Problemi u bazi se povećavaju. Nema dovoljno goriva, a unatoč tome kuhalo se pale već u 3 ujutro i ne gase do noći. Ugošćavanjem mnogobrojnih nosaća, koji su se dogovarali za nošenje, ali ništa više od dogovaranja, hrana se svela na rižu. Osoblje baze želi u Namche po hranu i goričko, ali ne slažem se. Dok odu i vrate se proći će deset dana, a mi moramo natrag.

15. studenoga. Dakle, što ćemo jesti? Rižu!

Nakon snježne oluje
trebalo je iskopati
šator

Foto: B. Separović

Roden 1947. u Zagrebu, po zanimanju dipl. inženjer strojarstva. Planinariti je počeo kao srednjoškolac (Samarske i Bijele stijene, Velebit, Alpe...) Alpinizmom se počeo baviti 1966. završivši Zagrebačku alpinističku školu. Iste je godine primljen u Gorsku službu spašavanja (sada je predsjednik Stanice Zagreb). Član je PD Sveučilišta »Velebit« u Zagrebu od 1963. U upravi društva bio je na raznim funkcijama. Penjački usponi u našim i Centralnim Alpama (zimski i ljetni usponi te turno skijanje). Posljednjih godina pretežno se bavi zimskim penjanjem i ekstremnim skijanjem. Sudjelovao je u nizu ekspedicija po raznim kontinentima, u nekim kao vođa. Prva ekspedicija 1971. na Grenland. Ostale ekspedicije: u sjevernoj Americi Mount McKinley (voda) i Mount Newton (St. Elias), u južnoj Americi Alpamayo i Cordillera Darwin (Patagonija), u Africi Mount Kenya (voda), Kilimandžaro i Ruwenzori, u Aziji Tien Shan, Kang Guru (Himalaja) i sada Ngozumba Kang.

Naziru se problemi s Edom i Žutim. Ne moguće stvari ne treba forsirati. Svaki čovjek ima pozitivnih i negativnih strana — bojam se da će se kod njih dvojice njihove negativne, a različite strane, spojiti. Nives kreće iz baze prema brdu. I njoj su smrotine sretno prošle. Nosimo stvari u logor 1.

3. studenoga. Edo i Žuti idu iz logora 1 prema mjestu gdje treba postaviti logor 2. Mario i ja idemo u logor 1. Nerviraju nas neoprane posude. Radio vezom iz logora 2 saznajemo što im nedostaje.

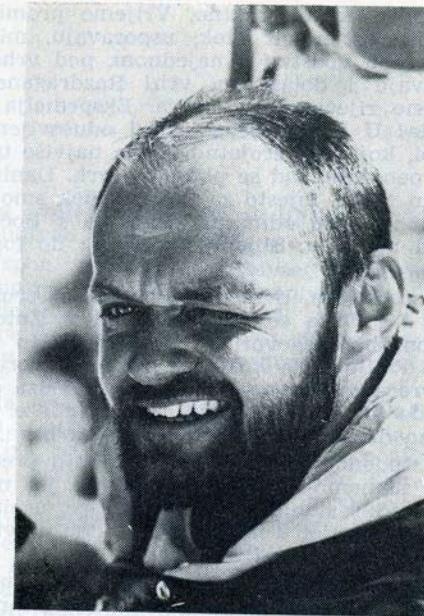
4. studenoga. Odlazimo dalje u logor 2, nosimo stvari što nedostaju i vraćamo se. Ostali nose u logor 1 i u drugu bazu. Edo i Žuti traže nastavak puta ali se gube u ledenjaku.

5. studenoga. Mario i ja krećemo ponovo u logor 2. Nosimo puno i teško. Gornja dvojka se vraća u drugu bazu na odmor. Campi, Zdenko, Bočo i Marek kreću iz druge baze prema logoru 1. Opet nas nerviraju prljave posude.

6. studenoga. Hodamo i penjemo se po ledenjaku, visina preko 6500 metara. Labyrinth pukotina, ali nakon pet-šest sati prolazimo i dolazimo ispod samog grebena Ngozumba Kanga. Visina 6750 metara. Mislimo da sutra moramo postaviti ovdje logor 3.

7. studenoga. Pridružuje nam se Nives — postavljamo logor 3.

8. studenoga. Mario i ja se penjemo grebenom prema vrhu. Strmo je i teško, ili je dubok snijeg, ili led. Nosimo šator, lopatu, užetu, cepine... Iscrpljeni smo dugim boravkom i nošenjem na visini, a to je potpomochnuto lošom i oskudnom hranom. Dolazimo do 6950 metara i tu ostavljamo opremu. Javljamo Campiju, Boči, Mareku i Zdenku da nas zamijene. Žuti i Edo prigovaraju. Sve veći problemi, sve sam svjesniji kako je Darko pametno napravio kad se povukao nakon prvih nesporazuma. Svi su ovdje iskusni, do novaca za ekspediciju su došli svojim radom te misle da mogu raditi za svoje novce ono što žele. Ipak, većina je pozitivna i neobično mi je draga biti s njima u društvu.

9. studenoga. Mimoilazimo se s grupom što ide gore. Pojavljuje se Đuza kao problem. On je ostao u bazi. Ako čeka Edu i Žutog da oni probaju uspon, za njega više neće biti vremena. Njih dvojica ga ne žele u nazevu.

10. studenoga. Campi i Bočo kreću prema vrhu. Nastoje postaviti šator što više i sutra nastaviti. Campi pita smije li, ako sve propadne, pokušati sam na vrh. Njegovo pitanje dolazi u pravi čas jer je moral, nakon Marijovog, Nivesinog i mog povratka i naše ocjene da je uspon težak, naglo opao. Campi ima posebnu mirnoću i nemametljivost, ali i osjećaj kad treba forsirati. Radio veza je još uvijek odlična.

11. studenoga. Pratimo iz logora 4 (7200 m) Campijev i Bočin uspon prema vrhu. Imamo radio vezu, mali durbin u bazi i stalno ih pratimo. Do logora 4 su imali velikih tehničkih teškoća — led, strmina, nedostatak opreme... Dalje je dubok snijeg ili led, ne znaju kako će sići natrag. Dogovaramo se da slijedeći navez donese fiksna užeta i fiksira put kroz najgora mjesta. Ali užeta su niže od logora 3, treba se vratiti po njih. Izmišljaju se svi mogući razlozi da se ne silazi po užeta i tako ne gubi snaga. Naredujem što da se uradi. Odgovor: psovanje i prijetnje. Bez ikakve zapreke mogao bih jednom rečenicom završiti ekspediciju, pričekati da se Campi i Bočo popnu ili ne popnu te narediti Gamešu da sruši dva visinska logora. Psovačima bih mogao uzvratiti gorim nego psovanjem. No ima li to smisla? Treba li čovjek mijenjati način života i mišljenje radi jednog, dvojice?

Campi i Bočo napreduju — sporo, ali ipak idu. Mislim da neće stići prije mraka, no to

im ne govorim direktno. Vrijeme promiče. Zaobilaze stjenovit blok, usporavaju, mijenjaju se u vodstvu i, najednom, pod vrhom ubrzavaju i dolaze na vrh! Razdragane i smušene riječi preko radija. Ekspedicija je uspjela! U bazi i drugoj bazi oduševljenje. Campi, koji je vjerojatno uložio najviše truda u penjanje, sad se popeo na vrh. Danima je sam tražio mjesto za logor 2, dok smo se mi manje više odmarali. Zajedno s Bočom je sad na vrhu. Slikanje i silazak do logora 4.

12. studenoga. U međuvremenu smo srušili logor 1 i Đuza se približava Edi i Žutom. Beskonačni razgovori preko radija što tko treba donijeti. Na kraju je Đuza u logoru 3 bez vreće za spavanje. Žuti, Edo i Đuza dolaze do logora 4 a Campi i Bočo silaze. Mi rušimo drugu bazu i sve nosimo u bazu.

13. studenoga. Žuti i Edo se penju prema vrhu, nemamo s njima radio vezu jer nisu uzeli radio stanice. Razdvojeno se uspinju i dolaze po vjetru na vrh. Još jedna potvrda uspjeha ekspedicije!

Đuza je u logoru 4 i kaže da se mora nasipavati. Nije nam jasno: on već više noći nije spavao, bio je bez vreće, ili u šatoru nad provaljom, a jutros je ipak krenuo iza njih dvojice. Sreli su ga na povratku. Zbog jakog vjetra i on se napokon vratio. Edo i Žuti silaze do logora 3 a on ostaje spavati još jednu noć u logoru 4.

14. studenoga. Dolaze jakovi po naše tovare. Neki članovi još silaze, pomažu im Ga-

neš i Pemba. Đuza je još u četvorci. Sirdar odlazi naprijed u Namche da osigura nosače do Lukle. Polako, ali sigurno, rastežemo se od baze do Namchea. Još uvijek ima gotovo metar snijega u bazi.

.....

17. studenoga. Svi osim Žutoga su u Namcheu — neki tovari su stigli, neki nisu.

18. studenoga. Dolazimo u Luklu, do aerodroma, koji je — vjerojatno jedini na svijetu — nagnut. Moglo bi se lijepo skijati niz pistu. Još niti ne slutimo kakve ćemo potekoće imati da dobijemo mjesto u avionu. Svi, a to znači stotinjak ljudi, žele u Kathmandu. Mi smo iza pedesetog mjeseta na listi čekanja. Možemo birati: ili pješačenje 3 do 4 dana, ili čekanje nekoliko dana i petnaest minuta leta. Što izabrat? .....

Stalne dileme što učiniti, to je ono što me pratile cijelo vrijeme moga kratkog »šefovanja«. Jesam li uvijek krenuo pravim putem? Kad god sam mogao, pitao sam za mišljenje sve članove ekspedicije, ali mnogo puta sam bio sam.

Što je ostalo iza nas u Himalaji?

Ispenjan vrh na koji do sada nije nitko stupio, prvenstveni uspon kroz južnu stijenu, golemo iskustvo, jer to je ipak 7742 metra. Produbljena prijateljstva i poneka svada.

Jesam li dobro učinio što sam prihvatio Darkovu ponudu? Ustvari, jesam li uopće mogao što drugo izabrati ...

Ekspedicija baza nakon snježne oluje

Foto: B. Separović

Oštrc

Prof. RUDOLF TRAVINIC

ZAGREB

Ako si planinar, nije svejedno u kome kraju živiš. Uvijek sam zavidio ljubljanskim planinarama koji su u neposrednoj blizini tolikih planina da mogu, ako hoće, svaki vikend kroz cijelu godinu ići uvijek na novi izlet, ne ponavljajući ga nijedanput.

Mi Zagrepčani nismo ni izdaleka u tako povoljnoj situaciji jer u neposrednoj blizini nalaze se samo Medvednica i Samoborsko gorje.

Najbliža nam je Medvednica. Ona ima mnogo ljestvica, ali i mnogo nedostataka, no o tome sada neće biti riječ.

Zahvaljujući mnogim ZET-ovim autobusnim linijama, vrlo pristupačno nam je i Samoborsko gorje. Iako nije visoko (najveći vrh Japetić ima 879 m), ono je vrlo raznoliko i slikovito. U njemu se smjenjuju šume, livade, njive, voćnjaci, pitoma sela, široki zaobljeni, ali i vrlo strmi grebeni, travnati, ali i stjenoviti vrhovi, široke gorske livade i uske doline. Zahvaljujući marljivim samoborskim planinarama, gorje je isprepleteno cijelom mrežom dobro markiranih puteva. S većine tih puteva neprekidno se otvaraju široki vidici, često sve do Alpa.

Jedan od najljepših dijelova Samoborskog gorja svakako je Oštrc (752 m). To je pravi biser toga gorja, ne samo njegov stjenovit vrh nego cijela bliža okolina (Ptičji vrh, greben prema Lipovcu, Preseka). Često kažem da su to naše mini-Alpe. (Šta je što nisu kojih stotinjak metara više!). Ispod njega su i dva planinarska doma: tik pod vrhom dom »Janko Gredelj« i niže dom na Velikom dolu, a u neposrednoj blizini i planinarsko sklonište »Blagajski likovac«.

Da je Oštrc zaista najljepša i središnja točka Samoborskog gorja, svjedoči činjenica da na njega vodi sedam markiranih puteva: iz Samobora preko Palačnika, iz Smeroviča, iz Ruda, iz Braslovča, iz Prekrižja preko Preseke, s Velikih vrata ispod Japetića te iz Šoćeve kuće (preko grada Lipovca ili Hofmanovim putem). Svi su ti putevi na svoj način lijepi, od najstrmijeg iz Braslovča do najpoložitijeg preko Prekrižja i Preseke.

No pravi klasični put (ujedno i najdulji: dva i po sata) vodi iz Samobora preko Palačnika i Velikog dola. Tim putem prolazile su nekad, u vrijeme popularnog »samoborčeka«, mnoge generacije planinara, pogotovo tada dok još nisu vozili autobusi u Rude i Smerovičće.

Tim sam putem prolazio i ja bezbroj puta u sva godišnja doba. I uvijek je taj put

zbog svoje raznolikosti i tipične vegetacije pobudivao lijep doživljaj.

Uspon počinje kraj bivšeg kamenoloma nasuprot ruševinama samoborskog Starog grada. Kameni put nas vodi strmo uz šumu i pokraj nekoliko klijeti, koje se pretvaraju u vikendice. Već sredinom zime obronak s desne strane puta crveni se od procvale erike, a ni bijeli cvjetovi kukurijeka nisu rijetki. Nakon petnaestak minuta uspona iza nas pruža se prekrasan pogled na Stari grad, pokraj njega na dio Samobora i u daljini na Zagrebačku goru. Naš put zavija udesno i vodi nas kroz lijepu šumu, uvijek zelenu od bodljkave božikovine, mimo raspela s klupom do Palačnika. To je mala visoravan na kojoj je nekad bio niz klijeti na rubu vinograda. Sada je već to prava ulica vikend-kuća. One okružuju Palačnik sa svih strana, i po okolnim grebenima kao i po padinama i dolinama. Ovamo vodi i cesta iz Hamora. Uglavnom, Palačnik je izgubio svoj nekadašnji idilični planinarski ugodađaj. Nekad je na početku Palačnika postojalo i malo planinarsko sklonište, gdje je bilo uvijek živo i veselo.

Nakon Palačnika cesta skreće lijevo ispod Velikog Črncea do Ruda, a mi skrećemo desno strmo užbrdo. Zimi odavde treba dobro prtitи snijeg ako nisu prije nas išli planinari (a oni su na ovom putu danas vrlo rijetki). Nakon dva strmija uspona malo se spuštamo kroz šumu kestenova, da bismo se opet malo popeli do neuređenog izvora. Od njega idemo uglavnom po ravnom prema pojedinim kućama sela Gregurić Breg. Možemo ići kolnikom sve do prve kuće i onda skrenuti lijevo (desno cesta vodi u Hamor). To ćemo učiniti zimi, naročito tada kad je visok snijeg. Inače idemo markiranom prećicom lijevo strmo kroz šumu, malo prije izvora, koji bi samo malo trebalo urediti da bi se mogao koristiti. Dolazimo na kolnik koji nas ispod strmih zelenih padina vodi do planinarskog doma na Velikom dolu.

Odavde na Oštrc vode dva puta. Od Velikog dola krećemo širokim putem koji vodi u Šoćevu kuću. Nakon pet minuta dolazimo na raskrižje. Lijevo vodi obilazni markirani put uz sjeverno pobočje Ptičjeg vrha i dalje do spoja s putem koji dolazi iz Ruda. Taj put vodi istočnom padinom Ptičjeg vrha do spoja s Hofmanovim putem i dalje do doma na Oštrcu. No nakon spašanja s putem iz Ruda može se ići i strmom grebenskom stazom preko Ptičjeg vrha do spoja puta iz Ruda i Hofmanovog puta. Taj grebenski put je vrlo impresivan

zbog širokog razgleda lijevo i desno kao i zbog strme padine desno od nas.

No vratimo se na doljnje raskrižje da opišemo i drugi put na Oštrc. Krećemo još malo po širokom putu prema Šoićevoj kući da bismo nakon stotinu metara skrenuli lijevo, na strmu padinu preko koje je usijecen tzv. Hofmanov put. To je najkraći priступ do planinarskog doma na Oštretu. Put je vrlo lijep, s prekrasnim vidikom prema zapadu i sjeverozapadu. Vrlo je strm, pa zimi katkad zbog snijega i leda može biti i opasan. Tada je bolje ići prije spomenutim lijevim zaobilaznim putem na put iz Ruda.

Planinarski dom »Janko Gredelj« nalazi se na lijepom mjestu ispod vrha Oštretca s lijepim pogledom na sjeveroistok, tj. na Zagrebačku goru i Zagreb. U domu će nas dočekati uvijek ljubazan opskrbnik koji, po svakom vremenu, svake subote dolazi najstrmijim putem na Oštrc iz svog sela Bralslovja noseći u velikom košu svu hranu i piće za planinarski dom. Kad god pijem bilo kakvo piće u domu, uvijek osjećam ne-

ku grižnju savjesti da je tu bocu u znoju svog lica dovukao na svojim ledima opskrbnik (ili njegova supruga) po strmom kamenom putu, katkad po kiši, katkad po visokom snijegu i ledu. Ne bi li se to pitanje opskrbe moglo riješiti na bilo koji drugi način (dostavom preko Preseke ili gradnjom najjednostavnije žičare, kakvu u Sloveniji imaju mnogi vikendaši)?

Od planinarskog doma na vrh Oštretca ima 61 metar visinske razlike, tj. desetak minuta hoda. Vrh je stjenovit, a lijepim pogledima na sjeveroistok (kao od doma) te na sjeverozapad i zapad (Japetić, Žumberačka gora, Zasavske planine, Kamničke Alpe i druge planine).

Za povratak s Oštretca, ako nam se ne da ići istim putem preko Palačnika, stoje nam na raspolaganje najkraći spustovi u Smerovišće ili Rude (oba oko sat hoda), otkud voze autobusi u Samobor i dalje u Zagreb.

U svakom slučaju, uspon na Oštrc, naročito preko Palačnika, pobudit će u nama osjećaj zadovoljstva da smo bili zaista na pravom planinarskom izletu.

Na Oštretcu

Foto: Dr. Ž. Poljak

Prenjska trilogija

(Svršetak)

SLOBODAN ŽALICA

SARAJEVO

Početak je aprila, zima odlazi, ali su prilike u visokim planinama veoma povoljne za dugačke skijture. Proteklih deset dana proveo sam u službi na vrhu moje Bjelašnice. Puno skijanja, kao i čitave ove zime, vozili smo uzbudljive, vrtoglavе spustove, bilo po pistama, bilo mimo uredenih staza, južnim padinama preko Stinog dola, ili sjevernim preko Velikog kotla u Babin dô. Sam ili s prijateljima iz Sarajeva, Ljubljane i s bratom Srđanom. Prenj sam gledao zorom, kada bi ga izlazeće sunce tek obasjalo, u predahu između dvije vožnje okružen gomilom turista i skijaša, bukom muzike iz zvučnika koji su bili postavljeni oko stolova s pićem i hranom, ili u sutor kada bi se njegovi vrhovi i grebeni ocrtavali na zapadnom horizontu zapaljenom bojama zalazećeg sunca. Da, takav je sada vrh Bjelašnice zimi; nekada samotan i divlji, s meteorologizma gotovo neprekidno od 1894. godine, s posadom radio-televizijskog releja od 1963, a s olimpijskim objektom, restoranom i žičarom od početka 80-ih godina. Ali i ovo ima svoje — govorili smo i na skijama se otiskivali u more blještavila prosutog po beskrajnim snježnim padinama, da bismo se za desetaku minuta zaustavili 800 metara niže, u Babinom dolu. A zatim opet na žičaru i za 12 minuta na 2067 metara. Srca i tijela bili su nam do kraja ispunjeni, emocije su se napinjale do vrhunca (kako bi rekao Dražen Pažin), a ja sam znao da je vrhunac, višak ovih nevjerljativih zemaljskih doživljjava, tamo nekih 30 kilometara jugozapadno, u veličanstvenom kraljevstvu Prenja.

Samo jedan dan kod kuće, u Sarajevu, i sa Željkom Rudanom već sam na putu ka Prenju. Za 6 sati smo po noći preko Skoka izašli na Jezerce, gdje u kući zatičemo grupu Ljubljanačana. Naredna tri dana bili su puni sunca, blještavila snijega i neizmjernih vidika. Na skijama jedanaestosatna tura od Jezerca, preko Vjetrenih brda, Poljica, Sopot-sedla i nazad, zatim dan odmora, prvenstveni uspon istočnim kuloarom Velike Motike, tragovi divokoze u snježnoj strmini, zadnje dužine po bridu kuloara u SI stijeni, nagib preko 60°, partner osmijeh, izlazak na vrh preko snježne strehe, a više od kilometra ispod naših nogu praznina i tek ozelenjela dolina Bijele... Sve je isto kao prije dvije godine s bratom. Na skijama smo vozili preko lavina i točila Skoka, tih tajanstvenih mješta, koja, ma koliko pokušavao, ne mogu zapamtiti u potpunosti, jer su toliko osebujna, neukrotiva u svom nekom posebnom životu, da ih ni ljubav jednog planinara koju za njih ima ne može privезati u sjećanje. I onda do-

lje kroz strmu šumu sve do u Rakov lâz. Sjedili smo na oborenom deblu, blizu prvih seoskih kuća, preplanuli u licu, okruženi mlađom zelenom travom i prvim proljetnim lihadskim cvijećem, i gledali čudesnu arhitekturu zasnježenih prenjskih vrhova visoko iznad nas.

Taj susret s Prenjom me oporavio potpuno, pročistio dušu i obnovio tјelo. Koliko se samo nečistoće nataloži bivajući samo nekoliko dana u gradu! Kako je to govorio Rousseau — u toj »nekakvoj, čovječjoj civilizaciji«. I poželio sam ponovo gorje, ali danima mi nije dolazila jasna misao gdje da idem u Prenj, jer svaki odlazak u tu goru, u njena zasebna kraljevstva, traži od posjetioca drugačije raspoloženje duše, pa čak i drugačiju opremu i odjeću! Kada se ide u visoke planine kao što je Prenj, onda se treba tačno znati što se hoće — to znači dokle se može, znati koliko ljubavi ima u srcu da se planina doživljava. Inače, Prenj je okrušan (tako čovjeku izgleda), ali on slijedi zakone običnom čovjeku nerazumljive. Da bi se razumio Prenj, treba imati ljubav u srcu spremnu da poteče; ljubav koja ističe iz bića, teče u planinu, u njezina carstva, i враћa se u biće. Onda se može prepoznati da su Prenj i čovjekovo Ja zapravo jedno isto. Materijalistički nastrojenom, neslobodnom, punom predrasuda razumu, to je teško shvatljivo. Ali iskustvo čistijih duša govori da je tako. Vilim Ferlin je zapisao: »Prenj — to sam ja«.

Vjerni »fićo 850« nosio me tog ranog, prozračnog jutra, krajem aprila, opet u susret s Prenjom. Za nepun sat sam u Konjicu i odmah produžavam cestom što vodi pored Neretve. Na raskršcu pored kafane »Lupoglavl« ugasim mašinu i sjedjem kraj ceste neodlučan kuda da krenem. Svježe je rano proljetno jutro. Tišina. Svijetloplavo nebo, zasjenjene vrhovi Prenja što se ruše u dolinu Biće i tama što se još nije povukla iz dubokih kotlina u vrhu doline. Tako je sve čudesno i neponovljivo! U mislima prelazim put uz Skok. Kako bih volio da sam sada na sedlu pod Osobcem i da se polako uspinjem znači da je Jezerce blizu! Sjedim potpuno nedolučan kuda da se zaputim Prenju. Niz Skok sam silazio prije 20 dana, postalo mi je kao pravilo da ne idem istim stazama u kratkom vremenskom razmaku. Kod penjačkih uspona to sam pravilo još strože provodio — niti jedan smjer, osim trening uspona u romanjskim Velikim i Djevojačkim stijenama, nisam dva puta penjao.

Onda sam u trenu donio odluku, jer kao da mi je Prenj šapnuo: »Dodi, Sivadi te

čekaju... « Iznenadenje — asfalt je čak doiza Santićeve vile. Uskoro skrenem s makedamske ceste, koja vodi za Zijemlje i Nevesinje, na već duže neupotrebljavaju šumsku cestu kroz Boračku dragu. Zapuštena cesta, odronjeno kamenje, ali »fićo« sigurno vuče uzbrdo, čak i u drugom stepenu prenosa! Što se više uspinjem serpentinama, odronjenog kamenja je sve više po cesti, moram zastajati i odgurivati stijene u stranu. Probijam i pruve snježne nanose, ali uskoro je cesta potpuno zatrpana snijegom. Pripredam se za polazak, iznenada jutarnji šumski mir prolomi neki urlik... Medvjed?! Urluk se ponovio još nekoliko puta u dužim, pravilnim razmacima. Sam u dubokoj šumskoj kotlini, na granici snijega... nezgodna situacija. Osluškujem povremenu buku, što dolazi odnekuđ daleko odogor, i zaključim da je to samo jedan mali, bezopasni djetlić! Njegovo snažno udaranje kljunom u šuplje deblo — zbog akustike mjesta na kojem sam se nalazio — izgledalo mi je kao stopljen, veoma pojačan zvuk!

Penjem se kroz šumu Drage, po snijegu, mjestimično krateći zavoje ceste. Iznad zelenih krošnji četinara rasprostrlo se plavo nebo. Tri osnovne boje univerzuma: bijela, zelena i plava! Uspinjem se brzo dobivajući na visini i prolazim pored mjestâ koja bude sjecanja. Nema više one kolibe gdje sam bivakirao sa Džemaludin Cicom i Vesnom Dabić, kada smo se za prvomajske praznike, negdje početkom 70-ih, ovim pravcem zaputili na Jezerce. (Noć nas je uhvatila u Crnom polju, latali smo i vratili se do kolibe). Dolazim do napuštenih radničkih baraka. Moram proviriti unutra. U tim prostorijama, sada bez vrata i prozora, nekada su živjeli ljudi, u tom napuštenom prostoru kao da vidim upisane njihove radosti, tugu, njihove snove i želje... Jedanput sam tu i prenoćio s Branetom Jovanovićem.

Crno polje! Izgleda kao predvorje Prenja. Tu prestaje granica šume i počinje ples prenjskih vrhova. Zatupljena piramida Osobca i položeni vršni greben Zubca prvi zažeće dobrodošlicu. Jedno brdo s lijeve strane skriva pogled i susret sa Sivadijama. Mislim da je taj susret jedan od najuzbudljivijih na Prenju — možda kao susret s Lupoglavom, kada se naglo zakorači od katuna kroz rijetku šumu u Barni dô, ili susret s Izgorjelom grudom, kada se dolazi svijetlim i nježnim stazama ispod Buringog klisa i zastane na rubu Velike Jame pred 500-metarskim zidom sjeveroistočne stijene.

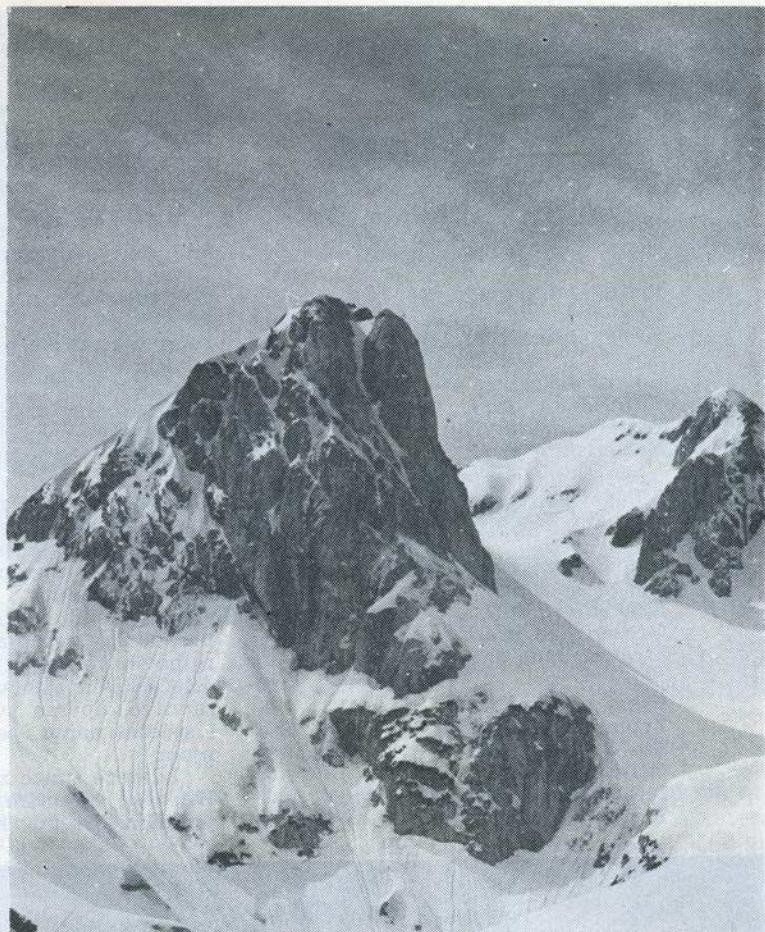
Na skijama se polako uspinjem strmim počnjem brda, kroz rijetku šumu i zamršeno granje, što su dopuzali gotovo na njegovo tjeleme, sigurni u svoju upornost, i već nazirem u ritmu gibanja vrhove Sivadija. Očekujem onaj prizor, toliko već puta viđen i proživljen, da se u trenu, kada dosegnem dovoljnu visinu, kao naglim pokretom nevidljivog majstora scene pomaknu zavjese s pozornice i ukaže se stjenovita barijera Sivadija, odjevena u snježno ruho, sa svojim čudesno lijepim vrhovima, cirkovima i žlebovima. Sunce pali s modrog neba, odbija se o raskvašeni

snijeg, a ja se upinjem da ubrzam ritam uspinjanja i ugledam žuđeni prizor. Evo ga! Uzbudjenje, radoš, ushićenje, prepoznavanje, bliskost, zahvalnost, smirenje... svi osjećaji nahrube u trenu. U Prenju sam, ušao sam u njegovo carstvo. Osjećam da sam dobrodošao i da će mi planina podariti časove i dane radosnih iskustava učenja i igre.

Sjedjem na plosnatim kamenima na vrhu brda, oko kojeg je iskopnjo snijeg i vide se buseni guste, oštре, uvele planinske trave. Sivadije se raširile, raskrilile svoja njedra, i zovu me... Na meni je sada da odlučim: žlijeb u Samogradu, Vesnin kuloar, ili prelaz na skijama iz istočnog u sjeverni cirk Crnopoljskog Osobca, uspon žlijebom u njegovoj JI stijeni... U dugačkom spustu vozim prema podnožju stijena. Obilazim kamene glavice izbrzdane od vode, sa stršećim munikama, i uspinjem se ka podnožju Samograda. Prelazim goleme lavine. Snijeg je raskvašen, penjanje ne bi bilo uživanje, pa, održavajući visinu, prelazim u velikom luku dugačka zasniježena podnožja stijena. Vesnin i moj kuloar potpuno je zaliven snijegom. Bio bi krasan uspon da je snijeg malo bolji. Ispod SI brida Crnopoljskog Osobca (koji mi je nekada, kada sam tek počeo zalaziti u ove krajeve i počeo se baviti alpinizmom, izgledao kao greben Peuterey u Mont Blancu!) zavijen u šumu prema Vlasnom dolu. I kao da mi je Prenj otklonio i posljednju neodlučnost nudeći mi svoje Sivadije; znao sam kamo da idem i koji mi je cilj. Sutra neka to bude greben Sivadija, moja potajna, stara želja!

Uspinjem se i spuštam dolovima kroz lijepu bukovu šumu (šume bukve uvijek su me činile radosnim i otvorenim, dajući utisak, narочito kada su zametene debelim snijegom, neke naročite čistoće i jasnosti), tražeći pogledom markacije na stablima, da bih najkraćim pravcem sišao u dô sa izvorom u projiciranju stijene. Ugledam tek jednu marku, snijeg je još veoma visok. U dugačkom spustu pristanem u dno nevelike zaravni. Uskoro sam u Vlasnom dolu. Tamo si priuštim duži odmor. Sjedim na zagrijanom kamenu, okružen morem snijega, i užinam. Sunce pali s tamnoplavog neba. Tišina. Samo pokatkad se začuje cvrkut ptica, koje kao da se vesele ovom lijepom, mirnom proljetnom danu. Pogledom lutam oko, naslućujem što je tamo iza obraslog grebena ispred mene — znam da je s druge strane dolina Bara i stjenovita barijera Botina; Sivadije su ostale iza leđa i, gledane iz ove perspektive, počinju sve više da liče na dolomitske Tre Cime. A Osobac je negdje visoko gore, kao nedokučiv je, raspružio u širinu svoje podnožje, kao postolje od kamena i trave, odjeveno u uvijek zeleno ruho crnogorice. Vlasni dô se opružio, kao da daje nagovještaj svojim pravcем da tu nije uzalud, da nekuda izvodi...

Naredni dobar sat uspinjao sam se, činilo se, beskrajnim snježnim prostorom, s desne strane sve vrijeme kao osjećajući pritiskujući težinu golemih stjenovitih pobočja Osobca. Pogledom tražim okno pri vrhu masiva, taj Osobčev prozor, ali ga je nemoguće zamijetiti od debelog snijega. Zadnji uspon pred Jezer-

Otiš (u pozadini Zelena glava)

Foto: M. Šišić

cem, snijeg je mjestimično okopnio, slijedim nekoliko zavoja kamenite staze. Stojim pred spomen-pločom Mladenu Škrebu. Mnogo si tražio od Prenja, odjedanput, da ti otkrije svoju tajnu i preda ti je u doživljaj i u twoje iskustvo, kad je najluči, zimi... A malo si ponudio zauzvrat, možda nisi imao nimalo strepnje, a to Prenj ne voli, jer on želi da bude ljudima na korist i da oni odlaze u dolinu bolji, duševno zrelij i duhovno savršeniji... Jer je on učitelj, a ljudi koji ga po-hode, koji ga trebaju, samo su učenici. Prenj, osim toga, postavlja uslove i njegovi zahtjevi za svoje izabranike i ljubimce su visoki.

Sa uzvišenja iznad Jezerca sjurim u jednom spust do same kuće. Unutra tišina, uredno je i čisto, moji prethodnici, dva mlađa Konjičanina, ostavili su dovoljno nacijepanih drva. Uskoro je vatra zapucketala u peći. Mrak se polako uvlačio u prostoriju. Pripremio sam ležaj, uredio opremu, objedovaو, i u sam sumrak odšetao do čuvikâ na ivicama strmoglavih tisućmetarskih padina što nestaju dolje u tami Rakovog laza. Topla, proljetna noć lijegal je na planinu. A okolni vrhovi, Taraš, Osobac, Zubac, Kopilice, ostajali su budni, zračeći hladnim sjajem

svojih stijena... Zapravo, oni nikada i ne spavaju; oni su u stanju svijesti dublje no što je ljudski san, koju su ljudi davno prošli. A to kamenje, te stijene, ostale su. I onda, moja misija kao alpiniste, zadatak svih ljudi-alpinista — moje je videnje sada bilo neposredno iskustvo, ne teorijsko znanje — bio bi da doprinesemo kroz svoje individualne moći, kroz iskre budne svjesnosti koju posjeduјemo, njihovom buđenju i otčaravanju... Duboko dolje gledao sam svjetla seoskih kuća u dolini Bijele, a još dalje blistao je Konjic. Topla, proljetna noć u snijegom zame-tenoj visokoj planini. Gazeći novu prtinu vratio sam se do kuće. Vatra je plamsala u peći, a na zidovima prostorije plesale su čudne sje-ne. Nije me bilo strah ove gluhe samoće naoko. Na zid sam pričvrstio papir s Nazorovom pjesmom, koji sam donio u naprtnjači. Sada ne trebam da čitam tu pjesmu velikog pjesnika,⁶ sada je **znam** u sebi jer je **vidim** okolo. Jer ja sam sada u Prenju, a Prenj je

⁶ Za potpuno razjašnjenje poezije i djela Vladimira Nazora, tog, usuđujem se reći, najvećeg jugoslavenskog pjesnika, pobliže u brošuri »Vladimir Nazor« od Stanislava Zupiča, Zagreb 1968.

u meni. Ili je to put kojim idem prema svijetlećem cilju?

Prenj planina nije
Visok grad je vilâ,
Sijelo je bogova
Drevnih bogumila:
Još vrijeme brazde
Po čelu mu ore;
U njem se žestoko
Dobro i Zlo bore.

Prenj planina nije,
Divovâ je kuća,
Kojom bitka bjesni
Sve veća i ljuća:
Rat naših vrlina
S našim porocima,
Borba u još divljim
Barbarskim grudima.

I Prenj stoji. — Sav je
Od jednog komada;
Krvav je kad sunce
U maglu zapada;
U jesenje dane
Kao žuć se žuti,
Grozan kad prozbori,
Strašan kada šuti.

Prenj planina nije,
Žrtvovni je kamen
Što čeka da sveti
Očisti ga plamen,
I Bijeli Svećenik
K njemu jednom stigne,

Pa k Zvijezdama i Suncu
Sebe i nas digne.

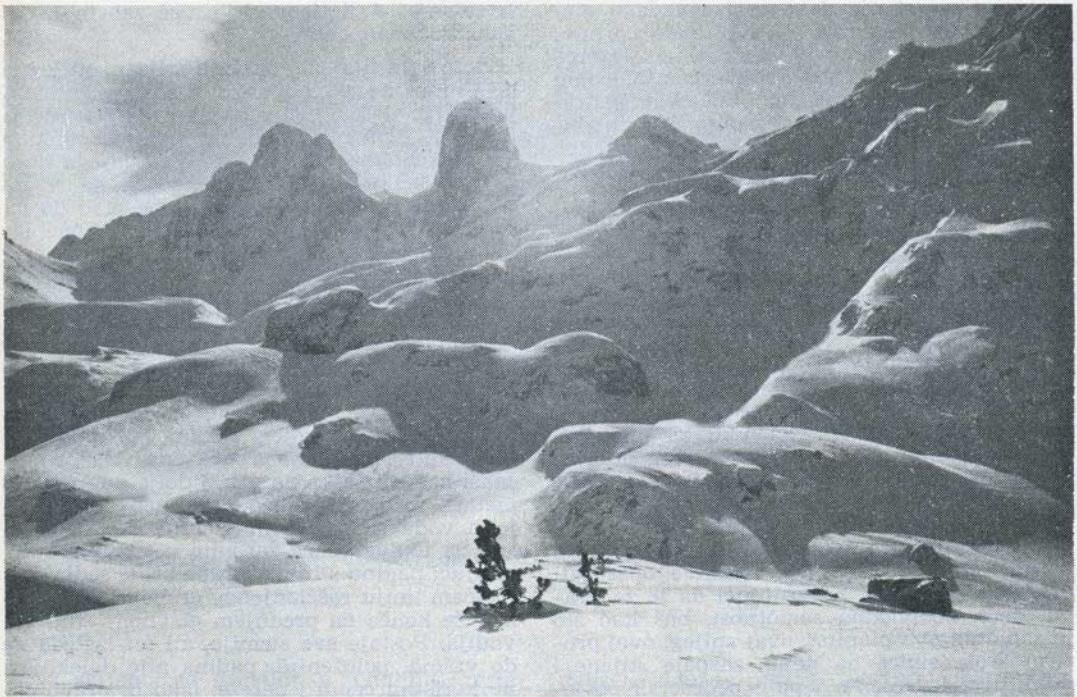
Noć je polako odmicala, jedna od dugih prenjskih noći u kojima se ima vremena za sve, da se promisli i da se uradi. Meni je ta noć pokazala da u mom životu nema više čarolija snova, niti mističnosti; tvrda realnost je okolo kroz koju moram ako hoću da se zbiljski vinem u beskrajni let, bestežinski let mimo svih zakona, u susret jedinom Zakonu Života. Znao sam sada, sjedeći na tvrdoj sofi pored prozora u kući Jezerce, osluškujuci pucketanje vatre u peći, da mi je Prenj dat (kroz njegov poziv) da se osvijestim u stvarnosti ovog života, u ovoj mineraliziranoj dijalektičkoj razini. Znao sam da me ovu noć i sutradan čekaju da uradim jednostavne, fizičke stvari (ujutro urediti opremu, spakovati naprtnjaču, objedovati, pospremiti kuću, vožnja na skijama i penjanje grebenom), ali najvažnije, esencijalne stvari za mene, koje će me uvjeriti da je ovaj život poklonjena radost i da treba samo da budem u njemu, da tečem s njim, i da ga slavim, slavim... Kroz prozor sam gledao siluete Kopilica što su se ocrtavale na nebu prepunom zvijezda. A iza tih zvijezda, iza njihovih treptaja, tužnih i radosnih uzdaha, osjećao sam duhovnu Stvarnost ka kojoj je, zapravo, uperen svaki naš ljudski nesvesni i svjesni napor, pa i ovo moje lutanje Prenjom.

Izlazeće sunce zažarilo je vrhove Kopilica. Hitro se spremam, na plinskom kuhalu pripremam ovсenu kašu. Vani je prozračno,

Prenj: Zasnježeni katuni Tisovice

Foto: E. Durmo

Zelena glava iz Tisovice

Foto: E. Durmo

toplo jutro. Žurim dok sunce nije ojačalo i razmekšalo snijeg. Prvi zraci jutarnjeg sunca, što je počelo da izviruje između Zubca i Osobca, dotaknuli su snijeg blizu kuće. Na prevoju pod Kopilicama stanem na skije, osvrneću se i mahнем u pozdrav kući Jezerce što je ostala samotna da isprati i ovaj bezimeni trenutak vremena, kojem ljudi zarobljeni u život dadoše i ime. Rastanci... Događaji čiji su dijelovi iz prošlosti i budućnosti, bez ikakve sadašnjosti, i zato uvijek taknuli potresu ljudsku dušu. Jer duša bi da bude u sadašnjosti, uvijek ovđje i sada, nesvjesno se sjećajući Blaženog Trajanja svog ishodišta. A u ovoj mineraliziranoj, skrnutnoj razini, kojom gospodari bog vremena i prolaznosti, ona je uvijek u stanju bola, immanentnom osovjetskom stanju, ili u njegovom komplementarnom suliku — radosti.

I tako, tu na tom malom prevoju, između kotline Jezerca i jugačkog Vlasnog dola, kao da se ponavlja slika već stotinama miliona godina igrana u Velikom Kosmosu, a sada samo u obliku izmijenjena i prilagođena za neki mali ljudski život... Jedan svijet slika i sjećanja stvoren je oko te drage kuće koju napuštam, i proteklu noć proživljavan i utvrđen nanovo; pogled sada vuče nazad ka upoznatoj sudbini, onom iskušenom i bliskom; ali duša koja žudi naprijed, ka novom, višem i značajnjem, vodi tijelo, koje joj se na kraju prepusta, otgra se od tog svijeta prošlosti i poneseno oduševljenjem samog života sadašnjice, radostima, čežnjom, strepnjom i vje-

rom, zaplovi još jedanput ka nepoznatim doživljajima.

Osjećao sam sve to nekako mutno, snoliko, shvaćajući da je Život opet pobijedio, snage što vode naprijed dobine su još jedan impuls naspram onih snaga što vuku u sjećanje i mirovanje... Zato je moje prisustvo trebalo Prenju i zato je Prenj trebao meni, kao simbol i kao stvarnost.

Sva osjećanja i osjećaji, sve misli i sva vojla, stopili su se u čistu radost kada sam pojuriо na skijama, ostavljajući prostor Vlasnog dola u njegovom mirovanju, strelovito se približavajući podnožju Sivadija. U to rano apriško jutro prizor mora da bi bio neobičan posmatraču sa strane: usamljeni skijaš promiče preko beskrajne bjeline, gutajući kilometre razdaljine do svog cilja. Zrak je zviždalo oko mojih ušiju, bjelina bliskovito promicala ispod nogu, a s lijeve strane Osobac sa svojim kamenima plećima, još pun snijega i dremljiv, kao da me gledao i pokazivao put... S desne strane, zeleni borovi i munike, rasijani po padini, mnogo budniji nego kamenniti Osobac, bili su više nego dekor što su ga gledale moje oči. Bio sam u toj radosnoj, samotnoj vožnji jedno s prirodom, s planinom, Osobac i Sivadije bili su mi putokaz, a borovi, munike i rijetke bukve čuvari na mom putu. Vidio sam da oni **potpuno** žive svoj život i da bismo mi ljudi štošta mogli naučiti od kamena i bilja; shvatio sam njihovu žrtvu da bi ljudi mogli živjeti svoje živote, razvijati se i usavršavati... Jedna ptica šareno repa nije očekivala ovaj susret tog jutra;

projurim pored nje dok me iznenadeno gledala svojim očicama i tek onda prhnu. Za desetak minuta našao sam se od Jezerca u dnu Vlasnog dola pod Prijevorcem! Gledam nazad uz dugački Vlasni dô. Jučer mi je trebalo do Jezerca dobar sat uspinjanja na skijama Jezerce, iako udaljeno svega oko dva i pol kilometra, sada mi izgleda nepojmljivo daleko. Jer to je zasebno kraljevstvo Prenja, sa svojim naročitim odlikama, a preda mnom su Sivadije, čudesna prenska kraljevina, drevna, ali otmenog i savremenog lika.

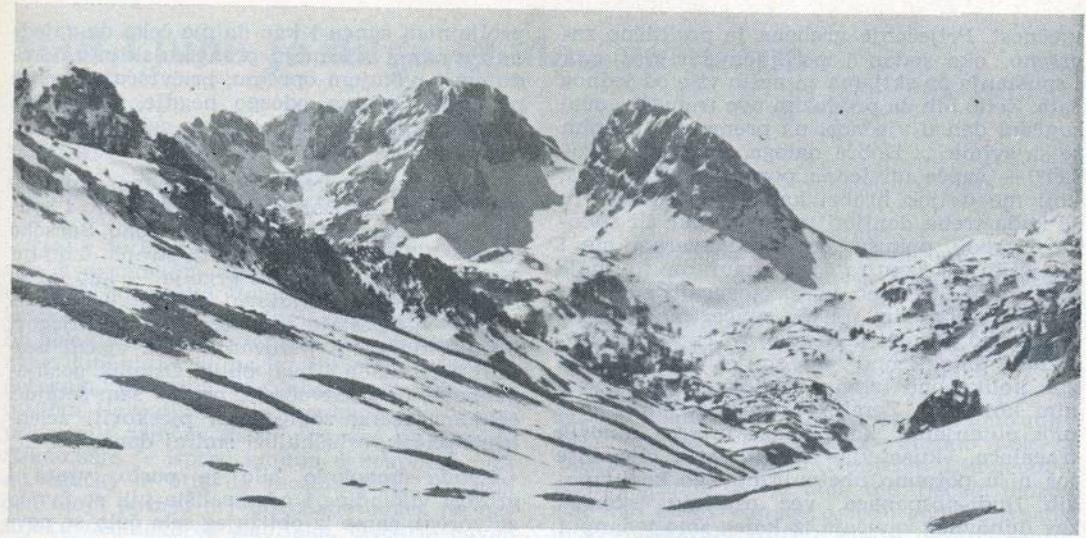
Savršeno ravne snježne padine križaju u svim smjerovima tragovi »laganih« životinja — zeca, divokoz... A »teškaš«, medvjed, napravio je pravu prugu, tamo negdje od bukovih šuma prema Crnom polju ka Prijevoru. Ali i ove velike životinje su kao i mnogi ljudi — strasti ih vuku ka mirisima doline i kao da im nije stalo do ovog prelijepog, sunčanog jutra, u kojem su se sastali zima i proljeće da se pozdrave i oproste. Samo ptice su veselo cvrkutale i proljetale okolo, radujući se ovom danu i slaveći život. Možda su bile sretne što nikakve opasnosti unaokolo nije bilo, potvrđujući da je za pravu sreću neophodna samotnost, baš kao što je samotna ova planina, ovaj snijeg, ovaj prozirni zrak, sunce na nebū, zaspale stijene i dremljivo drveće. Pa i onih pedesetak posjetilaca, čija su imena zabilježena od Nove godine u upisnoj knjizi na Jezercu, kao da nijemo svjedoče što zapravo znači samotnost za čovjeka... Samotni smo da bismo bili bolji, da bismo bili na veću korist drugih ljudima i čitavoj Zemlji. Ali, samotnost ne znači i usamljenost.

Sunce je već ojačalo i učinilo da su slike ljepote, koje sam gledao svuda okolo — uspijnući se strminom prema cirku između Prijevora i Bahtijevice — bile savršene. Plavo nebo, blještavi snijeg, zelenilo četinara, sive stijene... plovio sam dušom kroz tu ljepotu, pokušavajući poneki prizor zadržati na filmsku traku. Pod stijenama Prijevora napravim duži predah. Duboko dolje ostao je Vlasni dô, a lijevo se otkrivaju Botini, Lupoglavl, Zelena glava i Otiš... sa svojim čudesnim, različitim arhitekturama — od klasike i gotike do romanike — ali kao jedinstven izraz novog, »prenjskog«, akvarijanskog doba, epohe slobode u koju se čovjek useljava.

Siđem u dno cirkia i počnem se uspinjati dugačkom, strmom snježnom padinom, kroz gigantski kular što ga tvore zidovi Prijevora i Bahtijevice, prema sedlu. Osvrćem se lijevo prema stupu Bahtijevice i kao da vidim Aliju Vatrenjaka i sebe, ljeto 1974, naše prijateljstvo i želje za novim, nepoznatim doživljajima, prilaz stijeni u rano julsko jutro, časovi neizvjesnosti u strmom, teškom smjeru, bivak na travnatoj polici stotinjak metara iznad podnožja stijene... Stup ostaje iza, a lijevo se otvara kosi kamin, jedan široki projep kroz koji vodi lijepi, uživački smjer, koji sam također s Alijom prepenjao neke godine prije. Tada smo silazili sa sedla niz dugački sipar, kojim se sada uspinjem po sni-

jegu gore. A dolje nas je, već zabrinut, če-
kao Slobodan Jelić.

Iako sam u sjenci okolnih stijena, snijeg je mjestimično već popustio i s naporom napredujem dobivajući na visini. Sa Jezercu je bio spust 200 metara dolje, sada 400 metara gore. Nekoliko ptica, što po snijegu love kukce, skakući oko mene, uvijek na sigurnoj razdaljini od desetak metara, kao da mi se podsmjeju pokazujući kako to one lagano rade, dok se ja znojim pod naprtnjačom i skijama na ledima. Napokon izlazim na sedlo koje oštrim bridom povezuje Prijevor sa Bahtijevicom. Sjedim na kamenu okruženom busenima trave — mjesto koje je sunce već očistilo od pritsika zime. Pogled luta okolo pokušavajući srcu donijeti sve što izražava vanjski Prenj: nazubljeni, lomljivi JI brid Prijevora, ispod kojeg sjedim, strmi Z greben Bahtijevice, koji proučavam i tražim najlakši način izlaska na vrh, i dolje duboko, 400 metara niže, osamljeno djelujući, dolina Bijeljih voda sa sićušnom planinarskom kućom... Sa toplog sunca zaronim u sjenu, traversirajući padinu s lijeve strane brida sedla. Dohvaćam liniju raščlanjenog grebena što se 130 m više konča na prednjem glavnom vrhu Sivadija. Postaje sve strmije, ali mi izgleda da do vršnih, položenijih padina nije daleko, pa ne koristim cepin i dereze, iako bi pravo došli. Ravnotežu dobro održavam skijaškim štapovima, jakim udarcima plastičnih cipela pravim nogostupe u zamrznutom snijegu. Strmo je, trebalo bi misliti na osiguranje — govorim sebi. 50°, 55°... koljena već dodiruju padinu, skupljam svu svoju pažnju i sam sebi dajem sugestije o potpunoj pribranosti. Još samo malo, dohvaćam se prvih kopnih dijelova vršnih padina i napredujem strmo gore preko nekakvih prirodnih stepenica koje tvore stijene i buseni trave. Položene snježne padine izvedoše me na prednji vrh na rubu 500-metarskih provalija. Sve je puno, prepuno sunca; debeli snijeg okovoao je goru; beskrajni vidici naokolo... Potpuno je tih, bez vjetra, termometar pokazuje 7°C, visina oko 1950 m! Nastojim odagnati sav umor tijela i uvjeriti se da sam zaista tu, upiti sve te beskrajne vidike, zagrliti uskipjelo more prenjskih vrhova, dubodolina i grebena. Pogled dodiruje stjenoviti zid Veleža, daleki Crvjanj, Bjelašnicu, na čijem se vrhu, 32 km daleko, dobro vidi TV-toranj i olimpijska zgrada. Meteorološka opservatorija je sićušna i ne vidi se. Što li rade drugovi sada? — pitam se i u mislima sam tamо, sigurno je na skijalištu gužva, vrh bruji od žagora skijaša i turista, kao na pravim snježnim plažama. A ja sam u potpunoj samotnosti, jedino je Sunce svjedok mog postojanja. Sjedim na zaobljenom kamenu, grickam čokoladu i kroz tamne naočale gledam strmoglave dubine što se ruše ispod mene, dolje prema Crnom polju. Čitav Vlasni dô, tamo do Jezerca, mogu odavde obuhvatiti jednim pogledom. Nastavak grebena Sivadija zaklanja mi obližnji glavni vrh. Dugo sam ostao odmarajući se na tom nebeskom vidikovcu.

Sivadije iz Vlasnog dola: desno Prijevor, u sredini Bahtijevica, lijevo Crnopoljski Osobac

Foto: U. Beširović

Na skijama se spustim u udolinu, zatim kratak uspon na glavni vrh (1967 m).⁷ Greben dalje postupno pada i odlučujem da pokušam do kraja voziti na skijama. Sam greben ovješen je velikim, opasnim snježnim strehama, koje izbjegavam na što pristojnijem odstojanju, držeći se strmih, južnih padina. Greben je raščlanjen i već je mjestično kopan, ali ne skidam skije, već sa skijama na nogama oprezno prelazim preko oštih stijena i busena trave, strmim terenom, slijedeći uske trake snijega što povezuju velika snježišta. Slikam — uzbudljivi visokogorski motivi: linija snježnog grebena što nestaje u tamnoplavom nebu, ovješenog velikim strehama... Oprezno se približavam ivici grebena i bacam poglede u dubinu — prema poznatim mjestima duboko dolje orientiraram se u svom napredovanju grebenom. Sada razgledam cirk i stjenoviti zid s oknom, između Crnopoljskog Osobca i centralne skupine stijena sa Zlatnim bridom. Kao nož oštro sedlo dijeli ovaj J od SZ cirk-a Crnopoljskog Osobca. Kakav bi to bio prelaz na skijama — razmišljam — pa onda smuk prema Vlasnom dolu... Greben se iznenada ublaži, skoro se izjednači sa svojim zaledem, i ispod mene se otvorise široka, strma snježna polja, prošarana dubokim vrtačama s visokim nanosima snijega i strehama na njihovim ivicama. Spuštam se u dugačkim zavojima, snijeg je sunce već dobro razmekšalo. Toplo je kao u pješčanim prostranstvima Sahare — izgleda mi — i gotovo da bi pristajale kratke hlače! Iznenada, nekih pedesetak metara niže, iz stijena iskočiše dvije divokozе, zastadoše na tren da osmotre tu čudnu spodobu što je jurila dolje, pa se u žestokom trku počeše udaljavati. Da je snijeg samo malo bolji, malo bi se i potrkali — mislim dok ih gledam kako su

zauzele sigurne pozicije nekoliko stotina metara niže i promatrале moje kretanje. Napuštam liniju grebena vozeći kose spustove udesno dolje i, održavajući visinu, traverziram južne padine Samograda prema sedlu s istočne strane tog vrha. Visoko u stijenama, na drugoj strani sedla, vidim siluetu jedne divokozе čiji je zadatak bio da osmatra moje napredovanje. E, sad će malo da »taktiziram« — mislim, i na jednom kopnom otoku, okruženim snijegom, priuštim si duži predah. Sjedim na kamenu, sa skija pobodenih u snijeg cijedi se voda, sve je obično, i vani i unutra, kao što i treba da je... Gledam golemu bijelu visoravan što nestaje dolje prema Razdolju. Kako li ovaj pejzaž izgleda ljeti? — pitam se. Sa tranzistora dopire neka lijepa melodija. Skoro će podne. Samo katkad blagi povjetarac, dolazeći s juga, zatalasa nepomični, pregrijani zrak. Čupkam travke, rukom prelazim oštice obline kamena na kojem sjedim, onda pritežem cipele, grickam čokoladu, osvrćem se okolo... Pravim male grudvice od raskvašenog snijega i puštam ih da se kotrljaju niz padinu. Na susjednom brdu, između stijena, izviruje glava divokozе, čiji je »taktički« zadatak bio da me ne ispušta iz vida sve dok sam na njihovoj teritoriji! Ona ne zna da njoj (i njenom društvu) od mene ne prijeti nikakva opasnost, jer moj životni slogan već dugo vremena sadrži i riječi: »Do zdravlja skijama, cepinom i u planinarskim cipelama, plus malo mora i nautike, te vilicom i žlicom, ne nožem!« Još ćeš se načekati — mislim si, jer ne žuri mi se nikuda, upijam trenutke ovog savršenog trajanja, bešumnog proticanja vremena i vlastitog postojanja — njihovu pretvorbu u

⁷ Visina prema novijoj specijalnoj karti.

vječnost. Prijenje grebena je praktično završeno, oko jedan i po kilometar penjanja i spuštanja na skijama za nešto više od jednog sata. Želio bih da produžim ove trenutke, ovaj sunčani dan u vječnost da prenesem i stopim se sa svime... Dobra naloga, zašto ne pokušaš? — šapće mi jedan poznati glas iznutra, koji me uvijek hrabri kada je potrebno, tu je kada treba donijeti važne odluke ili sudove. U redu, pokušat ću — odgovaram mu i smiješim se iznutra, jer znam da to moje misli, moje tjelesno ja, razgovaraju s mojim pravim duhovnim Ja. A sunce kao nezainteresirano promatra odozgo taj čudni dijalog, i znam da se i ono sada smiješi iznutra. Tko zna koliko ono takvih dijaloga čuje po raznim kutovima Zemlje, ploveći svojim dnevnim putanjama, koji dolaze iz srca mnogih tragalaca, »kucatelja« i »latalica«, čije duše još nisu potpuno ubetonirane kao kod mnogih ljudi-pospanaca, već osjećaju iskonski zov duhovnog zavičaja iz kojeg smo jedanput utekli u ovu kristaliziranu, skrnutu razinu!

U dugačkom luku vozim po sporom, mokrom snijegu i izbijem na prevoj ispod istočnog pobočja Samograda i zapadnih padina skrivene, zimi još neposjećene barijere Vinsina. Kroz dugački prođol spuštamo se u kosim spustovima, kao dijete veseleći se ovoj uzbuđljivoj igri, naglo gubeći visinu. Presijecam svoje jučerašnje, sada jedva vidljive tragove skija, što vode iz pravca Crnog polja i Boračke drage. Ovaj povratak ne osjećam kao kraj, već kao početak nečeg novog, tek naslučivanog u šapatu njemih Sivadija što mi ostaju iza leda dok se uspinjem uz brdo sa skijama na ramenu. Uskoro sam na skijama otklizavao niz strminu druge strane brda i ušao u šume Boračke drage pune sunca i kao neke tople sjete, što mi je uvijek pokazuje ugodaj sunčanog proljetnog poslijepodneva u snijegom zametenim šumama. Vozim kroz miješanu šumu po debelom snijegu prošaranom sjenama i svijetlim prugama sunčevog svjetla i eto me na zametenoj šumskoj cesti. Prolazim napuštenu baraku i po zavojitoj cesti klizim dolje, prema isteku ovog doživljaja i ove duboke ledenjačke prodoline u prostoru Prenja... Snijega je mjestimice upadljivo manje nego jučer. Na nekoliko mjeseta moram skinuti skije jer je posve kopno. Sretan baš kao neki poletarac, zviždućem i koračam makadamskom cestom što se spušta strmo u oštrim zavojima, a jedan mali curak što klizi od otopljenog snijega sa skija, što ih nosim na ramenu, pronašao je put ravnio za moj vrat... Protežem se da ugledam dolje niže auto — eno ga! — plavi »fićek« kao neka golema buba drijema na toploj,

proljetnom suncu i kao da me čeka da zajedno završimo ovu moju prensku skitnju. Uređujem i pakujem opremu, pričvršćujem skije na krov auta, a odozgo negdje, iz dubina šuma Drage, kao na pozdrav oglasi se djetličevvo zvonko kucanje.

Polako vozim već skoro potpuno okopnjelim cestom. Sa Boraka skrenem desno i spustim se asfaltnom cestom na sneno Boračko jezero. Iz pobočnih brdskih strana izbjaju mlazevi vode, šikljaju i grgorje — kao da se raduju nekakvoj njihovoj slobodi — tvoreći potoke što nestaju u jezeru. To su snjegovi Prenja, na svom putovanju kroz vječni beskraj, uzeli sada i ovaj oblik. Ostatak poslijepodneva, do predvečerja, proveo sam šetajući obalom jezera, zagledajući pjeskoviti zelenkasti plićak, osluškujući smiraj dana.

Svuda unaokolo bilo je pusto, vrata i prozori vikendica i odmarališta bili su čvrsto zatvoreni, samo iz obližnjeg sela čulo se povremeno blejanje ovaca. Uspavana ljepota — mislim — što spava jer nema kome da se pokaže, jer su oni radi kojih je ona tu sada zabavljenih pravljenjem novca, ili su u svojim mračnim mislima, ili u uzburkanim emocijama. Onda sjedim na obali iskričavog potoka, u kome kao da se još ogleda Prenj, njegov miris kao da osjećam, grizem komad kruha i sira, gledam vodu u kojoj trepere zrake sunca, skriveno gustim olistalim krošnjama. Potok svjetluca i žubori u nekom njemu samo znanom žurnom putovanju, i kao da mi, brzo promičući, usput došaptava tajnu opredjeljenja za ono što je bitno i što nije... Gledam vodu netremice i u trenu prepoznam lakoću s kojom se život dešava, s kojom teče i protiče u beskraju nekih jezera, rijeka, ka onom konačnom — svome moru. Ustao sam s lakoćom, napisao se te uzburkane, savršeno čiste prenske vode, i s dubokom spoznajom da mi je Prenj pokazao put, na svoj način, ono što mi je raditi, sjeo sam u kola i ispunjene duše vozio se lijepim goranskim krajolikom prema Konjicu.

Priroda mi je nesobično pokazala svoju tajnu; razabrao sam njene zakone i dosega spoznaju da svoju ljudsku sudbinu mogu privesti sretnom kraju jedino snagama svijesti što su u mom vlastitom biću, a ne snagama prirode. Prenj mi je dopustio da mu zadem u samu nutrinu njegovu — osjećam, zavolio me i vjeruje mi — jer i on čeka plamen duha da ga otčara iz ukletosti zemljanih tijela; spoznao je da će spasenje doći kroz nekog latalicu koji ima dovoljno vremena i ljubavi za njega...

Jer Prenj je samo žrtvovni kamen.

Konac

Mali Ljubo je dugo gledao za nama

TOMISLAV JAGAČIĆ

VARAŽDIN

Prošlo je barem dvadesetak godina otkako sam s drugovima na putu za Bobotov kuk, od Žabljaka preko Valovitog dola, zastao na kratkom odmoru u Lokvicama kod katuna Ljubice Kovačević. Kršna Crnogorka, kao neka junakinja iz priče, susretljivo nas je dočekala, ponudila varenikom, sirom i kajmakom. Uzvratili smo crnom kavom koju smo pripremili pomoću naših primusa na benzin. Slikao sam je ispred katuna u krupnom planu. Slučaj je htio da možda drugi ili treći dan moju pažnju privuče stado ovaca na pašnjaku nedaleko od Žabljaka. Ovce je čuvao stasit Crnogorac na kojem se isticala tradicionalna crnogorska kapa. Zahvalan fotografiski motiv za planinara koji je uz to i predavač. U prednjem planu ovce na pašnjaku s pastirom, u pozadini ondašnji Žabljak. Uzeo sam adresu: Perko Kovačević iz Kovačke doline, zaseoka desetak minuta od današnjeg hotela »Planinka«.

— Što je vama Ljubica Kovačević u katunu na Lokvicama, pitao sam.

— Rođena supruga, odgovorio je on.

Često sam spominjao njihova imena na svojim predavanjima o Durmitoru. Otada je prošlo puno godina. Evo mene s grupom planinara, splavarom i turista ponovo na Žabljaku. Pitao sam za Ljubicu i Perka?

— E, nisu oni više u Lokvicama. Kod kuće su stari i bolesni. Perku je odrezana jedna noga iznad koljena... Sada je u planini s ovacima njihov sin Vuk.

Nisam tada stigao posjetiti staru Ljubicu i Perka.

Prošla je jedna godina i ja ponovo dolazim na Žabljak. Ovaj put ih moram vidjeti. Znam, neće me poznati... To je bilo poznanstvo na brzu ruku, a i slike im nisam mogao poslati, jer su to bili dijapositivi. Pošao sam s planinarima do Ledene pećine. Najprije kroz šumu uz Crno jezero, a onda slijedimo marakaciju u pravcu starog katuna, vlasništvo Ljubice i Perka Kovačevića. Ovdje је sada naći njihovog sina Vuka sa suprugom i djecom.

Divan sunčan dan, kakav se samo poželjeti može. Livade prepune cvijeća. Eno, na vidiku i kolibe! Zapravo, sada u Lokvicama, prostranoj i dubokoj uvali sa zaostalim jezerom nalik na lokvu, postoje dva katuna čiji su vlasnici Vuk Kovačević i Vasilije Samšal.

— Zdravooo, Vučee, povičem, još iz daleka, u pravcu čovjeka koji je nešto radio kod katuna.

— Zdravo, otpozdravljaš mi on. — Dodij! Prepoznao sam te po glasu.

Vuk me očito s nekim zamijenio, jer mi čemo se tek sada upoznati. Kada smo stigli do katuna, pozdravljamo se s domaćinom, njegovom suprugom Milom i dva sina, Ljubom i Vuksanom. Najstariji sin Pero nalazio se tog trenutka s ovacama na pašnjaku.

Domaćini su nas pozvali u kolibu. Bilo je ugodno u hladovini kolibe popiti hladno mlijeko, vareniku. Tek je ovdje saznao Vuk za moj susret s njegovom majkom Ljubicom i ocem Perkom. On je tada bio dječak, možda star kao njegov sin Pero, 9-10 godina, a sada je to muškarac, visok 2 metra i četiri centimetra. Pravi gorštač.

Zamolio me, da mu dadem izraditi slike roditelja iz mlađih dana. Želio bi to za uspomenu na roditelje. Obećao sam. Obećao sam, da ћu svakako i posjetiti njegove roditelje. Još danas uvečer, kada se vratim s planinarenja.

Ovaj razgovor slušao je Vukov sinčić Ljubo i zaželio da i on pode s nama do Ledene pećine. Roditelji se nisu tome protivili. I tako je mali Ljubo Kovačević postao članom naše planinarske ekipe. Išao je uz mene obuven u gumenе čizmice, a obučen u vestu i jaknu.

— Ljubo, skini vestu i jaknu. Bit će ti vruće. Ja ћu tvoje stvari staviti u ruksak. Lakše ćeš hodati, — govorio sam malome, — jer do Ledene pećine ima sigurno i dva sata hoda.

Po dolasku na cilj i poslije razgledavanja pećine i njezinih ledenih ukrasa organizirali smo odmor. Trebalо je nešto pojesti. Ponudili smo i našeg malog pratioca Ljubu.

Vrijeme je bilo odlično za snimanje. Prilika da povećam svoju durmitorsku zbirku dijapositiva u boji. Zbog toga sam u povratku krenuo sa svojim malim pratiocem prije osatnih. A ovaj povratak neću nikada zaboraviti. Zbog malog Ljube, koji će tek u jesen poći u prvi razred. Sada se on oslobođio, nije bio više štujiv kao na putu do Ledene pećine.

— A, imaš li ti tako maiog sina kao što sam ja, a gdje ti stojiš, eno tamо dolje moja goveda i ovce, slikaj mi moje govedo, jesli li žadan, moja majka će tebi dati varenike, čeka nas kod izvora... A, onaj dečko s ovacama, vidiš li, to je moj brat Pero...

Na takva i druga pitanja odgovarao sam i sve objašnjavao malom Ljubi. I zaista, možda dvadeset minuta hoda od starog katuna u kojem smo se upoznali s malim Ljubom i njegovim roditeljima, nalazi se jedan izvor. Ovdje su nas pričekali njegova majka Mila, mali brat Vuksan, ali tu je bio i stariji brat, devetogodišnji Pero, čuvar ovaca. Slikao sam majku i njezina tri junaka. Kada odrastu,

dočekivat će planinare na putu za Bobotov kuk ili Meded, kao sada njihovi roditelji, a prije njih djed Perko i baka Ljubica.

Bio sam iskreno tužan kada sam se oprštao i rastajao s malim Ljubom. Zahvalio sam mu na pratinji i onom divnom razgovoru kakav znaju voditi samo djeca. Obećao sam mu da će uvijek misliti na njega i da će mu pisati. Mali je oborio pogled. Držao sam ga za ruku.

I on je bio žalostan...

Pošao sam za ostalima. Ljubo je dugo gledao za mnom.

Uvečer sam sve to ispričao djedu Perku i baki Ljubici. Posjetio sam ih. Tako sam obećao sinu Vuku u katunu.

— Proći će godine, a s njima i mi. Proći će i Perko i Ljubica Kovačević.

— A, jesam li ja ono stajala ispred kolibe, kada si me slikao? — sjetila se ona.

— Upravo tako Ljubice, odgovorio sam.

Poslije Perka ostat će i jedna jako uvećana slika Crnogorca na konju koji se propeo i uzdignuo prednje noge. Slika se nalazi u predvorju hotela »Durmitor« u Žabljaku. Slika predstavlja junačinu Perka Kovačevića. Pogledajte, kada dođete u Žabljak!

Nakon povratka kući prvo pismo koje sam pisao bilo je malom Ljubi. Zamolio sam njebove roditelje da mu pismo polako pročitaju i spreme. Hoću li dočekati, da i meni poštarn donese pismo ili karticu koju je napisao moj mali prijatelj?

Vjerujte mi, kada opet dođem u Žabljak, moram posjetiti malog Ljubu. On će tada sigurno već krenuti u školu.

Zahvaljujemo se za doprinos »Našim planinama«

Putra Božidar, Zagreb
Đorđević Dragoslav, Varaždin
Štibrić Josipa, Zagreb
Pleić Ivan, Zagreb
Ljubišić Mile, Sisak
Novak Davorka, Zagreb
Trpin Stanko, Samobor
Bačić Josip, Ivanićgrad
Nevrkla Ana, Samobor
Kramarić Ivica, Orahovica
Bratanić Mihovil, Zagreb
Knežević Janja, Zagreb
Borčić Jagoda, Zagreb
Mačešić Đorđe, Umag
Petrović Ivanka, Sisak
Josipović Čedo, Zagreb
Šarić Ante, Tučepi
Skočir Joža, Sl. Požega
Blazonija Savo, Sisak
Lomota Marija, Zagreb
Cafuk Stanko, Varaždin
Novak Drago, Varaždin
Butko Željka, Varaždin
Stričak Branko, Varaždin
Pavlek Damir, Zagreb
Pavličić Nikola, Ogulin
Horvat Jadranko, Zagreb
Milislavljević Mirko, Lički Osik
Kolak Mirko, Sopnica
Merlić Tomislav, Čakovec
Hrebinec Darko, Zagreb
Božić Dare, Kamnik
Prodanović Bogdana, Beograd
PD »Strmac«, Nova Gradiška
PD »Jugobanka«, Ljubljana
PD »Dr. Maks Plotnikov«, Samobor
PD »Biokovo«, Makarska
PD »Željezničar«, Gospić
PD »INA-OKI«, Zagreb

Selaković Ivan, Titovo Užice
Harašić Erna, Split
Vidaković Mladen, Nova Gradiška
Ivanišević Krešimir, Mokošica
Katnić Duško, Crikvenica
Vincek Danijel, Titograd
Perović Branislav, Titograd
Nikolić Josip, Imotski
Breko Ladislav, Sinj
Haluza Jože, Zagreb
Petković Živojin, Svetozarevo
Gajski Boris, Pula
Putra Božidar, Zagreb
Huzjak Zvonko, Zagreb
Korica Perica, Lički Osik
Medimurec Zdravko, Zagreb
Vlahović Mihaило, Zagreb
Blažun Boris, Samobor
Čosić Predrag, Zagreb
Mičetić Ljubomir, Rijeka
Ljubišić Mile, Sisak
Čanić Tomislav, Ivanec
Malčić Marija, Zagreb
Pavković Mirko, Zagreb
Čubrić Mišo, Gospić
Friščić Franjo, Ivanec
Priljeva Duro, Petrinja
Sajko Zlatko, Zagreb
Božičević dr. Srećko, Zagreb
Srkoč Andrija, Velika Gorica
Klikić Ksenija, Zagreb
Žubrinić Mladen, Zagreb
Horvatin Dunja, Stubičke Toplice
Sajko Ivan, Zagreb
Korais Hrvoje, Karlovac
Sandner Julije, Zagreb
Horvat Zlatko, Zagreb
Horvat-Banoci Romana, Zagreb
Bojanović Miloš, Nikšić
Mrkonjić Mirsad, Doboj
Houška Ivo, Zelina
PD »Imotski«, Imotski

Moje prvo dežurstvo u Gojtanovom domu

Dr. ANTE RUKAVINA

GOSPIĆ

Približavali smo se ubrzano Delukinu vrelu pod Visočicom ne bojeći se kiše, iako su se iznad nas i oko planinskih vrhova pleli sivocrni kišni oblaci. Vjerovali smo meteoroškoj prognozi, a da i nije bila točna, također bismo bili ovdje idući na Visočicu, točnije u Gojtanov dom na naše prvo dežurstvo. Po granama su se još zadržavale kišne kapi i ponekad u njima zasvjetljucala sunčana zraka što je obećavalo lijepo vrijeme.

Bio je konac svibnja, mjeseca u kojem smo počeli subotom i nedjeljom dežurati u Gojtanovu domu. Svaki put po dvojica. Do sada nismo imali sreće s domarima. Nakon izgradnje doma godine 1962. kratko je vrijeme bio čuvan Simo Vujnović, sin nekadašnjega i prvog domara na Visočici Đurice Vujnovića, Gojtanova prijatelja i stalnog suputnika. No, Simo se ubrzo prebacio u lugare, a nakon njega Gojko Počuća također nije dugo izdržao, on je postao lovočuvar. Mile Počuća-Migela izdržao je najduže, oko 8 godina, sve dok nije nesretnim slučajem ostao bez desne šake što ga je primoralo da ode u mirovinu. Najduže je domar bio Milan Plečaš, oko 16 godina, ali nije u svom dugogodišnjem radu upoznao puno planinara, niti su ga oni često vidjeli na njegovu radnom mjestu.

Sve su to bili žitelji iz Velebitu blizog Divosela, koji su u isti mah bili i poljoprivrednici. Najveća planinarska djelatnost baš se poklapa s ljetnim poljoprivrednim radovima, što domarima nikako nije odgovaralo. I zato sam još za posljednjeg domara predlagao da se uz njegov tjedni obilazak uvede i dežurstvo u dva ljetna mjeseca, da se obilaznici planine mogu navratiti u Gojtanov dom svakog dana i da ne moraju razbijati vrata i prozore za nevremena i drugih nepogoda. Napokon, u svibnju 1987. razvrgnut je ugovor s posljednjim domarom, a članovi PD »Visočice« preuzeli su na sebe obvezu da dežuraju svakog tjednog odmora sve od svibnja do jeseni. U toj obvezi postojala je nada da se sljedeće godine dežura cijela dva ljetna mjeseca, ako ovo dežurstvo dade dobre rezultate.

S takvim razmatranjima napredovali smo uz planinu. U Gojtanovu domu prošle godine su prilično uređene sobe, ali je trebalo još puno toga uraditi da bi bio ugodno odmorište svakom prolazniku. Ali, postojala je čvrsta nakana i odlučnost jednog dijela vrijednih članova da Dom postane uistinu prava planinarska kuća. Zato smo i mi pošli s namjerom da ova dva

dana uradimo što više u kući i oko kuće, na stazama u blizini, na cijeloj Visočici, ali i da dočekamo prolaznike koji nađu. Znali smo da ih neće biti puno, jer je u planini još bilo prilično snijega, a vrijeme nestabilno. Ali, mi ćemo naći dosta posla i ispuniti svoje dane dežuranja pa makar padala i kiša, jer i u Domu je bilo poslova koje valja obaviti.

Po izlasku iz šume i pred Domom dočekalo nas je sunce zajedno s južnim vjetrom. Razvedrilo se i mogli smo prionuti poslu. Ponajprije smo ostvarili moju staru misao da smetlište ispod Doma premjestimo na drugo mjesto. I nosili smo i nosili skoro cijelo poslijepodne godinama naslagano smeće na drugu lokaciju, malo niže i u šumu gdje se ne vidi i gdje će trebati iskopati jamu da se ono do kraja uništi. Čudili se otkuda toliko smeća svih mogućih vrsta. No, s godinama se svaštia nabere, prolaznici svašta donesu i odbace, a sve se to slagalo upravo na livadici ispod

Uspon na Velebit s ličke strane

Foto: P. Korica

Doma, koja je fotografima pri snimanju u prvom planu. Dakle, to smo prvo uklonili, potom napravili pravu stazicu do te nove lokacije i dvije na dašćicama ispisane oznake koje upućuju na taj smjer.

Predvečer smo se uputili na obližnji brežuljak da promatramo Ličko polje u prvom sumraku gdje nam upaljena svjetla govore o selima ispod planine, o protezanju ulica u Gospiću koje su svake godine sve duže, ali su zato sela sve raseljenija. Upravo kad smo kroz sumaglicu i večernji sutan promatrali obzorje, najednom će Mile:

— Eno konja!

— ?

— Ma ne, nije konj, to je medvjed.

Pogledam u smjeru njegova pogleda prema vrhu Visočice i na prvoj uzvisini, ni sto metara daleko od nas, upravo na granici niske klekovine i travnjaka ugledam golema medvjeda. Uspravio se na stražnje noge i promatra nas. Grdosija sive boje, onako uzdignuta visoka i do tri metra, promatrala je s visine tko li to remeti njezin rijetko pomućeni mir. To je možda onaj medvjed što je često noću dolazio na sada već bivše smetlište pred Domom i bucao po njemu. Onako uzdignut okrenuo se prema ličkoj strani hodajući na dvije noge oko desetak metara i najednom se bacio u klekovinu i nestao. Otišao je u duboke šume ispod samog vrha Visočice, tamo gdje se još zadržavao snijeg u obliku balerine i gdje mu nije nedostajalo vode, a ni svježine izniklog bilja. Drugog smo dana ujutro otisli na ono mjesto gdje smo ga sinoć ugledali. Tamo je razbucao velik mravinjak ni ne znaјući da je po našim propisima to zabranjeno i da se kažnjava i do 40.000 dinara. Pri skoku u klekovinu slomio je ogrankak debljine palca, a i ugažena trava na tom mjestu govorila je o njegovoj velikoj težini.

Vatra nam je u štednjaku lijepo gorjela. Drva je bilo svuda naokolo, ali i puhova. Jedan nam nije dao mira cijele noći. Odnekuda se provukao do kreveta i zurio u nas zabavljujući se susretom s nepoznatim mu gostima. Dugo smo u noć pričali smatrajući što bi još trebalo učiniti da ovaj Dom bude ugodna oaza i za duži boravak. Za to je bilo potrebno osigurati kakvo dobro osvjetljenje, dovršiti zahod, urediti dolje dnevnu sobu, napraviti nova vrata, urediti sklonište, a sadašnje pretvoriti u drvarnicu. Dakle, puno posla, a malo poslenika. A već sljedeće godine bit će 90. obljetnica našeg Društva i prigodna proslava s, nadamo se, puno gostiju, a to nije šala, jer je naša Podružnica, kao preteča današnjeg Društva, bila prva podružnica HPD-a uopće. S nadom da će se naći snaga i za to, utonuli smo u san.

Lagani je vjetar i drugog dana strujio oko planinskih vrhova ispod vedra neba i topla sunca. Gostiju nije bilo, nitko se nije ni navraćao. Kad smo uredili sve oko i unutar Doma, pošli smo uredivati stazu oko vrha Visočice. U nedavnom ljetnom požaru ta je staza skoro nestala, nisu se vidjele ni oznake, a ni ugažena trava na stazi, jer je sve izgorjelo. Zato smo je morali ponovno otkrivati, ponovno uspostaviti. Prijeko je potrebnia onima koji dolaze s južnih strana, jer će se umorni teško moći uzverati u južnu bočinu Visočice kojoj kao da nema kraja. A ovako, iako se staza užbrdo ipak pomalo uzdiže, lakše će proći tih 1300 metara i izbiti na Ivino vrelo i onda se u času spustiti do Gojtanova doma. A oni koji se žele napojiti lijepim vidikom s vrha Visočice, mogu ga od Ivina vrela dosegci za desetak minuta po dobroj staroj stazi.

Pomicali smo kamenje, odbijali sa staze kamene izboćine, prekopavali strmija mjesta i uvijek nastojali pronaći najbolji i najprikladniji smjer. Ipak, Mile se morao oko podne vratiti u Dom da ga otvari za slučajne prolaznike, a ja sam ostao sam da stazu oko vrha, ovu visočičku ogrlicu, označim što se bolje može, da joj udahнем dušu, a prolaznicima nadu da do Gojtanova doma nije daleko. Pojedine su kamene ploče veličine i preko pola četvornog metra izdignite i na njih stavljene oznake, negdje su ploče složene u kup, a neke su tako naslagane ostale na svojem mjestu već godinama, iako ih svakog proljeća može lavina ili bujica razvaliti i odnijeti na niže.

U kasno poslijepodne podne stigao sam u Dom. Bio je posljednji dan svibnja i posljednji časovi našeg dežurstva na Visočici. Prijala mi je odlična voda iz cisterne, makar se u njoj utopio i koji puh, a onda mlaki čaj što ga je Mile priredio dok sam došao. Ispijao sam ga šalicu za šalicom, jer su sunce i kramp s one strane Visočice iscijedili iz mene puno tekućine. A Ivino vrelo što je tamo na dohvatz ruke, od njega nije bilo ni traga. Bilo je pokriveno tvrdim snijegom, debelim i preko dva metra, i trebaju naići lipanske vrućine da bi se moglo do njegove vode.

U kasno poslijepodne zatvorili smo Dom i napisali izvještaj o svom boravku i svemu onome što se dogodilo u Domu u ta dva dana. Obazreli smo se i prema vrhu da vidimo gledali nas odakle naš sinoćnji pobro medvjed i dolazi li tko s one strane, od vrha. Na golemu obronku nikoga nije bilo. Polako smo se spuštali niz planinu zadovoljni što smo dobro ispunili ova dva dana dežuranja. Bio je ovo dobar način da ovaj kao i drugi planinarski domovi budu otvoreni svakog dana u srpnju i kolovozu, a izvan tih mjeseci po stvarnoj potrebi. Bili smo zadovoljni, iako nismo osvojili ni jedan vrh, ni jedan pečat, jer smo u Domu, oko njega i na stazi ostavili tragove svoga boravka i rada. I to je bila radost što je zvonila u našim koracima.

Maglić Prokletijski (2141 m)

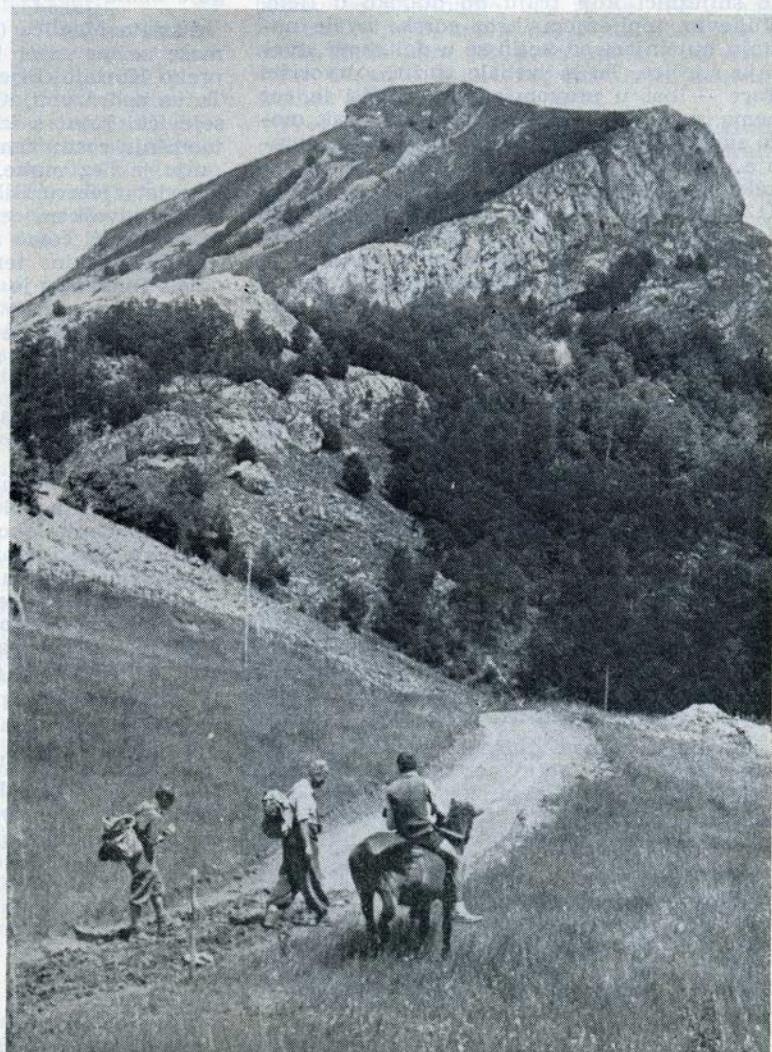
MIODRAG KOVACHEVIĆ I DANIEL VINCEK
TITOGRAD

U sjeverozapadnom dijelu Prokletija, u području zvanom Gornji Kuči, leži planina Maglić, u izvorištima Tare, Veruše i Vrmoške rijeke. Pravac pružanja je JI—SZ, tj. smjer Dinarija, te na taj način nekako odstupa od pravila u Prokletijima, gdje nema lančanog prostiranja, već su planine grupirane »bez reda«.

Maglić je po izgledu izdužen i zatravnjen greben, zaobljenih bokova, što su tipične forme reljefa pretežno silikatnog sustava. Njegove strane se spuštaju do doline Mokre na

jugu, a Vučjeg potoka i Bindže na istoku. Preko prijevoja Kurlaja, Planinice, odnosno Suhovrhа vezuje se s Komovima na sjeveru, a put zapada se nastavlja na Crnu planinu.

Prva Crnogorska planinarska transverzala (oznaka CT-1) učinila je ovu planinu pristupačnjom. Mi iz PSD »Komovi« obično smo ovu planinu zaobilazili i ostavljali je kao manje zanimljivu za neku drugu priliku, međutim, izlazak na njen vršni greben otvara vidik na široku i drugačiju panoramu Komova. Komovi odavle djeluju kao moćna i

Prokletijski Maglić

Foto: Dr. Ž. Poljak

kompaktna skupina, za razliku od pogleda sa ceste za Trešnjevik i s visoravni Štavne, gdje Komovi pokazuju impozantnost svojih pojedinačnih vrhova.

Sastav tla Maglića je površinski silikat na vapnenačkoj podlozi, koja na više mesta izbija na površinu. Mora da su to uzrokovali tektonski poremećaji.

Klimatski je prisutan utjecaj blagog Mediterrana koji donosi obilje padavina, a u prijelaznim razdobljima ublažava oštinu kontinentalne klime.

Biljni svijet je bogat i šarolik (Cojsova ljubičica, ljekoviti naprstak, više vrsta kamenika). Pančićev odoljen, endem Komova, već je ovao. Tu su i endemični zvončići (Edraianthus). Sam vrh je obrastao visokom travom (Festuca paniculata), čije sjemenke vrlo rado jedu sitne planinske životinjice, pa se u jesen i dobro ugoje od toga.

Na sjevernim padinama Maglića formiraju se sniježnici koji traju do duboko u ljetu. Njihovim topljenjem, kroz gorske uvale nastaju bujičnjaci od kojih se u dolinama stvaraju riječice. Tu bi trebalo tražiti i izvoriste Tare — baš u pravom smislu, tražiti je, jer nema suglasnosti koji se izvorišni krak može smatrati početkom rijeke. Ipak nema sumnje da se Tara formira kao rijeka od sastavaka Veruše i Opasnice. To je na visini od 1120 m i odatle je još 140 km njenog toka do početka Drine. Ako se odlučimo za krak ispod Maglića, tj. riječicu Verušu, onda je to izvor Brljak, koji je prije nekih dvijesto godina pronašao Stanko Pavičević, odnosno njegov žedni jarac. Možda bi bilo korisno natpisom obilježiti početak ove slavne evropske ljepotice.

Prilaz Magliću je lošom makadam cestom od Veruše pa do katuna Širokar Lakovića (ovdje ostaviti kola) i onda laganim usponom put vrha, koji je manje-više stalno vidljiv. Sa Širokara Lakovića tura se može povezati s posjetom (silaznom) u ledničku dolinu Rikavačkog jezera. Dodatno još, može se od Mokre skrenuti na Bukumirske jezera i okolne planine.

Cio hrbat Maglića, dužine oko 5 km, može se proći stočnim putem po jugozapadnim padinama, izaći ponovo na cestu za Verušu i vratiti se oko 2,5 km do katuna Širokar Lakovića, gdje smo ostavili kola.

Maglić je cijelom dužinom pregledan i bez šume, pa nema poteškoća s orientacijom. Pri tomu nova planinarska markacija daje sigurnost i bezbjednost kretanja. Zbog razmjene toplih i hladnih kontinentalnih zra-

čnih masa često duva snažan vjetar i to je naročito izrazito na visokim prevojima i prodolima.

Reklo bi se, kada se promatra s ceste, da Maglić ne obećava planinaru ništa naročito, a u stvari je drugačije. Pogled s njega otvara panoramu Komova i Planinice, do same granice, pa zatim na skup planina načičanih oko Bukumirskega jezera, s najvišim vrhom Surdupom. Još dalje na horizontu nižu se u lancu Vezirova brda, Krošnja, Karanfil, Greben, Visitor.

Zimi sa Veruše, gdje u januaru i februaru radi pod neumornom brigom Danila Klikovca »Dječije odmaralište«, može osamljeni vuk-planinar da na skijama napravi izvanrednu turu, simulaciju i izazov prostranstvena polarnog bespuća. Uz malo opreza može na skijama savladati njegov blago modeliran reljef, uz poseban osjećaj što ga daje kretanje izvan skijaške piste i u uvjetima »tamo gdje tišina šapuće«.

Posjeta Magliću (kada se već ovdje stiglo!) može se povezati i s izlaskom na Komove preko Kurlaja, Bijelih voda i katuna Carine. Tu se podrazumijeva izlazak na Kučki i Vasojevićki Kom, s izbijanjem na Trešnjevik i tamоšnju cestu. Ova tura je markirana i kretanje je bez muke. Kada se na to još doda i posjeta jezeru Rikavcu i vrhu Vili, te ako se još odvojkom ceste svrati na Bukumirske jezero, proći ćemo za tri dana najpitoreskijim planinskim terenom ovog dijela Crne Gore. Ipak sve je to u blizini granice i ne treba se ponašati i kretati previše samouvjetreno oslanjajući se na orientaciju po karti. Isto tako treba se raspitivati i prijaviti pograničnim organima namjeravanu turu.

Maglić je nekada bujao od života, od stada ovaca. To su velika pašnjačka prostranstva. Znalo se što kome pripada za ispašu, prostor je bio pitanje života i smrti za pleme i njegove pripadnike. Danas su prestali spori i suđenja oko ispaše. Livade su samo omeđene i pod zabranom, sve dok se ne po kose. Sama planina je prirodno bogatstvo na raspolaganju plemenu Kuči koje ovdje izdiže sa stokom. Cestovna komunikacija omogućuje da sve više naroda stalno živi na Veruši i Mokroj, koje time postaju stalna naseljaj — iz katuna se pretvaraju u sela, odnosno naselja stalnog tipa.

Prokletije zovu u svoje neotkrivene kutice, zelene kraške ponikve i dōce, iznenadujuće vidike na izlomljene pejzaže, prepade i doline s gorskim potočićima.

Velebit je izazov

DRAŽEN MLINARIĆ

PLETERNICA

Velebit je za mnoge planinare veliki izazov, pa tako i za mene. Pošto sam saznao da će jedna grupa planinara obići VPP, odlučio sam ih pitati mogu li i ja s njima. Ali sva mjesta su bila popunjena i bilo je malo šanse za mene. Naime, voda puta nije htio voditi više od pet članova, pa sam tako već i zaboravio na Velebit. No ipak jednog dana mi se javio da dođem do njega. Odmah sam se sjetio svega, zablistao, i potražio ga. Čim sam ušao u njegovu kancelariju ponudio me je pitanjem:

»Hoćeš li s nama na Velebit?«

»Pa, naravno« odgovorio sam, pokušavajući da mi glas bude što sabraniji.

Tako smo malo časkali u vezi sa putem i pošto je on imao dosta posla, otišao sam od njega. Odlučio sam napraviti neke pripreme, jer nisam želio da me ta planina uhvati nespremog. S našim susjedima Požežanima otišao sam na nezaboravni izlet na Klek, Bijele stijene i Bjelolasicu. To je bila dobra uvertira za predstojeće, ali sam napravio i manje trening-uspone na matični vrh Klikun, po kome smo dali i ime našem društvu.

I napokon, došao je dan polaska. Stigao sam prvi na stanicu. Ruksak mi je bio dobrano težak i znao sam da neće biti lako. I tako, dok sam razmišljao, došli su ostali. Sada je ekipa bila kompletan. Emil Štiglmaier (vođa puta), Ivan Božić, Krunoslav Božić i ja. Došli su nas neki i ispratiti. Među njima moram spomenuti našeg tajnika Miroslava Mesića, koga smo stalno zadirkivali da će zažaliti što ne ide s nama.

Uskoro dolazi vlak za Novu Kapelu, u Kapeli »hvatom« ubrzani za Zagreb, a iz Zagreba krećemo »Učkom« za Medak, malo podvelebitsko mjesto. U Medak dolazimo prije zore i predomišljamo se bismo li kreñuli odmah. Iako je mrak, mi krećemo.

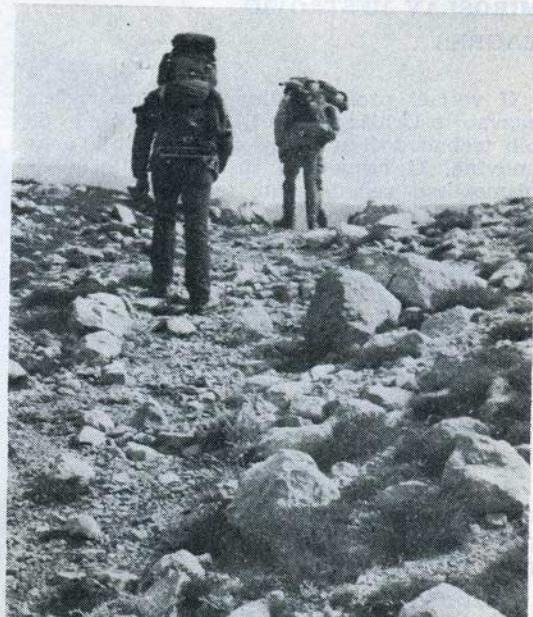
Tko zna koliko dugo ćemo biti u divljini, daleko od civilizacije. Pomalo drhćem, što od zime, ali i od treme. Hodamo cestom i pričamo dok nas prati samo lavez pasa. No mi svakog pozdravimo s jednim »dobro jutro«. Zbog mraka smo malo lutali na par mjesta jer se marka lako gubi, ali je sve ispalo dobro. U daljinji sijeva nad Velebitom. Sa svitanjem je došla i kišica. Ulazimo u šumu, svi šute i hodaju naprijed, a nadmorska visina raste. Poslije doručka nastavljamo put, a kiša i dalje pada. Prolazimo pored jame Puhaljke i tu se uvjeravamo da stvarno puše.

U Dom pod Štirovcem dolazimo gotovo posve mokri. Pomalo me začudio taj dom. Izvana veoma lijep, kao kakav mladić, a iznutra trošan kao starac. Pošto smo se pre-

svukli, onako umorni, odmah smo se uvukli u svoje vreće.

Budim se, ali još onako snen ne mogu razaznati gdje se nalazim. Ah da, pa mi smo na Velebitu! Ustajemo iz topnih vreća i silazimo u glavnu prostoriju. Dolje nas čeka malo iznenadenje, a to je planinar Perica Korica iz Gospića. Ja ga ne poznam ali ga moji poznaju, jer je bio kod nas na otvaranju vidikovca. Tada sam se upoznao s njim i mogu vam reći da sam odmah pomislio: dobar drug! Odustajemo od daljnog puta jer se vrijeme ne popravlja. To veće smo pekli i janjica. Ujutro ustajemo prvi i na brzinu se spremamo, ali tu je već i naš Perica. Gdje bi on a da se ne pozdravi s nama. Daje nam još neke upute i mi krećemo. Oblačno je i svakog časa može kiša ali se ipak odlučujemo za pokret.

Prvi cilj tog dana bio nam je Vaganski vrh. Nije težak uspon ali nas putem prati jaka bura i stalno smo u oblacima. Vjetar je tako jak i strepimo da nas ne odnesu u neku provaliju. Iako smo tek drugi dan na Velebitu, dobrano smo okusili zlu čud ove silne grdosije. Na vrhu nema žiga i nastavljamo prema Svetom brdu. Podno vrha ostavljamo ruksake i nastavljamo bez njih. Osjećamo se kao perca koja bi vjetar mogao oduvati. Satnicu za vrh smo skoro pre-

Na Buljmi

Foto: D. Mlinarić

polovili. I dalje vjetar i oblaci. Prelazeći na primorsku stranu, k Ivinim vodicama, vrijeme se poboljšalo. Tamo nas ujedno po prvi put na Velebitu ogrijava sunce. Tako je sve mirno i lijepo! Odmaramo se, jedemo, pijemo čaj, a pravimo i neke snimke foto-aparatima. Jednostavno, uživamo! Ali uskoro idemo dalje prema Borisovom domu. U dom stižemo dobrano umorni ali i sretni jer je najgore prošlo. Tu smo se u hladnom potoku i malo osježili. Ali samo što sam u krevetu zatvorio oči (tako mi se bar činilo), naš »veker« nas već budi. To je drug Ivan. Svi mrmlijamo jer bismo još spavalii kao hrčci. Umivamo se i spremamo za nastavak puta.

Krećemo prema Buljmi. Tamo je predivno, neopisivo! Zavaljeni u travu i uz meket ovaca, mislim da bismo ovdje ostali, ali još nas dalek put očekuje. Osvajamo Badanj i krećemo prema Visočici. Kod Gojtanovog doma podno Visočice dočekuje nas Perica. Prava drugarčina, nije nas htio ostaviti da spavamo u skloništu. Došao je s još dva planinara, jednim kapetanom i Jelicom, da otvori dom. Ona nam je skuhala kavu, čaj pa i doručak. Sve je to pomoglo da ujutro budemo u dobroj formi, čili i odmorni. Krećemo, a ispraća nas Perica. S njim se oprاشtamo na jed-

nom proplanku i još mu jednom zahvaljujemo na svemu, jer smo stvarno imali na čemu.

Nižu se kontrolne točke: Jelova ruja, Šugarska duliba i Oštarije. Na Oštarijama ostajemo jedan dan da se odmorimo. Jedino smo malo prohodali do Kubusa, tek toliko da se ne ulijenimo, ali i da vidimo taj toliko spominjani spomenik.

Sljedeća dva dana se nižu točka za točkom: Bačić kuk, Skoropvac, Šatorina, Sklonište na Alanu, Crikvena, Gromovača, Rossijeva koliba i naša posljednja točka, Zavižan. Ta dva dana smo naredali sve te točke samo zbog perfektne Premužičeve staze. Pošto smo se malo odmorili i popričali s domarom na Zavižanu, odlučili smo da odemo na obližnji Veliki Zavižan.

Ujutro se digla tolika magla da se nije vidjelo na desetak metara. Cilj nam je da se spustimo u selo Gornju Kladu tj. da se spustimo na magistralu. Tu se malo sređujemo jer smo ponovo u civilizaciji. Čekamo bus za Rijeku. Čestitamo jedni drugima, sretni i bogatiji za još jedan uspjeli planinarski put ali i bogatiji novim iskustvima.

I sada, dok ovo završavam i gledam znaku VPP-a pod rednim brojem 1716, siguran sam da će još koji put posjetiti Velebit.

Bura na Promini

MIROSLAV MEŠTROVIĆ

ZAGREB

U veljači prošle godine jedne me večeri nazvao iz Drniša prijatelj Stipe i saopćio da bih trebao doći u Drniš zbog sredenja neke imovine. U razgovoru mi je predložio da bismo, kad već dolazim, taj boravak mogli iskoristiti za zajednički uspon na Prominu, slično kao što smo to učinili i godinu dana prije kada smo bili na Svilaji. Prijedlog sam rado prihvatio.

Krenuo sam na put noćnim vlakom početkom ožujka i stigao oko 6 sati u jutro. Bilo je još dosta mračno. Stipe me je čekao pred stanicom planinarski obučen, dok sam ja imao kombiniranu odjeću: na nogama terenske cipele s gumenim potplatama i gore kratku bundu.

Još tijekom puta zamijetio sam kroz prozor jake udare bure a da uistinu vrlo jako puše uvjerio sam se već pri izlasku iz vagona.

Požurili smo u čekaonicu da malo porazgovorimo i popijemo iz termosice vruću kavu koju je prijatelj donio.

Odmah zatim smo krenuli desno uz prugu. Već od željezničke rampe počeo je uspon asfaltnim putem prema Siveriću. Bilo je hladno. Cvokotali su mi zubi. Odmah na početku smo uočili da će biti težak dan za uspon.

Nakon pola sata bili smo već malo iznad Siverića, nekad poznatog ugljenokopa. Tu se iz zemljine utrobe iskapao ugljen više od 150 godina. Bio je to najstariji rudnik u Hrvatskoj. Odatle je ugljenom snabdijevana jadranska plovidba sve do pedesetih godina ovog stoljeća kad su parobrode definitivno zamijenili brodovi s pogonom na naftu. Danas je to polumrtvo mjesto. Kapci prozora nekadašnjih upravnih zgrada potpuno su zatvoreni. I sirena je, izgleda, zauvijek prestala da se oglašava i poziva radnike na ulazak u kilometre dugačke rovove.

Što se više uspinjemo, to nas bura, koja se ruši s vrha, sve jače i nemilosrdnije tuče. Idemo dva koraka naprijed a jedan natrag. Dobar put ostao je davno iza nas, hodamo isključivo po kamenju.

Prošli smo Kulinu kapelicu sv. Nedjelje. Idemo čas jedan iza drugoga a čas smo udaljeni i po više metara. Često zastajemo da bismo se opet približili. Teško se čujemo, jer nam glas već s usana odnosi orkanski vjetar. Iz jedne oaze borove šume buka vjetra toliko je jaka, da se više nismo ni pored vikanja čuli, pa idemo kao da smo posvadeni.

Više ne gledam dolje u slikovito Petrovo polje. Oči mi paze na svaki kamen prije nego na nj stupim nogom. Pogrešan korak uz ovako stalno posrtanje može prouzročiti teže posljedice.

Nazirem da vrh nije daleko, ali pristup bura tako žestoko brani kao što su to nekad u srednjem vijeku vojnici branili svoje utvrde od nadiranja neprijatelja iz doline.

Pojavljuje se sunce, ali ni ono ne umanjuje nalete vjetra. Napredujemo puževim korakom. No, još malo treba izdržati pa smo na cilju.

Evo nas konačno na Čavnovki (1148 m). Odmah zgurenim sjedamo da nam površina tijela bude što manje na udaru. Vidljivost je odlična. S ovog tjemena pogled obuhvaća dobar dio Zagore i južni Velebit. Posebno je lijep vidik na tamnoplavu more i otoke srednje Dalmacije. Oči mi se ne mogu odlijepiti od Svilaje koju sam nekad tako često posjećivao. Nazirem i svoje Otavice.

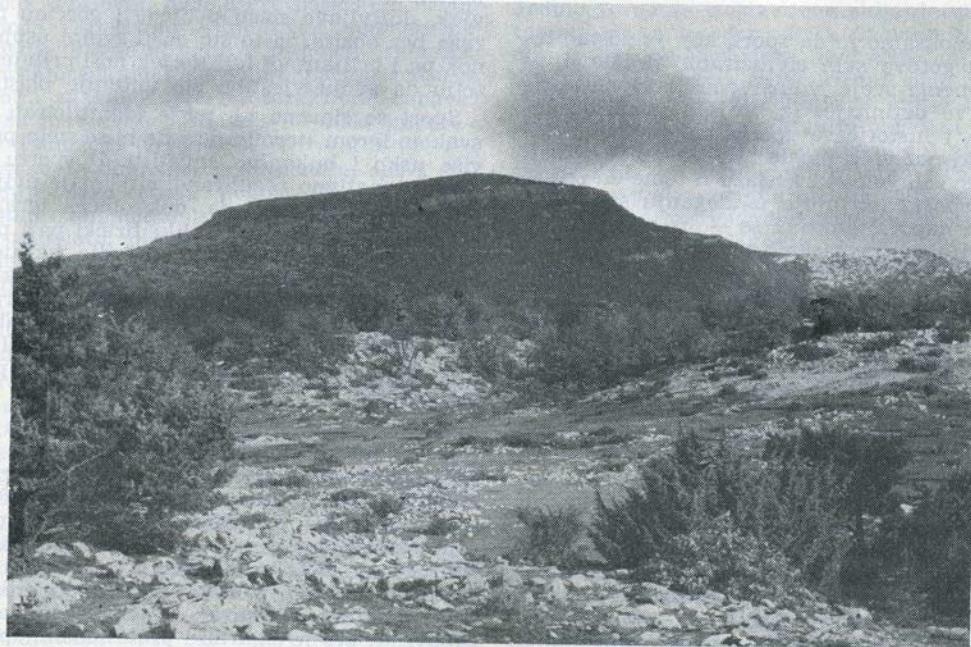
Na vrhu se ne zadržavamo dugo, jer nas hladnoća probija do samih kostiju, kao da smo ovdje goli bačeni na neki žrtvenik.

Spuštamо se do planinarskog domа. Zatvoren je. Nismo, niti očekivali da će u ovakvim vremenskim uvjetima biti otvoren. Hodamo oko zgrade kao mačke oko vruće kaše. Htjeli bismo se bar malo skloniti i zagrijati, a nemamo gdje. Konačno sjedamo iza zapadne strane domа i vadimo hranu za okrijepu. Razgovaramo negodujući zašto smo se tako rano uputili na ovo brdo. Ljudi u Dalmaciji kažu, da posljednje zimske bure najjače pušu.

Silazak je još neugodniji, jer vjetar tuče u leda i tjera nas naprijed pa je mnogo veća opasnost od pada. Prilikom jednog jakog udara bure ostajem bez kape. Samo bespomoćno gledam kako je vjetar nosi dolje u nizinu. Sada mi je još hladnije.

Spuštamо se istočnom stranom. Koristimo se djelomično putem izgrađenim prije dvadesetak godina, koji je trebao poslužiti za transport rudače u podnožje brda. Do njegovog korištenja nije nikad došlo, jer je u međuvremenu rudnik bio zatvoren. Brdo sad spava potpuno mirnim snom. Ljudske ruke više ne nagrizaju njegovu utrobu u potrazi za ugljenom niti s druge strane brda za bokštom.

Spustili smo se u selo Tepljuh, odakle nastavljamo put autobusom (4 km) za Drniš.

Cavnovka, najviši vrh Promine

Foto: Dr. Ž. Poljak

Profesionalni sport i planinarstvo

H. ČAŠEVIĆ

SARAJEVO

U svjetskoj i našoj publicistici susrećemo ponekad dobro sročene lamentacije nad posljednjim tranšejama otpora amaterskog sporta, koji navodno nije posljednju bitku za svoj opstanak. S druge strane, znanost ističe vrlo ozbiljne argumente protiv transmutacije sporta u »sluškinju politike i biznisa« i zahthijeva da se sportu vrati njegova duša — igra.

Medutim, istovremeno pod pritiskom neu-moljivih tokova života do zuba naoružani i svestrano pomagani profesionalni sport osvaja sve šire prostore u suvremenom društву i postaje jedna tvrda realnost, kojoj moramo priznati pravo na opstanak ma koliko nam bila bliska i draga ona stara francuska sintagma »Tko igra za novac, taj ne igra!«, kojom smo nekada oduševljeno branili tezu da sport mora biti apsolutno »beskoristan«.

Profesionalni sport je duboko zario svoje pipke u sve pukotine društvenog života i praktično je gotovo besmisleno i pomišljati na njegovo frontalno potiskivanje. Ma koliko teorijski bio dubiozan, ovaj sport je danas jedna činjenica, kao što su i činjenica sva prateća zla koja su se prosula iz otvorene Pandorine kutije profesionalizma. Umjetnost življenja nam stoga nalaže da ih prihvativimo i pokušamo ukrotiti bar onoliko koliko je to moguće.

Paradoksalno je da sport, koji je postao te-kovina gotovo svih civiliziranih društava, ni danas nema svoje jedinstveno usvojene i pri-hvatljive definicije. Iz brojnih pokušaja so-ciologa i historičara sporta da mu nadu zaju-jedički nazivnici moglo bi se samo zaključiti da se svi ili gotovo svi slažu u tome da se sa-držaj sporta iscrpljuje u ulaganju sve većih i većih napora, kako bi se — uz primjenu ili bez primjene propisanih pomagala — realizira-la prema normiranim regulama jedna društveno priznata i unaprijed neizvjesna svrha (pobjeda!). Pri tome se natjecanje potencira kao nužna atribucija sporta, jer sport je i borba, u kojoj moraju nužno sudjelovati bar dvojica natjecatelja. No, u najnovije doba ozbiljno se zastupa i teza da protivnik može biti i anoniman, te da ne mora u svim slučajevima biti neposredno prisutan na borilištu (primjer: alpinist odabire sve teže smjerove i nastoji da ih svlada u najkraćem mogućem vremenu, kako bi pretekao anonimnog odnosno odsutnog penjača, koji je isti smjer penjao prije, ili koji će se pojaviti poslije!). Prema ovom shvaćanju dovoljna je samo svijest o postojanju protivnika — drugog natjecatelja, koji je u trenutku poduzimanja jednog sportskog pothvata još anoniman i od-sutan, ali će se po redovnom toku stvari iz-

vjesno pojaviti i na isti način pokušati da po-stigne bolji rezultat od svoga prethodnika.

Prema amaterskim shvaćanjima sport je napor, ali i normativno regulirana igra, koju sportist prihvata — trošeći tako po pravilu svoje slobodno vrijeme — iz zadovoljstva i radi razonode, a bez ikakvih lukrativnih na-mjera. Dakle, u igri i beskorisnosti moramo primarno tražiti bitnost amaterskog sporta onakvog kakvog smo ga poznavali prije, a a-čije ostatke naziremo i danas.

Ako, međutim, u krhko tijelo amaterskog sporta vještima zahvatom transplantiramo pla-ćenu igru, igru za novac i radi novca, doći-ćemo do uopćenog pojma profesionalnog sporta, čija igra sada već predstavlja vještini, često vrhunske naravi, koja prvenstveno služi za sticanje sve većih materijalnih koristi. Sasvim razumljivo, profesionalnog spor-taša ne smijemo i ne možemo smatrati isklju-čivo robotom koji je programiran samo da igra, pobijeđuje i zarađuje. I profesionalni spor-taš, kao i svaki radnik koji voli svoj posao, nalazi po pravilu i u svojoj lukrativnoj igri zadovoljstvo i afirmaciju svoga »ja«, te bi stoga bilo presmjelo i neprimjerenovo tvrditi da profesionalac ostvaruje svoje pobjede isklju-čivo radi naplate premije ili radi neke druge koristi. I profesionalac, kao i svaki drugi čo-vjek, doživljjava slasti pobjede i gorčinu po-raza bez obzira na to što on u svojoj uspeš-nosti, pa i briljantnoj igri uvijek nosi pritaj-nju želju da svoju vještinu što unosnije plasira.

Sport se sigurno ne može identificirati sa svakom igrom (termin igra ne bi se smio pre-više usko i bukvalno shvatiti). U sportu je igra normativno regulirana, cilj joj je uvijek točno fiksirana pobjeda, dok obična igra, u koju se ponekad ulažu veliki fizički pa i psihički napor, nema pravila. (Ovdje isključu-jemo, naravno, tzv. »društvene igre«, koje imaju svoja pravila, ali im nedostaju drugi elementi sporta). Ovakve igre su sano zabava i razonoda, eventualno i tzv. »rekreacija« (npr. laganje šetnje po planini, slobodno pli-vanje itd.).

Nerijetko se i u običnom životu, ali i u li-teraturi, postavlja pitanje kakav je status igrača u cirkusu, koji bez sumnje — npr. prili-kom igre na trapezu — prividno postupa po svim sportskim pravilima atletike. On ipak nije sportaš, jer je iz njegove igre unaprijed isključena svaka neizvjesnost, njegova igra nema za cilj bilo kakvu, otvorenu ili prikri-venu, pobjedu. Cirkuski igrač je eminentni zabavljač, što je sigurno i profesionalni spor-taš, ali ipak između njih — kao što se vidi — postoji bitna razlika.

I u šahu postoji pravilima strogo regulirana igra čiji je konačni cilj pobjeda. Ipak se šah teško može svrstati u kategoriju sporta (ili profesionalnog sporta) iz razloga što u šahu prevalira duhovni (intelektualni) napor nad fizičkim (iako je i ovdje fizička kondicija neobično važna za postizavanje uspjeha). U sportu je obratan red kvaliteta uloženih npora. Prednost ima fizički napor, iako se ni jednog trenutka ne može pomisliti da je psihička pripremljenost sportaša faktor zanemarljive prirode. (Ako prilikom tretiranja položaja šaha u društvu odaberemo drugačiji put i šah svrstamo u kategoriju sporta, tada ćemo moći doći u situaciju da svim igrama sličnim šahu, kao što je npr. preferans, priznamo isti značaj).

*

Pažljivom promatraču teško da može izmknuti iz vidnog polja historijska činjenica da sport nikada nije bio apsolutno beskoristan. Čak su i sudionici prvih olimpijskih igara u antičkoj Heladi uživali poseban tretman prilikom priprema za igre, a u slučaju pobjede dobivali i neke materijalne beneficije. Rimski gladijatori bili bi tipični profesionalni sportaši u suvremenom smislu riječi, kada bi cilj njihove surove igre bio humaniji i ljudskiji.

Profesionalni sport je ipak proizvod novijeg vremena. Nastao je onog trenutka kada je sportaš osjetio da je potreban društvu i da može dobro živjeti od svoje igre — vještine. Kasniju evoluciju profesionalnog sporta nije više bilo teško pratiti. Profit i politika vrlo su brzo otkrili svoju šansu u profesionalnom sportu. Poslovni menadžeri beskrajani izvor prihoda i reklame, a političari jedinstveno sredstvo, davno poznato u psihologiji gomila, za usmjeravanje i skretanje pažnje masa s nevolja svakidašnjice na atraktivne zabave, što su još davno poznivali i rimski imperatori (Panem et circenses!).

I tako se dandanas profesionalni sport pojavljuje pred nama duboko kontaminiran vještim mahinacijama poslovnih ljudi i dnevnih političara, ali mu to ni najmanje ne umanjuje atraktivnost. Nepregledne kohorte tzv. navijača, koji se identificiraju sa svojim klubom, svakodnevno stižu na borilišta i tom prilikom padaju u zanos koji graniči sa paroksizmom.

Premda fenomenu profesionalnog sporta po red sociologa nisu ostali indiferentni ni pravnici, koji su pokušali da utvrde pravni položaj profesionalnog sportaša u društvu. Do sada prilično bezuspješno zbog nedostatka eksplikativnih pravnih normi (bar u našim relacija-ma), koje bi bliže odredile položaj sportaša-profesionalca. Ostaje prema tome otvoreno pitanje je li on radnik u udruženom radu ili najamnik, koji ugovorom regulira s klubom međusobna prava i obaveze u okviru općih pravila, koja važe za odgovarajuću granu sporta.

*

U toku svoga razvoja planinarstvo je uveć jek oprezno i gotovo sa strahom izbjegavalo da se identificira sa sportom i — tražeći svoje mjesto u nekim drugim lijepo rečenim, ali sadržajno nedorečenim rješenjima — po pravilu egzistiralo na margini odgovarajućih društvenih zbivanja.

Kao relativno mlađi pokret planinarstvo je u svome dječjem dobu (polovica XIX st.) zaista bilo daleko od svakog sporta, insistirajući na običnim laganim kontaktima s planinom radi zadovoljavanja ljudske potrebe za ljepotom i znatiželje da se upozna mistični svijet planine. Zbog toga u ranijim tomovima Britanske enciklopedije nalazimo kod odrednice »planinarstvo« moto, koje nam govori da je »... nešto skriveno iza planine« i da stoga treba poći dalje.

U ovo vrijeme kada je pješačko planinarstvo tek stasalo, alpinizam je davno postojao i to sa svim profesionalnim atribucijama. Alpinisti su bili, naime, dobro plaćeni vodiči prvih znanstvenih ekspedicija po Alpama, a zatim i po planinama izvan Europe.

Tek poslije, alpinizam se emancipira od svoje podredene vodičke uloge i pojavljuje kao planinarska disciplina, koja i pored toga ljubomorno čuva svoju autonomiju s tim što ponekad prelazi u područje špiljarstva (podzemni alpinizam!), ili se javlja u obliku visokogorskog turnog skijanja.

Okolnost da sve četiri temeljne planinarske discipline (pješačko planinarstvo, alpinizam, turno skijanje i špiljarstvo) mogu egzistirati samo na prostoru planine (špiljarstvo ovdje pokazuje samo sporadična odstupanja) odlučno je determinirala njihovo zajedničko podvođenje pod jedinstveni pojam planinarstva. Jedino je ovdje izostavljeno skijanje na pistama, koje se također odvija na prostoru planine i ima sve sportske atribucije, ali ovoj disciplini do danas nije priznat planinarski status. Razlog je vjerojatno u činjenici što skijanje na pisti pretpostavlja omeđeni, strogo ograničeni i posebno pripremljeni planinski prostor, dok djelovanje planinarstva obuhvaća kompleksno cijelu planinu, čija nepredvidiva prostranstva zahtijevaju u svim godišnjim dobima ulaganje napora različitog intenziteta i psihičku pripremljenost za svaku situaciju, koja iznenada iskršava (za razliku od piste, na kojoj je uglavnom sve programirano).

I pored svih otpora, koji su i danas vrlo izraženi, sport se gotovo nevidljivo infiltrirao kroz naprslne pojedinih planinarskih disciplina. U konzervativnom i pre malo dinamičnom pješačkom planinarstvu tragove sportskih inzulta još najmanje zapažamo. Dapače, uočava se čak i odredena erozija ove planinarske discipline, koja pokazuje sve veću indiferentnost prema kretanju kao obliku ulaganja određenog napora, bez kojeg se planinarstvo ne može ni zamisliti. Preferiraju se lagane šetnje, izleti i traže najlakši prilazi do pojedinih planinarskih točaka. Ovoj destrukciji pješačkog planinarstva možda i nehotično pomaže i sama planinarska organi-

zacija. (Nedavno je slet planinara BiH održan u Dubokoj kod Bugojna, na jednoj tipično neplaninarskoj lokaciji, iako je logično očekivati da planinari svoje kolektivne manifestacije usmjeravaju isključivo na teže pristupačne planinske regije!).

U ovakvoj situaciji sportske elemente pješačkog planinarstva treba tražiti u prvom redu u visokogorskem planinarenju, a zatim u nekim novijim oblicima pješačkog planinarenja (transverzale, orientacijska natjecanja i sl.), kojim se pokušava u jednu anemičnu planinarsku disciplinu unijeti nove životne sokove i dinamičnost.

U ovakvom planinarstvu, čak i kad bismo ga uvjetno prihvatali kao sportsku djelatnost, teško da bismo mogli naći i najmanji komadić tla pogodan za razvoj profesionalizma. Teoretski je samo moguće da se npr. u orientacijskom natjecanju pojavi poneki profesionalni vrlo skromnih pretenzija.

Ako inače ozbiljne pothvate šipljara smjestimo u neki zamišljeni registar sportskih planinarskih djelatnosti zbog toga što ovi pot hvati ponekad, i to samo ponekad, sadrže u sebi implicitne natjecateljske pretenzije, — tada se rudimenti profesionalizma iz ove planinarske discipline ne bi mogli sasvim isključiti. Ako pri tome uzmemu u obzir i činjenicu da šipljari profesionalno služe znanosti, privredi, a posebno turizmu, vrlo lako možemo doći do brzopletog zaključka da se ovdje radi o hipertrofiranim profesionalizmu, iako usmjerenošć šipljara na spomenute zadatake ima sasvim drugi značaj izvan domašja sporta.

Za razliku od šipjarstva, u alpinizmu, koji je danas već društveno konfirmiran kao sport (iako ga neupućeni pojedinci ponekad euforično tretiraju kao nekakav nad-sport, »specijalističku djelatnost« i sl.), profesionalistički implantati su raznoliki i često teže uočljivi. Institucija profesionalnog alpinista već odavno postoji u svijetu planina. Pripe kraćeg vremena i kod nas je javno inaugurirana (Slovenija). Koristeći sve veću popularnost alpinizma, pojedine firme u novije vrijeme nalaze ekonomsku računicu da pod oblikom pokroviteljstva angažiraju istaknute alpinis-

te, čiji je jedini zadatak da poduzimaju spektakularne ili bar zapažene uspone i ujedno reklamiraju proizvode svojih mentorova. Alpinizam je inače vrlo skup sport, koji teško da može egzistirati bez društvene pomoći i ona ponekad pojedinim inače priznatim alpinistima predstavlja stalni izvor prihoda. Posebno je zanimljiva pojava menadžera ili organizatora alpinističkih ekspedicija, koji ovaj posao obavljaju s izrazito naglašenim lukrativnim ciljevima. Pri tome se nerijetko i običan alpinistički pohod prezentira kao ekspedicija, iako sam pojam ekspedicionalizma pretpostavlja planinarsko ispitivanje nepoznatih ili malo poznatih i malo obrađenih planinskih regija (danasa bi bilo gotovo deplasirano govoriti o planinarsko-alpinističkoj ekspediciji na Kilimandžaro, Aconcagu i sl., gdje dobro istrenirani i opremljeni pojedinci mogu bez većih teškoća stići, iako su nekada i ovo bila ekspedicija područja).

*

Iako još u zametku, profesionalizam izgleda da već postavlja — premda stidljivo i vrlo oprezno — i zahtjeve za priznanja u planinarstvu. Buduće generacije će ga možda prihvati bez trzaja kao normalnu pojavu. Međutim, neodređeni status planinarstva u našem društvu, a posebno vrlo ograničene materijalne mogućnosti planinarske organizacije, još dugo će predstavljati barijeru agresivnjem i punijem prodoru profesionalizma u pojedine planinarske discipline. Ali, čini se, da na taj prodor ipak treba računati.

A profesionalizam donosi sa sobom i nemilosrdnu selekciju. On prihvata samo najbolje i najhrabrije, koji se ne obaziru na rizike. Hoće li profesionalizam — u koliko nekada otvoriti široku brešu i u planinarstvu — biti prihvacen kao paradigma odnosno obrazac za stvaranje jednog novog, snažnijeg planinarstva, ostavljajući slabe iza sebe da tavore u svojoj prosječnosti, ili će planinarstvo — mudro analizirajući i drugu, tamniju stranu profesionalizma — potražiti neke druge puteve za izlazak iz dosadašnjeg šablonu, za sada je svakako preuranjeno govoriti.

OBIŠLI PUT »PO PLANINAMA SR HRVATSKE«

- 505 Milivoje Antić, PD »Pobeda« Beograd
506 Alojz Kranjec, PD »Gradina« Konjščina
507 Karlo Dostal, PD »Runolist« Sarajevo
508 Damir Bajs, PD »Zagreb-Matica« Zagreb
509 Milan Rubčić, PD »Generalturist« Sarajevo
510 Vlado Kolonić, PD »Sljeme« Zagreb
511 Marko Kovačević, PD »Gavrilović« Petrinja
512 Boris Petrić, PD »Torpedo« Rijeka
513 Dražen Stifter, PD »Torpedo« Rijeka
514 Ljerka Lapuch, PD »Zagreb-Matica« Zagreb
515 Terezija Sajc, PD »Moser« Split
516 Dragutin Sajc, PD »Moser« Split
517 Ivica Kos, PD »Sljeme« Zagreb
518 Miroslav Tučković, PD »Željezničar« Zagreb
519 Siniša Delić, PD »Grafičar« Zagreb
520 Radenko Omerbegović, PD »Bobovac« Kaštelj
521 Dr. Nikola Mravunac, PD »Dubovac« Karlovac
522 Slavko Šakić, PD »Medvednica« Zagreb
523 Ivica Delić, PD »Grafičar« Zagreb
524 Tomislav Požgajčić, PD INA »Inženjering« Zgb

- 525 Andrija Dragić, PD »Željezničar« Zagreb
526 Mijo Štrk, PD »Sisak« Sisak
527 Milan Božičević, PD »Sisak« Sisak
528 Matko Tomljenović, PD »Zagreb-Matica« Zagreb
529 Đurđa Tomljenović, PD »Zagreb-Matica« Zagreb
530 Anton Andrejić, PD »Vinica« Duga Resa
531 Antun Goldašić, PD »Vinica« Duga Resa
532 Antun Perušić, PD »Vinica« Duga Resa
533 Snježana Leskovar, PD »Grafičar« Zagreb
534 Darko Hladnik, PD »Grafičar« Zagreb
535 Tomislav Pošta, PD PTT »Sljeme« Zagreb
536 Sava Kostić, PK »Split« Split
537 Zoka Kostić, PK »Split« Split
538 Jasminka Lenassi, PD PTT »Sljeme« Zagreb
539 Ivan Rešetić, PD »Zagreb-Matica« Zagreb
540 Mehmed Kolasević, PD »Borac« Travnik
541 Hinko Briščik, PD »Paklenica« Zadar
542 Božidar Firšt, PD »Zagreb-Matica« Zagreb

(Nastavak na 262. stranici)

Pogled prema naličju priznanja

Pismo planinarskom prijatelju

Dragi prijatelju! Dugo se nisam javljaо. Ti znaš koji su razlozi tome — nije bilo vremena za pisanje. Htio sam se i ove godine nauživati što više radosti koje nam priroda nudi, a za to se treba pripremiti. Dok obilazim planinskim stazama i šumama, cesto razmišljam o našim razgovorima i planinarskim problemima. To, kako znaš, nije i prilika za pisanje. Sada, kada su mi sivilo jesenskih dana i sezona mirovanja prirode malo smirili skitalački nagon, bit će više vremena i za pisanje. Nadam se da će riješiti bar neke dugeove koji me muče. Jedan od njih je i ovo pismo.

Sjeti se naše prošlogodišnje skupštine! Nije bilo lijepo da me dovedete onako pred govor čin s onim priznanjem za zasluge u planinarskoj organizaciji, naročito kada se zna koliko se opirem tome. Nije bio red da pravim scene i neugodnosti u tom času, ali sam ipak dao do znanja da mi je situacija u kojoj sam se našao mučna i teška, zato što je u suprotnosti s mojim osnovnim životnim uvjerenjima. Obećao sam tada da će to objasniti u pismenom obliku, kako bih tu temu konačno definitivno skinuo s dnevnog reda. Priznajem, rađao sam ovo pismo prilično teško, ali i tema nije jednostavna, a trebalo je nastojati da ne ostane neobjašnjena.

Moram početi od toga kako sam uopće počeo planinariti i zašto planinaram, pa onda kako sam i zašto postao »planinarski radnik«, jer je sve to tako povezano i uzročno posljedično da nije shvatljivo jedno bez drugoga, a neposredan odgovor je na pitanje zašto odbijam priznanja za rad u planinarstvu.

Imao sam beskrajnu sreću da sam već kao dijete naučio živjeti s prirodom. Među saznanjima koja sam primio od roditelja, ljubav prema prirodi, osjećanje njezine ljepote i bogatstva brojim među najvrednija. Kada sam poslije shvatio kakva je riznica ljepote i radosti planinska priroda nisam mogao ne postati njezin zarobljenik. Zato mi se čini da je moje planinarenje ponajviše druženje s prirodom. Ne znam je li moguće izreći cijeli sadržaj i smisao toga druženja, no doživljaj ljepote ispreplitao se kroz njega oduvijek kao osnovni osjećaj. Otuda valjda potječe ona posešto neuhvatljiva želja da poхranim što više ljepote na filmovima. Sada ćeš lakše razumjeti zašto ne mogu podnijeti maglu i dosadnu kišu u planini, zašto sam opsjednut suncem, zašto sam naučio da u druženju s planinom tako cijenim čud i raspoloženje prirode.

Danas je moj odnos prema prirodi i planinskoj prirodi dosegao već oblik nekog životnog vjerovanja, shvaćanja sušinskog pojma našeg postojanja, sreće. Često se zatek-

nem kako ponavljam rečenicu čudesnog onog Rusa, grofa iz Jasne Poljane: »Sreća, to je biti s prirodom, gledati je i razgovarati s njom. Planina je meni golema, otvorena knjiga o ljepoti i radosti, o sreći. Sjeti ćeš se koliko sam puta, u trenucima rasplinutog raspoloženja, kada smo svim porama i osjetilima doživljavali ljepotu planinske prirode, parafrazirao poznatu onu biblijsku »blago onima koji vjeruju...« i blago onima koji ne znaju — jer ne znaju što su propustili spoznati, ne naučivši nikada čitati iz te čudesne knjige.«

Pitat ćeš se vjerojatno, nakon ovog objašnjenja o razlozima moga planinarenja, kako sam uopće mogao postati »planinarski radnik« (odurne li neke težine u tom nazivu!). I sâm sam o tome dosta mislio. Cini mi se da je razlog u nekoj čudnoj mješavini profesionalno-zdravstvenog i misionarskog opterećenja. Da to pokušam objasniti.

Gledaj, prošlo je već četvrt stoljeća, što u ljudskom vijeku nije tako malo, kako su mi ulijepili prvu markicu u prvu planinarsku iskaznicu. Nagovorili su me na to zbog istih, prozaičnih razloga, zbog kojih su i drugi postajali članovi planinarske organizacije — zbog koristi, olakšice. Stoviše, zbog istih razloga upisan sam u društvo koje je svojim članovima moglo pružiti i dodatne neke materijalne olakšice. Od gužve u planinama uviјek sam zazirao zbog mnogih razloga, zato sam te olakšice posve rijetko koristio, premda ne mogu reći da mi osnovna olakšica koju planinarska organizacija pruža svojim članovima, u određenoj fazi, nije dobro došla. Ako se sjećaš, o tome smo mnogo razgovarali, vjerovali smo da je ovakav način okupljanja članova jedan od bitnih razloga čudnom i nezdravom stanju u organizaciji.

Planinario sam oduvijek vlastitim snagama i zato sam planinarsku organizaciju osjećao uglavnom s dvije strane. S jedne kao nosioca vjere kojoj sam se priklonio, a s druge kao nosioca kulturne djelatnosti koja mi je omogućila proučavanje planinskog svijeta i planiranje mojih hodočašća u njega.

Ti se sjećaš moga čuđenja pri prvim susretima s planinarskom organizacijom. Nikako nisam mogao razumjeti prisutnost tolikih sitnijih i krupnijih ljudskih slabosti među ljudima za koje sam mislio da se druže zbog onakvih potreba i osjećaja kakvi bijahu moji. Što dulje sam to promatrao to teže mi padaše saznanje da je crkva kojoj sam pristupio posve neprikladna za slobodno ispunjavanje vjere koju sam u sebi razvijao. Stalno neko mučkanje zbog obično sitnih koristi i stalno silna potreba za dokazivanjima, ali i priznanjima. I stalno zla krv zbog toga, umje-

sto radosti druženja. Razumljivo da sam s užasom bježao od mogućnosti da se upetljam u to.

Danas mi se čini da sam shvatio o čemu se radi. Planinari su zapravo izrazito selekcionirana grupa s pretežno negativnim predznakom. Planinska priroda je prikladno utočište za napuštene i nesretne, ugrožene, ogorčene, manje vrijedne i razočarane, pustolove i pjesnike, samotnjake, sebičnjake i heroje. Pa je onda planinarska organizacija dobra prilika za sva moguća samopotvrđivanja. Odatle valjda ta silna potreba planinarskih radnika za upisivanjem imena u povijest, za priznanjima, potreba kakva postoji valjda samo još kod političara. A kako nastojim hodati kroz život otvorenih očiju, ne mogu ne primjetiti kako su ta »društvena priznajna« prečesto u obrnutom razmjeru s istinskim i ljudskim vrijednostima.

Na tom stupnju zatekao me prijedlog da sudjelujem u osnivanju novog planinarskog društva. Osjetio sam to kao priliku da pomognem novim potencijalnim planinarima da se nauče od početka družiti s planinom otvorena srca, poštujući sve ono što će im pružiti ne budu li nasilni; da nauče kako je planina ljepota, radoš i zdravlje, kako smo to sročili na jednom plakatu; da nauče da im druženje zbog planina bude radoš nepatvorenog ljudskog druženja i potreba zbog izmjene ideja, iskustava i pomoći u planiranju i ostvarivanju posjeta planinama; da shvate kako su lijepost i sebičnost najveće ljudske mane koje su sasvim neprimjerene planinaru; da ne upadnu u bezidejnost, učmalost i politikanstvo, koje tako često kralji naša društva; da ne budu ovce nego aktivni istraživači ljeptota i svih vrijednosti planinske prirode, itd. Iskreno sam nastojao da riječima i djelom pokažem kako shvaćam planinarstvo, njegovu estetiku, ljudsku i društvenu vrijednost.

Bilo bi previše i za tri ovakva pisma da ti opišem samo najbitnija iskustva s toga »izleta« u planinarske organizatore. To i nije tema za ovo pismo. Mogu ti samo ukratko šapnuti da sam proživio mnogo teških trenutaka, ali i da trud nije bio sasvim uzaludan. Zbog tih teških trenutaka bio sam prisiljen stvoriti određeni obrambeni mehanizam kako bih mogao ostati aktivna a da se ne opterećujem planinarstvom, tom radosti u životu bez koje ne mogu. Vjerojatno spada u profesionalno opterećenje potreba da zarazim planinarstvom što više novih, naročito mlađih ljudi, jer je svaka nova osoba kojoj uspijem ucijepiti bar dio moje ljubavi prema planinskoj prirodi i koja shvati da je planinarenje jedan od najlepših načina brige za zdravlje, moje ljudsko i profesionalno zadovoljstvo.

Sada se mogu, napokon, vratiti na početak pisma. Ako sam bio dovoljno jasan morao si razumjeti zbog čega toliko odbijam sudjelovanje u raspodjeli tih »društvenih priznajna«. To mi je kao da od osobe koju volim i cijenim očekujem da mi se javno zahvali ili da to očekujem od stranca kome sam pokazao pravi put u svojem gradu. Shvatio si, zar ne? A da ti ponovno ne spominjem mišljenje o društvenim priznanjima općenito.

Znaš, dragi prijatelju, duboko sam uvjeren da nijedan posao koji ima predznak društvenog priznanja nije posve čist posao. Jedino priznanje u koje vjerujem jest zadovoljstvo zbog radoši prijatelja kojem si pomogao.

Zato te molim još jednom, poštediti me od sudjelovanja u raspodjeli tih priznajna ako me ne želite otjerati iz društva u samotnjake.

Iskreno tvoj N. V.

OBIŠLI PUT »PO PLANINAMA SR HRVATSKE«

- 543 Stjepan Garašić, PD »Zagreb-Matica« Zagreb
544 Smiljka Svagel, PD »Zagreb-Matica« Zagreb
545 Marko Blažević, PD »Željezara« Zenica
546 Branko Gostović, PD »Zavižan« Senj
547 Marijanka Gostović, PD »Zavižan« Senj
548 Sulejman Baraković, »Runolist« Sarajevo
549 Aldo Tončić, PD »Željezničar« Zagreb
550 Dunja Ivković, PD »Željezničar« Zagreb
551 Muhamed Razic, PD »Grafičar« Zagreb
552 Miroslav ElerŠek, PD »Zavižan« Senj
553 Nenad Vadić, PD »Novi Zagreb« Zagreb
554 Gordana Bogojević, PD »Biokovo« Makarska
555 Mladen Vidaković, PD »Strmac« Nova Gradiška
556 Srebrenka Kumić, PD »Dubovac« Karlovac
557 Marija Bačić, PD »N. Tesla« Zagreb
558 Milan Sunko, PK »Split« Split
559 Višnja Vidaković, PD »Strmac« Nova Gradiška
560 Branko Kolić, PD »Strmac« Nova Gradiška
561 Krešimir Klarić, PD »Sisak« Sisak
562 Milan Meden, PD »Maribor« Maribor
563 Vida Meden, PD »Maribor« Maribor
564 Stanislav Vukelić, PD »Vihor« Zagreb
565 Ema Sarić, PD »Željezničar« Zagreb
566 Ljubica Prebjelić, PD »Željezničar« Zagreb
567 Franjo Svedić, PD »Zagreb-Matica«
568 Miro Marušić, PD »TAM« Maribor
569 Ksenija Bednjanec PD »Monter« Zagreb
570 Darko Bednjanec, PD »Monter« Zagreb
571 Renato Kašnar, PD »Medvednica« Zagreb
572 Nikica Tudina PD »Vihor« Zagreb
573 Rudolf Lovnički, PD PTT »Sljeme« Zagreb
574 Marija Kerhač, PD »Dubovac« Karlovac
576 Violeta Soškić, PD »Željezničar« Beograd
577 Mladen Fliss, PD »Željezničar« Zagreb
578 Aleksandar Oblak, PD »Litostroj« Ljubljana
579 Bernard Margitić, PD »Željezničar« Zagreb
580 Dajana Brodarac, PD »Sisak«
581 Emerik Drobinc, PD »TAM« Maribor
582 Slavko Nastić, PD »Relej« Sarajevo
583 Ivan Iskra, PD PTT »Sljeme« Zagreb
584 Milan Sarić, PD PTT »Sljeme« Zagreb
585 Davor Šarić, PD PTT »Sljeme« Zagreb

Ostaje više od sjećanja

MARIJA GOBEC

ZAGREB

Otvarami Igre 8. srpnja 1987. predsjednik Predsjedništva SFRJ Lazar Mojsov podsjetio je pun stadion »Dinama« i cijeli svijet: »...to je impresivan broj nacionalnih zastava koji, osim zasjedanja Generalne skupštine Ujedinjenih naroda, nikada nije viđen na jednom mjestu. Uzmimo to kao pozitivan znak jačanja povjerenja među narodima i njihove želje da zajednički gradimo svijet bolje i sigurnije sutrašnjice.«

Takva okupljanja podižu zastor neznanja i predrasuda među ljudima. Zagreb, naš grad, fantastično je organizirao Univerzijadu. Nikad nitko kao Zagreb! Zagreb je ovom Univerzijadom ušao u povijest, a s time i planinarska organizacija grada Zagreba.

Planinarski savez Zagreba dobio je svečani zadatak da organizira nošenje plamena sa svojim članovima. Dok se stadion »Dinama« punio sportašima, gledaocima i sudionicima otvaranja, ekipa PSZ se pripremala u dvorištu Nove Vesi 65 kod obitelji Gobec, jer su oni bili nosioci organizacije. Ekipa je bila sastavljena od četiri najjače komisije PSZ-a: alpinista, vodiča, orijentacista i speleologa.

Simbolika plamena, poruka koja do Stadiona stiže iz mjesta u kojem su prije tri milenija nastale Olimpijske igre — iz Olimpije — satkana je u podsjećanju na iskonsku povezanost čovjeka s prirodom — s vatrom. Onog trenutka kada je čovjek svojim genijem upalio vatu ili je, gromom ili suncem upaljenu, uspio održati, tada je stvorio jedan od osnovnih uvjeta opstanka i razvijatka.

Paljenje vatre u Olimpiji lećom, predaja plamena predstavnicima Organizacijskog komiteta Igara, putovanje plamena do zemlje i grada domaćina, sve te svečanosti odvijaju se u znaku uzvišene poruke Olimpije i Olimpijske povelje: poruke suvremenicima da »doprinesu stvaranju boljeg i mirnijeg svijeta«.

U Zagreb su plamen donijeli predstavnici Čehoslovačke sa zimske Univerzijade, a upaljen je 7. 7. 1987. pred Sveučilišnom bibliotekom. Odavde ga je prenio do Pravnog fakulteta vaterpolist Milanović, koji je upalio vatru na postolju pred ulazom u fakultet, te je vatra ovdje gorjela do drugog dana. Dok je grad tonuo u sumrak, a većina građana bila ili na Stadionu ili uz televizijski prijemnik, svečano odjeveni u bijele haljinice i bijele trenirke s bojama Univerzijade, djevojke i mladići Planinarskog saveza Zagreba prihvatali su plamen kod Pravnog fakulteta i prenijeli ga Ulicom 8. Maja, Adžijskom ulicom i Ulicom socijalističke revolucije preko Svetica u Stadion, gdje je njime upaljen

Univerzijadski plamen koji je gorio do kraja Igara.

Prvi nosilac univerzijadskog plamena bio je Željko Gobec, vodič, alpinist, himalajac, a slijedili su ga speleolog Krunoslav Zovko, alpinist Zdenko Anić, orijentacist Mladenko Čuljak, vodič Vladimir Dika, vodič i orijentacist Emilia Ebenspanger, vodič-pripravnik Dario Luš, vodič Mirna Šabić, vodič Milan Javor, orijentacist Tamara Štembal, vodič-pripravnik Drago Valečić, orijentacist Eve-

Željko Gobec, tajnik Planinarskog saveza Zagreba, ponio je olimpijski plamen od zgrade raktorata Sveučilišta u Zagrebu

lin Kraintz, alpinist i himalajac Edin Alikaljić, orijentacist Tamara Huzeck-Kitan, alpinist i himalajac Darko Berljak, koji je plamen unio u Stadion i predao ga zadnjem nosiocu, poznatom košarkašu Draženu Petroviću. Nosioci plamena bili su iz zagrebačkih društava »Vihor«, PDS »Velebit«, »Rade Končar«, »Grafičar«, »Zagreb-Matica« i »Medvednica«.

Planinarski savez Zagreba je po drugi puta opravdao takvo povjerenje (prvi puta Olimpijski plamen, siječnja 1984). Prema Klaićevom Rječniku stranih riječi renesansa je izraz francuskog porijekla, a znači obnovu, ponovni procvat i preporod, oslonjen na humanizam kao optimistički nazor na svijet. Zato kažemo da je Zagreb doživio renesansu 20. stoljeća, jer to je upravo to: obnova grada, procvat i preporod svih oblika života. Univerzijada je bila poticaj obnovi i izgradnji grada, promjeni u razmišljanju gradana grada Zagreba o sportu i o sportskim organizacijama.

Počelo je prije dvije godine i kulminiralo u dvadeset dana Igara. Dokazano je da se može promijeniti i ono što se najteže mijenja — ljudska svijest. Univerzijada je postala simbolom toga novog stanja svijesti, a kao takva dala je Planinarskom savezu Zagreba motiv da zaboravi na sve teškoće koje su se dogadale u zadnje vrijeme. Tjeskobe i frustracije suvremenog života kao da su za trenutak bile odnesene iznenadnom slobodom — mašta je tu bila jedino i pravo mjerilo, njome se izbjeglo birokratiziranoj formi, malograđanskom mentalitetu i svijesti o nekom događaju. Improvizacije u prostoru i vremenu i univerzijadski plamen koji je nosila naša planinarska organizacija i te kako su dokazi njezine snage. Taj dokaz i zanos nosioci plamena prenijet će i na društva i sve članove Planinarskog saveza Zagreba, a to će biti duhovna nadgradnja ljudskog opstanka prenešena na radne i planinarske navike planinara grada Zagreba.

OBIŠLI »VELEBITSKI PLANINARSKI PUT«

- 1628 Ilija Kljajić, PD »Željezničar« Gospic
- 1629 Damir Tomka, PD »R. Končar« Zagreb
- 1630 Milan Rubčić, PD »Energoinvest« Sarajevo
- 1631 Dražen Štifter, PD »Torpedo« Rijeka
- 1632 Zoran Lazić, PD »Torpedo« Rijeka
- 1633 Slobodan Stevanović, PD »Torpedo« Rijeka
- 1634 Boris Petrić, PD »Torpedo« Rijeka
- 1635 Srebrenka Kumić, PD »Dubovac« Karlovac
- 1636 Miroslav Tučkorić, PD »Željezničar« Zagreb
- 1637 Fran Bolanča, PK »Split« Split
- 1638 Danka Bolanča, PK »Split« Split
- 1639 Lahorija Damjanović-Bolanča, PK »Split«
- 1640 Ivo Damjanović, PK »Split«
- 1641 Brigit Juršić, PD »Zagreb-Matica«
- 1642 Branko Juršić, PD »Zagreb-Matica«
- 1643 Sonja Dijačić, PD »Dubovac« Karlovac
- 1644 Mladen Dijačić PD »Dubovac« Karlovac
- 1645 Ivan Materljan, PD »Grafičar« Zagreb
- 1646 Mijo Štrk, PD »Sisak«
- 1647 Krešimir Klarić, PD »Sisak«
- 1648 Milan Božičević, PD »Sisak«
- 1649 Tomislav Cuculić, PD »Bijele stijene« Mrkopalj
- 1650 Branko Blažević, PD »Bijele stijene« Mrkopalj
- 1651 Herman Slamenik, PD »Zavižan« Senj
- 1652 Josip Đundek, PD »Bedekovićina«
- 1653 Danilo Surla, PD »Željezničar« Gospic
- 1654 Antun-Željko Matišin, PD »N. Tesla« Zagreb
- 1655 Marija Bačić, PD »Nikola Tesla« Zagreb
- 1656 Franjo Ričković, PD »Nikola Tesla« Zagreb
- 1657 Nikola Živčić, PD »Nikola Tesla« Zagreb
- 1658 Mirjana Šišeta, PD »Nikola Tesla« Zagreb
- 1659 Ranka Žukula, PD »Nikola Tesla« Zagreb
- 1660 Josip Majnarić, PD »Nikola Tesla« Zagreb
- 1661 Karin Dobnik, PD »Muta«
- 1662 Damjan Dobnik, PD »Muta«
- 1663 Ivan Rupnik, PD »Vuženica« Muta
- 1664 Marija Mavrić, PD »Slovenjgrader«
- 1665 Danilo Koren, PD »Vuženica« Muta
- 1666 Emil Dobnik PD »Muta«
- 1667 Anka Dobnik, PD »Muta«
- 1668 Ante Rukavina, PD »Visočica« Gospic
- 1669 Ante Rukavina, PD »Visočica« Gospic
- 1670 Andela Rukavina, PD »Visočica« Gospic
- 1671 Ante Čala, PD »Paklenica« Zadar
- 1672 Milovan Borojević, PD »Paklenica« Zadar
- 1673 Milan Coisk, PD »Paklenica« Zadar
- 1674 Karlo Petrečija, PD »Medvednica« Zagreb
- 1675 Mile Rukavina, PD »Medvednica« Zagreb
- 1676 Dragoljub Tanasković, PD »Željezničar« Vršac
- 1677 Hinko Brščić, PD »Paklenica« Zadar
- 1678 Goran Kekić, PD »Bitoraj« Zagreb
- 1679 Siniša Damjanović, PD »Runolist« Sarajevo

- 1680 Božidar Firšt, PD »Zagreb-Matica«
- 1681 Stjepan Garašić, PD »Zagreb-Matica«
- 1682 Ivan Gjurek, PD »Novi Zagreb«
- 1683 Lidija Gjurek, PD »Novi Zagreb«
- 1684 Marko Vidoni, PD »Velebit« Zagreb
- 1685 Marko Blažević, PD »Željezara« Zenica
- 1686 Ljubiša Goldner, PD »Željezničar« Beograd
- 1687 Surla Danilo, PD »Željezničar« Gospic
- 1688 Drago Bürger, PD »Runolista« Sarajevo
- 1689 Ivica Lenček, PD »Runoliste« Sarajevo
- 1690 Darko Gašparović, PD »Strilež« Crikvenica
- 1691 Duško Katnić, PD »Strilež« Crikvenica
- 1692 Marija Čakarić, PD »Borac« Travnik
- 1693 Perica Korica, PD »Visočica« Gospic
- 1694 Marijan Bolić, PD »Paklenica« Zadar
- 1695 Milovan Borojević, PD »Paklenica« Zadar
- 1696 Ljiljana Aleksić, PD »Željezničar« Beograd
- 1697 Miodrag Aleksić, PD »Željezničar« Beograd
- 1698 Kaja Vadić, PD »Novi Zagreb«
- 1700 Nenad Vadić, PD »Novi Zagreb«
- 1701 Ana Medarić, PD »Vihor« Zagreb
- 1702 Mladen Zajec, PDS »Velebit« Zagreb
- 1703 Ivan Sadačić, PD »Plavinka« Zabok
- 1704 Zvonimir Grcić, PD »Promina« Druš
- 1705 Ljubica Prebježić, PD »Željezničar« Zagreb
- 1706 Ljubica Prebježić, PD »Željezničar« Zagreb
- 1707 Ema Sarić, PD »Željezničar« Zagreb
- 1708 Marija Domazet, PD »Željezničar« Zagreb
- 1709 Ivica Vukičević, PD »Promina« Druš
- 1710 Perica Korica, PD »Visočica« Gospic
- 1711 Dragutin Klašić, PD »Strahinjčica« Kaprina
- 1712 Ante Vučinović, PD »Željezničar« Gospic
- 1713 Tomislav Đurić, PD »Priroda« Zagreb
- 1714 Ivan Stošić, PD »Kalinik« Križevci
- 1715 Krinoslav Božić, PD »Klikun« Pleternica
- 1716 Dražen Milinarić PD »Klikun« Pleternica
- 1717 Ivan Božić, PD »Klikun« Pleternica
- 1718 Emil Stigmajer, PD »Klikun« Pleternica
- 1719 Branko Curić, PD »Gradina« Konjščina
- 1720 Marijan Bolić, PD »Paklenica« Zadar
- 1721 Milovan Borojević, PD »Paklenica« Zadar
- 1722 Bruno Budija, PD »Paklenica« Zadar
- 1723 Branko Dolinar, PD »Ljubljana-Matica«
- 1724 Marta Križman, PD »Tomos« Koper
- 1725 Ivanka Oblak, PD »Tomos« Koper
- 1726 Olivij Oblak, PD »Tomos« Koper
- 1727 Nerone Olivijeri, PD »Tomos« Koper
- 1728 Miro Marušić, PD »TAM« Maribor
- 1729 Tatjana Marušić, PD »TAM« Maribor
- 1730 Karlo Petrečija, PD »Medvednica« Zagreb
- 1731 Renato Kašnar, PD »Medvednica« Zagreb
- 1732 Ljubica Pavičić, PD »Risnjak« Zagreb

Jovan Cvijić kao speleolog

VLADO BOŽIĆ

ZAGREB

Povod za pisanje ovog članka je objavljanje fotografije Jovana Cvijića u nizozemskom speleološkom časopisu *Speleo Stamp Collector* i pisanje nizozemskog speleologa i filatelistu Paula van der Pasa o speleologu Jovanu Cvijiću u članku pod naslovom »*Speleo Philately — Human Aspect*« objavljenom u Zborniku radova 9. međunarodnog speleološkog kongresa održanog u Barceloni 1986. god. (str. 245) i u časopisu *Speleo Stamp Collector* br. 24/1986.

Treba odmah reći da je Jovan Cvijić jedini jugoslavenski speleolog kojemu je naše društvo odalo priznanje na taj način da mu je objavljen portret na jednoj jugoslavenskoj poštanskoj marki (jedna iz serije od 6 poštanskih maraka izdatih 1970. posvećenih zaslужnim Jugoslavenima).

Ove, 1987. godine navršava se naime 60 godina od njegovog smrti pa je prilika da se današnje generacije speleologa podsjeti na njegov speleološki rad.

Jovan Cvijić rodio se je u Lozniči 12. prosinca 1865, gdje je pohađao osnovnu školu i gimnaziju, a nastavio u Šapcu i Beogradu. Tu je, poslije studija na Prirodno-matematičnom odseku Velike škole u Beogradu, bio i predavač na Drugoj gimnaziji u Beogradu 1888/1889. god. Studij fizičke geografije i geologije nastavio je u Bečeju od 1889-1893. i tu doktorirao obranivši doktorsku disertaciju iz teme »Fenomeni krša« 1893. godine. Iste godine postao je redovni profesor fizičke geografije na Višoj školi u Beogradu.

JOVAN CVIJIĆ (1865—1927) stekao je kao geograf svjetski ugled. Osobito je bio plodan kao geomorfolog i kao antropogeograf. Dok je kao morfolog pokazivao širinu znanstvene misli i kritičnost, kao antropogeograf je posljednjih desetak godina života potpao pod utjecaj velikosrpskih nacionalista i, među ostalim, negirao je Hrvate kao posebnu naciju. Njegov biograf Vojislav Radovanović u knjizi »Jovan Cvijić« (Nolit, Beograd 1958) kaže: »Reč je o Cvijićevom tretiranju bosanskih muslimana kao Srbia i zatim njegovog tretiranja bosanskih katolika kao bezimene etnografske skupine. Mi smo ta dva propusta ispravili tako što smo bosanske muslimane tretirali prema njihovoј nacionalnoj opredeljivosti, a katolike smo označili kao Hrvate, što oni uistinu i jesu. Na kraju treba istaći da ovaj Cvijićev propust odiše velikosrpskom nastrojenošću ondašnje srpske građanske klase, pod čiji je uticaj Cvijić očigledno potpao.« Cvijić je u svojim djelima o Balkanskom poluotoku, objavljenima u inozemstvu, upotrijebio sav stečeni ugled da Hrvate prikaže samo kao neko malo srpsko pleme. Trebalo je proći više desetljeća da se plodovi toga šovinističkog sjemensa neutraliziraju. Sve to, dakako, nije i ne može biti razlog za preučivanje znanstvenih rezultata Cvijićevog proučavanja geomorfoloških fenomena.

Urednik

Poštanska marka (znatno povećana) s portretom Jovana Cvijića iz 1970. godine, iz serije od šest maraka posvećenih zaslужnim Jugoslavenima

Za vrijeme prvog svjetskog rata 1915. je pobjegao u Švicarsku pa u Francusku gdje je 1918. i 1919. držao predavanja iz geografije na pariškom sveučilištu Sorbonni. Po završetku rata vratio se u zemlju i nastavio rad na beogradskom univerzitetu do kraja života. Umro je u Beogradu 16. siječnja 1927. god.

Kao geograf započeo je pionirski posao kod nas na afirmaciji geografije kao znanosti uvodeći suvremena istraživanja i proučavanja zemljinog reljefa. To je naročito primjenio na Balkanski poluotok a posebno na ondašnju Srbiju. Osnovao je Geografski zavod na Višoj školi u Beogradu 1894. godine, a 1910. Srpsko geografsko društvo na Geografskom zavodu Univerziteta u Beogradu. Zbog svojih značajnih radova iz geografije izabran je 1895. za dopisnog, a 1899. za pravog člana Srpske akademije nauka. Od 1921. pa do kraja života bio je predsjednik SAN.

Vrijednost njegovih radova najbolje potvrđuje članstvo u mnogim uglednim organizacijama u zemlji i inozemstvu: bio je član JAZU, počasni član Češke akademije nauka, član Češkog kraljevskog naučnog društva u Pragu, član Akademije nauka SSSR-a, član

naučnog društva Parnasos u Ateni, počasni doktor Češkog univerziteta u Pragu i pariškog univerziteta Sorbonna. U Londonu je dobio zlatnu medalju engleskog kralja, u Washingtonu veliku zlatnu medalju Geografskog društva, u Parizu srebrnu i zlatnu medalju od Geografskog društva, medalju Gauthiot od Društva za komercijalnu geografiju i još mnoga druga priznanja.

Nažalost, manje je poznato da je Jovan Cvijić bio i osnivač speleologije u Srbiji i da je u gotovo svim svojim djelima iz geografije, po kojima je postao znamenit, prikazao istraživanje i proučavanje speleoloških objekata kao sastavni dio rada modernog geografa.

Istraživanjem krškog podzemlja počeo se baviti još kao gimnazijalac i student. Geografsko istraživanje planine Kučaj u istočnoj Srbiji, koje je Cvijić obavio u proljeće i ljetu 1888, bilo je ujedno i prvo pravo speleološko istraživanje u Srbiji. Od tada pa u idućih pet godina, t.j. do 1893, intenzivno je istraživao speleološke objekte u cijeloj Srbiji. Kako sâm kaže, tada je već istražio preko 9 km špiljskih kanala, od čega 8 km u istočnoj Srbiji. Prvi nacrt špilje izradio je 1890. (samoprvih 52 m Ravaničke pećine), ali ga nije tada objavio. Prvi nacrt jednog speleološkog objekta u Srbiji objavio je Cvijić 1891. godine, i to je bio nacrt Prekonoške pećine. Taj nacrt nazvao je skicom, iako ona sadrži sve elemente pravog nacrta (orientacija sjevera, grafičko mjerilo, tlocrt, profil, posebni znakovi i oznake i dr.).

Zanimljivo je napomenuti da je Jovan Cvijić u svojim objavljenim radovima tog doba svoju djelatnost istraživanja i proučavanja špilja i jama tada prozvao »grotologijom« (na francuskom la grotte — špilja, i logija ili logos na grčkom — znanost), jer riječ speleologija još nije postojala. Riječ »spéléologie« (speleologija) stvorio je francuski speleolog Emile Rivière oko 1890., a prvi puta je tu riječ javno upotrijebio poznati francuski speleolog Eduard-Alfred Martel 1892. na geološkom kongresu u Besançonu u Francuskoj. Tu je riječ odmah prihvatio i Jovan Cvijić i već ju je koristio u svojoj doktorskoj disertaciji o fenomenima krša 1893. godine. Napisao je tada: »Zadatak speleologije je da prouči razne oblike pećina, cirkulaciju vode u njima, i utjecaj te vode na stvaranje pećina, bezdani i tipskih vrtača, zatim postanak, rastanje i oburvanje pećina, njihovo preobraćanje u prerasti i klisure«. Od tada je u svim njezinim djelima, u kojima je obradivao krška područja, posebno istaknuta geomorfologija i genija speleoloških objekata tog područja, po čemu su ta djela, inače geografskog karaktera, posebno značajna.

Cvijić se za svoj rad o fenomenima krša koristio podacima iz do tada objavljenih djela o kršu francuskih i njemačkih autora, ali je najveći dio tog rada plod vlastitih istraživanja krša u Srbiji. Najznačajniji dio tog istraživanja odnosi se na speleološke objekte pa se može reći da je Cvijićeva doktor-

ska disertacija prva jugoslavenska doktorska disertacija iz speleologije, a Jovan Cvijić prvi jugoslavenski doktor speleologije.

I nakon stjecanja doktorata nastavio je s istraživanjem speleoloških objekata u Srbiji. Već dvije godine poslije, tj. 1895., napisao je djelo »Pećine i podzemna hidrografia Istočne Srbije« u kojem je dao sintezu svojih dočasnijih speleoloških istraživanja (istražio je tada već oko 12 km špiljskih kanala), ali i teoretsku raspravu o osnovama speleologije. To djelo ima zbog toga veliko značenje za razvoj speleologije u Srbiji, jer je u njemu dao uputu za svu dalja istraživanja i proučavanja speleoloških objekata.

U daljim godinama života nastavio je s posjećivanjem i istraživanjem speleoloških objekata u Srbiji, ali i izvan nje, i pisanjem stručnih rasprava i popularnih članaka o kršu i speleološkim objektima.

Dok je bio u životnoj snazi speleološke objekte je istraživao sam, koristeći pomoć drugih samo kao fizičku radnu snagu. Tek pred kraj života počeo je misliti na nastavak svojih speleoloških istraživanja pa je 1925. u Geografskom društvu Srbije osnovao Speleološku sekciju. Da bi mlađi članovi Sekcije lakše mogli započeti sa speleološkim radom, iste je godine napisao djelo »Istorijski pregled ispitivanja krasa« u kojem je dao pregled razvoja speleologije u svijetu i kod nas. Te je godine napisao i »Uputstvo za istraživanje pećina« u kojem istraživačima postavlja »tri osnovna zadatka: 1. Izraditi nacrt pećine, 2. Utvrditi hidrološke prilike i 3. Prikupiti geološke podatke«.

Cvijić je napisao mnogo stručnih i popularnih napisa, ali je svjetsku slavu kao geograf i geomorfolog stekao djelom »Geomorfologija« (I i II, 1924. i 1926. godine), koje je tada predstavljalo najveće dostignuće geografske i geološke znanosti u svijetu. Speleološka istraživanja i proučavanja bila su sastavni dio njegovog velikog sveobuhvatnog rada i prisutna u gotovo svim njegovim djelima (vidi Popis speleoloških radova i radova o kršu).

O Cvijiću kao geografu i geomorfologu pisalo je mnogo ljudi, ali kao o speleologu pričilo malo (vidi Popis literature o Jovanu Cvijiću kao speleologu).

Shvaćanje vrijednosti Cvijićevog rada očituje se između ostalog i u činjenici da mu je u Beogradu, u ulici Jelene Četković br. 5, u kući u kojoj je proživio sav svoj radni vijek, uređen muzej (tel. 011 323-126). U njemu su izložena sva njegova objavljena djela, diplome, nagrade, medalje, osobni pribor za rad, biblioteka, njegovi portreti i još mnogo drugih osobnih stvari u autentično uređenim prostorijama u kojima je živio.

U Katalogu poštanskih maraka jugoslavenskih zemalja, uz već ranije spomenutu marku s portretom Jovana Cvijića, stoji skroman tekst: »... geograf, speleolog, geomorfolog...« koji, naravno, ne kazuje svu veličinu i značaj speleološkog rada Jovana Cvijića.

BIBLIOGRAFIJA SPELEOLOŠKIH RADOVA I RADOVA O KRSU JOVANA CVIĆICA

1. Prilog geografskoj terminologiji našoj (ćirilica), Prosvetni glasnik, Beograd, 1887, str. 903 — 916 i 1888, str. 21 — 28.
2. Kar poznavanje krsâ Istočne Srbije (ćirilica), Prosvetni glasnik, Beograd, 1889, str. 1—14, 62—73 i 131—139.
3. Prekonoška pećina (ćirilica), Geološki anali Balkanskog poluostrva, Beograd, 1891, knjiga III, str. 272—299.
4. Das Karstphänomen, Versuch einer morphologischen Monographie, Geographische Abhandlungen, Wien, 1893, Band V, Heft 3, str. 215—330.
5. Geografska ispitivanja u oblasti Kućaja (ćirilica), Geološki anali Balkanskog poluostrva, Beograd, 1893, knjiga V, str. 7—172.
6. La Grande grotte de Douboca, dans la Serbie Orientale, Bulletin de la Société de Spéléologie, Paris, 1895, str. 81—87.
7. Karst, geografska monografija (ćirilica), 1895, Beograd, str. 1—176.
8. Pećine i podzemna hidrografija u Istočnoj Srbiji (ćirilica), Glas SANU, Beograd, 1895, str. 1—101.
9. Les glacières naturelles de Serbie, Bulletin de la Société de Spéléologie, Paris, 1896, str. 65—77.
10. Izvori, tresave i vodopadi u Istočnoj Srbiji (ćirilica), Glas SANU, Beograd, 1896, knjiga II, str. 1—122.
11. Brusque formation d'une doline en Serbie, Bulletin de la Société de Spéléologie, Paris, 1897, str. 89—93.
12. Kras, Ottův Slovník naučný, Prag, 1899, vs. XV, str. 70—72.
13. Karsna polja Zapadne Bosne i Hercegovine (ćirilica), Glas SANU, Beograd, 1900, knjiga LIX, str. 59—182.
14. Die Karstpoljen, Morphologische und glaciale Studien aus Bosnien, der Herzegovina und Montenegro II Teil, Abhandlungen der K. u. K. Geographischen Gesellschaft, Wien, 1901, Band III, Heft 2, str. 1—85.
15. Suva planina u karstu Voložja (ćirilica), Glasnik Srpskog geografskog društva, Beograd, 1912, knjiga I, str. 92—99.
16. Lelićki karst (ćirilica), ibidem, str. 103—105.
17. Petnjička pećina (ćirilica), ibidem, str. 105—109.
18. Cetveroruba vrtača u starom groblju lozničkom (ćirilica), ibidem, str. 109—110.
19. Rtanj (ćirilica), Glasnik Srpskog geografskog društva, Beograd, 1913, sv. 2, str. 276—298.
20. Spuštanje podzemnih tokova u koritu i stvaranje novih, dublje položenih pećina (ćirilica), Glasnik Srpskog geografskog društva, Beograd, 1914, sv. 3—4, str. 215—224.
21. Hydrographie souterraine et évolution morphologique du Karst, Recueil des Travaux de l'Institut de Géographie, Grenoble, 1918 Tom VI, fasc. 4, str. 1—56.
22. Đerdapske terase (ćirilica), Glas SANU, Beograd, 1922, knjiga CI, str. 1—33.
23. Evolucija karsta u Moravskoj (ćirilica), Glas SANU, Beograd, 1923, knjiga CVIII, str. 1—19.
24. The evolution of lapiés, The geographical Review, London, 1924, Mo 1, str. 26—49.
25. Types morphologiques des terrains calcaires, Le Holokarst — Le Méro karst Glasnik geografskog društva Beograd, 1924, sv. 10, str. 1—7 i Comptes rendus de l'Académie des Sciences, Paris, 1925, Tom 180, str. 592, 757 i 1038.
26. Istoriski pregled o ispitivanju karsta, Glasnik geografskog društva, Beograd, 1925, sv. 11, str. 17—43.
27. Circulation des eaux et érosion karstique, Spomenica u počast prof. dr. Gorjanović-Krambergera, Zagreb, 1925, str. 1—20.
28. Uputstvo za istraživanje pećina (ćirilica), Glasnik geografskog društva, Beograd, 1925, sv. 11, str. 17—43.
29. Cirkulacija vode i erozija u karstu (ćirilica), Glasnik geografskog društva, Beograd, 1926, sv. 12, str. 1—16.
30. Geomorfologija II (ćirilica), Beograd, 1926, str. 1—506.
31. Morfološki tipovi karsta, Vijesti geološkog zavoda I, Zagreb, 1926.
32. Dinarski karst, Atlas geografskog društva, Beograd, 1929.
33. Stare otoke Popova polja i hidrogeografske zone u karstu (ćirilica), Glasnik Srpskog geografskog društva, Beograd, 1950, sv. XXX, br. 1, str. 3—9.
34. Podzemna hidrografija i morfološka evolucija karsta (ćirilica), Posebno izdanje Srpskog geografskog društva, Beograd, 1957, sv. 34, str. 1—40.
35. La Géographie des terrains calcaires, Académie serbe des sciences et des arts, Beograd, 1960, Monographie tome CCCXLII, No 26, str. 1—212.

POPIS LITERATURE O JOVANU CVIĆICU KAO SPELEOLOGU

1. Dragutin Petrović, 1980: Cvijićev doprinos istraživanju krasa istočne Srbije, Beograd, Zbornik radova Geografskog instituta PMF, sv. 27, str. 19—27.
2. Dragutin Petrović, 1982/83: Istorija srpske speleologije (od 1888. do 1945. g.), Beograd, Zbornik radova geografskog zavoda, sv. 29—30, str. 5—25.
3. Jan Paul van der Pas, 1986: Speleo Philately — Human Aspect, 9th International Congress of Speleology, Barcelona, str. 245.
4. Jan Paul van der Pas, 1986: The Human Aspect, Speleo Stamp collector, Schimmert, br. 24, str. 17—25.
5. Andrej Kranjc, 1987: Jovan Cvijić (1865—1927), Speleo Stamp collector, Schimmert, br. 26, str. 19.

Mišljenja i prijedlozi

ZAŠTO »NAŠE PLANINE« NE PISU O NASIM EKSPEDICIJAMA?

Neposredan povod ovom pismu je članak u »Večernjem listu« o 4. ZAHE na Ngojumbu Kangu, a razloga ima više. O trećoj zagrebačkoj ekspediciji 1986. na Ama Dablam također sam gutao svaki članak i divio se fotografijama, studirao crteže i na kraju prisustvovao happeningu u Domu »Ljubljanski«. Ispunjeno oduševljenjem i zaražen time, dugo sam u mislima putovao do Kathmandua i uspinjam se do Ama Dablama. Volio bih da sam i ja bio u toj ekspediciji. Kako li se tek osjećaju članovi ekspedicije?

Mislim da su osjećaji dovoljno jaklı i vrijedni da ostave trag i u knjizi. Upravo s tim u vezi javlja mi se pitanje zašto NP tej ekspediciji nisu posvetile više prostora, a ne samo nekoliko članaka. Vjerujem da bi materijala bilo i za jedan cijeli broj, možda i mogućnosti da se izda izvanredno izdanje NP. To je upravo moj prijedlog: da svaka ekspedicija, a time i ova A. ZAHE, ostavi trag u jednoj zasebnoj cjelini, izvanrednom broju NP ili posebnoj knjizici. Takvom praksom svaka bi knjiga (knjizica) obogatila svaku i ne samo planinarsku biblioteku.

Iako su u organizacijskom dijelu sve ekspedicije možda iste, dozivljajno su različite, snažne i interesantne a to su dovoljni razlozi da svaka ostavi

trajniji trag i na posredan način omogući djelovanje drugih. Shvaćam nezgodnost situacije da Večernji list kao pokrovitelj ekspedicije ima pravo na prvenstveno objavljivanje, ali vjerujem da postoji mogućnost za suradnju jer avantura je uvijek aktualna.

Drugo, postoji li mogućnost da NP izlaze s aktualnim informacijama? Bojim se da traženje informacija samo preko NP nije dovoljno. Tome treba pristupiti agresivnije, direktnim ponudama planinarskim društvima da koriste prostore NP za pravovremeno objavljivanje i nавјаву svih planinarskih novosti i događaja. Predlažem da to uđe u plan rada za sljedeću godinu. U vezi s tim potpuno se slažem sa člankom Đure Priljeve iz zadnjeg dvostrukog NP.

Svi ovi prijedlozi i kritike su dobronamerni. Srdačan planinarski pozdrav!

M. Radaković, Zagreb

KOMENTAR UREDNIŠTVA

Nadamo se da su alpinisti, ekspedicisioni i predsjednici planinarskih organizacija pročitali pismo čtaoča M. Radakovića te da će nam ubuduće pristizati više takvih priloga kakve traže čtaoči.

Zaštita prirode

PRIRODA MEDVEDNICE U STALNOJ OPASNOSTI

Sume na Medvednici odavna su proglašene »park sumama«. Navodni znakovi na ovoj tituli nisu bez razloga jer je ona doista samo titula. Ništa se bitno nije promijenilo u gospodarenju šumama na toj našoj dragoj planini što je zovemo »plućima grada Zagreba«.

Sumarija Zagreb i dalje gospodari (doslovno: gospodari!) tim šumama na način na koji planinari ne mogu pristati. Istina je da duže vremena nismo pisali o štetama što ih šumariji čini po Medvednici, no to ne znači niti da se ona popravila a niti da nas je uspjela prestrašiti svojom sudskom tužbom da je vrijedamo i klevećemo. Jednostavno, svima je dosadilo neprestano slušati o raznim nepodostinama, počevši od one kada je probijanjem ceste za šumsku eksploataciju tih slapa Sopota nepopravljivo uništila izgled tog prirodnog bisera, pa do gotovo neprestanog oštećivanja planinarskih staza i rušenja stabala s markacijama. U kulturnih naroda šumarije, čak markiraju planinarske staze (npr. u susjednoj Sloveniji), a u nas šume nakon eksploatacije izgledaju kao da su pretrpjele neprijateljsko bombardiranje.

Sumarija Zagreb protuzakonito siječe čak i u zakonom zaštićenim rezervatima šumske vegetacije (na Medvednici ih je oko 1000 hektara). Istina je da je u tim rezervatima bilo nekih prirodnih šteta izvalom stabala (snijeg, vjetar, ledolom), ali je Sumarija tu i izravno sijekla, bez znanja i dozvole Republičkog zavoda za zaštitu prirode. Iz rezervata je izvukla više drvene mase nego što je bilo sa

Zavodom dogovoren prije izrade Sumsko-gospodarske osnove 1977. godine.

Sumarija sada želi načiniti velik korak dalje: ovalcvu sjeću legalizirati! Konkretno: predlaže neke manje površine šumskih zajednica u zamjenu za šumska područja s kojih bi se skinula zakonska zaštita. Sličan »genijalni« prijedlog dala je prije više godina uprava Nacionalnog parka Risnjak: dopustite nam da sijećemo šumu u jednom dijelu Parka, jer nam je potrebno radi priroda, a mi se obavezujujemo da ćemo tada drugi dio dobro čuvati.

U Republičkom zavodu sada se razmatra prijedlog Sumarije Zagreb i navodno će Zavod zajedno sa Šumarskim fakultetom i Sekcijom za uređivanje šuma izraditi o tome posebnu studiju sa šumarskog stanovišta. Takav postupak nikako nas ne može zadovoljiti. Naime, rezervati nisu pod zaštitom samo zato što su u njima reprezentanti određenih šumskih zajednica sa stariim i lijepim sastojcima, nego i zato što sadrže druge značajne prirodne komponente: geološke, hidrološke, biljni svijet i razne životne oblike. Dakle, ako se već ide u revolucijaciju, ona treba da bude kompletan: samo šumski aspekt neće biti dovoljan. Režim šumske vegetacije valja uskladiti i sa značenjem svih drugih objekata prirode u rezervatima.

Našu ćemo javnosti obavijestiti o dalnjem toku događaja, a planinare pozivamo neka budućemotre postupke Šumarije Zagreb na Medvednici i obavijeste Planinarski savez i Republički zavod za zaštitu prirode čim opaze neku nepravilnost.

Dr. Željko Poljak

Sjeća na početku Leustekova puta (svibanj 1980)

Foto: S. Pačarić

In memoriam

STJEPAN ZULIĆ

18. svibnja umro je Stjepan Štef Zulić u 76. godini života. Bio je jedan od stare garde naših alpinista, s kojim sam se posljednji put sreto prije godinu dana, kada nas se sastala manja grupa alpinista da položimo vijenac na grob nedavno preminulog Emila Laszowskoga, također jednog od pionira hrvatskog alpinizma.

Stjepan Zulić bio je oduvijek zanesen planinarstvom, pa je tako još u predratnom HPD-u obavljao poslove tajnika II, uz Josipa Plačeka, tadašnjeg glavnog tajnika. Posebno je bio aktivan i u Alpinističkom odsjeku HPD-a vršeći sve tajničke poslove odsjeka.

Poslije smo se, osim u planinama, sretali i u Planinarskom savezom Hrvatske, gdje je Zulić, neko vrijeme vršio dužnost tehničkog tajnika PSH (1952-1954), a 1952. godine bio je i pročelnik Komisije za alpinizam PSH.

No, koliko god se lako zaboravljuju pojedinosti takva njegova rada, sjećanja sa pohoda u visoke planine ostaju trajno svježa i ugodna. Najdulje smo bili zajedno u visokim planinama, na višednevnom tečaju u Bernskim Alpama, što ga je organizirala Međunarodna unija planinarskih organizacija (UIAA) iz Zeneve. Tom smo prilikom nas trojica polaznika tečaja, primili od Skijaškog saveza Švicarske diplome tzv. »Tourenleitera«, odnosno »Voditelja zimskih pohoda u visoke planine«.

Za čitavog je života Stjepan Zulić, na svim svojim putovanjima bio vezan uz planine i prirodu, a posebno ga je odusevljavala planina Matterhorn. U njegovom stanu istaknuto mjesto zauzima velika umjetnička slika Matterhorна, gledanog sa ledenjaka Zmutt iznad Zermatta.

Koliko je volio planine i prirodu uopće, neka posvjedoči i ovih nekoliko redova njegova zapisa, što ga je priložio svojem foto-albumu, a glase:

»Ova zbirka slika iz mog planinarskog života, po-

svećena je onima koji ljube planine; onima, koji polaze da u harmoniji boja i oblika i doživljajem prirode po sunčem obasjanim vrhuncima ili šumskim planinama nadu svoj mir i nove snage za rad.«

Petar Lučić-Roki

Mišljenja i prijedlozi

NEKA BUDE ŠTO VIŠE TRANSVERZALA!

Prije mnogo godina započeta ideja o uvođenju planinarskih transverzala donijela je napredak planinarstvu u smislu omasovljivanja i boljeg upoznavanja naših planina. Nosioci u ostvarenju ovog programa bile su planinarske organizacije. Na taj način dat je novi smisao kretanja po planinarskim stazama, ono postaje organiziranije, te obuhvaća i ona mesta gdje ponekad planinarska noga nije bila zainteresirana da stigne.

Od osnivanja prve jugoslavenske transverzale (slovenske) prošlo je mnogo vremena i svakim danom niču nove, s opisom u obliku knjižica (vodiča) a dostupne su i motoriziranim planinariima. Nerijetko ih stoga potičenju. Svatko odabire onaj način koji mu najviše odgovara i nitko nema pravo donositi o tome sud. Među planinarama često se čuje riječ »žigoman«. To je onaj kojemu nije zanimljiv izlet ako putem ne može u svoju knjižicu udariti nekoliko žigova. Ne treba mu se pri tom cinički smijati i klimati glavom jer ne smijemo zaboraviti da je svojim naporom da izade iz kuće ipak omogućio sebi boravak na svježem zraku.

Značke zabodene u šešir ponosno se pokazuju i dokazuju da smo bili u planini i da ćemo to opet učiniti. Kada pak prođe planinarski vijek, knjižice sa žigovima, značke na šeširu i razglednice domova podsjecat će nas na predene puteve, susrete, drugarstvo i opasnosti. Sve ono što se u planinama može doživjeti ostaje dugo u sjećanju.

Eh, transverzale! Neka ih bude što više u ovoj našoj lijepoj zemlji, mnogima još nepoznatoj. Da se krećemo što više na njihovim krajnjim točka-

ma, a kada se prođe cijela transverzala — pljesak ostalih planinara prilikom primanja priznanja za prijedeni put neka bude podrška za daljnje napore i izazov onima koji se nisu u tome okušali.

Margita Kričković, Zagreb

ZAŠTO »TOMISLAVAC« MOŽE, A HUNJKA NE MOŽE?

Za vrijeme izgradnje novog Tomislavovog doma i Doma obrtnika grada Zagreba na Hunjki obećavano je da će planinari dobiti svoj dio prostora i biti zadovoljni. Sto se tiče »Tomislavce« obećano se izvršava, što više, uvedena je redovna autobusna linija (besplatan prijevoz), koju koriste i planinari. Planinarska blagovaonica funkcioniра besprijekorno. Planinarski žigovi se nalaze na recepciji, dostupni svima, s osmijehom domaćina. Zašto to nije tako u Domu obrtnika na Hunjki? Iako postoji planinarska soba, što je sa smještajem, žigovima? Tu je kontrolna točka ne samo za Planinarski put Medvednicom, već i Partizanski put po Medvednici, te žig doma. Staro planinarsko sklonište, koje je zadovoljavalo potrebe planinara, sada je zatvoreno, a podrumska prostorija (na ulazu je nezgodan natpis) nema ni rasvjete, već gori svijeća, te dimi stara neka peć. Domačini šute, a ako već odgovore, tada im najviše smeta prigovor da su organizirali prikupljanje pomoći od planinarskih organizacija i planinara, a sada u novom zdanju za njih nema mesta. Zašto?

Josip Sakman

Publicistika

● »Putokaz« je novi časopis čije izdavanje je započeo NISRO »Dnevnik« iz Novog Sada. U svom programu izdavanja časopis je predviđao prikazivanje turizma, saobraćaja i rekreacije. Adresa redakcije: Novi Sad, Vojvodanskih brigada 7. Pojedini broj 500 dinara. Prvi broj za 11—12. mjesec 1987. U pripremi prvi broj pričaćena je ideja da se u njemu pojavljuju i prigodni tekstovi iz planinarstva kao »Planinarski putokaz« koji bi predstavljao planine, planinske rekreativne centre, planinarske domove, planinarsko obrazovanje, važnije ekspedicije, uspone i slično. Kako je izdavanje ovakvog časopisa uslovljeno i komercijalnim efektima, poželjno je predstavljanje planinarske opreme, važnijih planinskih centara i objekata (novčana sredstva na ime reklame za pojavljivanje u listu) sa strane zainteresiranih radnih organizacija (proizvođači opreme, turističke organizacije i sl.) dok bi planinari kao potencijalni autori stručnih priloga pripremali tekstove. Ovakav način predstavljanja, sa stalnim proširivanjem i održavanjem rubrike u ovom časopisu, doprinio bi popularizaciji planinarstva kod čitalačke publike izvan planinarske organizacije. Tako je u prvom broju objavljen članak »Od izleta do krova sveta« u rubrici »Planinarstvo«. Također je moguće objavljivanje interesantnih tekstova iz planinarstva koji mogu biti korisni čitaocima i bez komercijalnih zahtjeva. Ne isključuje se ni mogućnost zajedničkog komercijalnog nastupa kod organiziranja budućih ekspedicija.

(Branišlav Božović)

● **Sportska publicistika u Hrvatskoj**, izdanje Knjižnice grada Zagreba, Zagreb 1987, 276 stranica, format 20×28 cm, tvrdi vezano, s prilozima u koloru. Ova knjiga reprezentativnog izgleda, koja je izšla u povodu Univerzijade i 80-godišnjice Gradske knjižnice u Zagrebu, sadrži dvije cjeline. Jedna je povjesna studija Zdenka Jajčevića »Prilozi za povijest sportske publicistike«, a druga »Grada za bibliografiju monografskih i periodičkih publikacija o sportu« koju su uredile Tatjana Nebesny i Jablanka Sršen. I u jednom i u drugom dijelu dolично je zastupljeno i planinarstvo. U

prvom su to članci Alpinizam (str. 55) i Planinarstvo (74), a u drugom bibliografija najvažnijih planinarskih publikacija s 82 obrađene bibliografske jedinice. Ovo djelo ističe se u sportskoj publicistici po svojoj vrijednosti jer je rezultat opsežnog istraživačkog rada.

(Z. Poljak)

● **Gorska reševalna služba pri planinarskim zvezama Slovenije**, 75 let, Ljubljana 1987, 167 stranica, format 12×17 cm, ilustrirano, na slovenskom jeziku, izdavač Planinska zveza Slovenije, urednik ing. Pavle Segula. Ovaj zbornik radovala, koji je izšao u povodu 75. godina gorskog spasavaštva u Sloveniji, iznenadio nas je jer je objavljen tek pet godina poslije slijedećog zbornika u povodu 70. obilježnice. Sadrži četiri dijela: uvodnik, prikaz organizacijskog stanja, rad na preventiji nesreća i niz memoarskih priloga što su ih napisali spasavaoci. Prilozi o upotrebi helikoptera daju izdanju obilježe suvremenosti, a iškustni stručnjak za spašavanje koji je zbornik uredio zaslužan je za njegovu visoku kvalitetu.

(Z. P.)

● **Planinarska karta »Grintovci«**. Planinska založba Slovenije izdala je kartu središnjeg dijela Kamniških i Savinjskih Alpi pod naslovom »Grintovci«. Karta je u mjerilu 1:25000. Pored uobičajenih planinarskih podataka, sadrži podatke o skijaškim terenima, ugostiteljskim objektima, te o prirodnim i kulturnim znamenitostima.

● **Bilogorski planinar**, glasilo PD »Bilo« iz Koprivnice, u broju 23 donosi članak o usponu na Ama Dablam, o bilju u planini, o usponu na Golicu, a broj 24 posvećen je proslavi 10-godišnjice izlaska ovog planinarskog lista. Uz prigodne članke tu je zapis s Jakupice, s planinarskog puta po Kornatima, putopis iz Podravine i opis dviju špila blizu Karlovca.

(Z. P.)

● **Nova karta Velebita**. Planinarski savez Hrvatske tiskao je drugo, dopunjeno izdanje planinarske karte sjevernog i srednjeg Velebita. Karta se može nabaviti po cijeni od 1500 dinara u poslovnici Saveza, Zagreb, Kozarčeva 22. U prodaji je i karta južnog Velebita po cijeni 1000 dinara.

● **»Izvor« broj 77**. Interno glasilo PD »Novi Zagreb«, koje se umnaža ciklostilom, u svom najnovijem broju donosi članak »Hodanje po putevima i bespuću«, koji zbog zanimljivosti prenosimo u idućem broju NP. Zanimljiv je i članak »Povratak prirodi«. Na kraju je popis literature u društvenoj knjižnici.

● **Alpinistički razgledi 25**, glasilo slovenskih alpinista, donosi ove članke: Sportsko penjanje mi se čini najlepšim, Veliki pioniri alpinizma (nastavak), o našoj penjačkoj etici, tehničkom penjanju, Kako poboljšati kategorizaciju, O psihologiji i filozofiji alpinizma, Američki prevrat, Stjeme i smjerovi, Ledenjačko penjanje u Norveškoj i dr.

● **Katalog planinarskih značaka u »Sprintu«**. Sportska revija »Sprint« počela je s objavljivanjem rubrike u boji Katalog značaka, koju ureduju sportski povjesničar Nikola Kizem. Prvi dio Kataloga izšao je u broju 142 od 22. 10. 1987. u kojem je objavljeno 12 sportskih značaka u boji s kratkim opisom povijesti svake značake — sportskog kluba. U nastavku Kataloga u broju 147 od 26. 11. objavljeno je, također u boji, 16 planinarskih značaka, među ostalima i 4 transverzalne. Ovo je prvi pokusaj, i početak stvaranja Kataloga planinarskih značaka. Zadorno je samo što Katalog značaka izlazi jedanput mjesečno, a tek u svakom drugom su planinarski značke, što znači svaki drugi mjesec. Pozivamo naša društva i pojedine planinare da podržate ostvarivanje Kataloga značaka, tako da uredništvu »Sprinta« (izlazi svaki četvrtak) upute ovisni zahtjev da spomenuti Katalog izlazi svaki tjedan. Pismo podrske slati na adresu: Sportska revija »Sprint«, glavni urednik Stanko Kučan, Avenija bratstva i jedinstva 4, 41000 Zagreb. Ujedno pozivamo naša društva i pojedince da salju društvene, transverzalne i sletske značake na adresu urednika: Nikola Kizem, Rade Končara 250/IV, 41000 Zagreb, tel. 041/317-944, a radi objavljivanja. Značake slati isključivo kad vrijednosna pisma. Poželjno je slati i spomenice povodom obljetnica društava, kao i sav drugi povijesni materijal o planinarstvu.

(Nikola Kizem)

Kamo na izlet

● **Slet planinara Slavonije** održat će se 29. svibnja 1988. u organizaciji PD »Klikun« iz Pleternice. Dan prije toga bit će u Slav. Požegi svečana akademija u okviru proslave 90 godina planinarstva u Slavoniji i 25-godišnjice rada Planinarskog odbora Slavonije.

● **Uspon »100 žena na vrh Mosora«** održat će se 9. ožujka 1988. Bit će to 25. jubilarni uspon ove tradicionalne priredbe. Organizator je PD »Mosor«, Split. Marmontova ul. 2.

● **»Durmitor — Tara 1988«**, osmo-

dnevno planinarsko-splavarstvo-turističko putovanje, koje se ove godine održava već peti put po redu, imat će dva termina: 2.—7. VII i 6.—13. VIII. Obavijesti daje voda puta Tomislav Jagatić, 4200 Varaždin, Slavenska 19, tel. 042—47-512.

Alpinizam i ekspedicijonizam

• Uspjeh Frančka Kneza (30) u Trango Toweru (6250 m) i Broad Peaku (8047 m). Prvi cilj ekspedicije u Pakistan bio je Trango, koji je težak sa svih strana. Na vrhu bili su jedino Englezi, uspjeli su poslije nekoliko pokušaja. Celjska ekspedicija ispenjala je istočnu stijenu visoku 1200 metara. Sest dana trebali su za fiksiranje oko 900 metara užeta. Petnaestog juna na vrhu su bili Knez, Bojan Šrot i Slavko Cankar. Ocjena IX, Ao, 1200. Uspjeh je još toliko veći što je Knez smjer ispenjao slobodno i do sada to je jedini smjer koji je ispenjan slobodno na visini 6000 m. Drugi cilj bio je Broad Peak. Bili su tu samo devet dana. Knez je ispenjao prvenstveni smjer do ruba stijene (7700 m). Imali su loše vrijeme i vratili se u Istanbul.

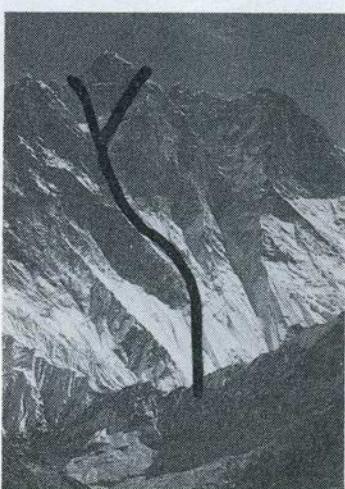
• Trisul '87 — svjetski rekord Vlaste Kunaver s padobranom. Slovenska ekspedicija, kojoj je bio voda Lado Vidmar, s petoricom alpinista, u Zapadnoj stijeni Trisula ispenjala je tri prvenstvena smjera, a najveći uspjeh bio je let padobranom s vrha Trisula I (7128 m), koji su izvele Sandi Marinčič i Vlasta Kunaver. Vlastin let bio je s takve visine s koje još nije letjela žena. Godine 1960. je na ovaj vrh pokušala uspon prva Jugoslavenska himalajska ekspedicija kojoj je bio voda pokojni Aleš Kunaver, Vlastin otac.

• Četvorica na centralni vrh Lhotsea (8430 m). Tomo Česen Silvo Karo, Andrej Stremfelj i Filip Bence će u mjesecu aprilu pokušati osvojiti ovaj vrh, na koji još nije stao čovjek.

• Još nešto o južnoj stijeni Lhotsea (8501 m). Poslije uspjeha naših alpinista u stijenama Makalu,

Kangbačena i Everesta, godine 1981. jugoslavenski alpinisti su ispenjali sigurno najteži smjer u Himalaji. Još danas strani časopisi pišu o uspjehu naših alpinista. Ova stijena je sigurno najteža na svijetu. Vrh je visok 8501 m, a sama stijena 3500 m. To je isto kao tri triglavskе stijene zajedno. Teško je napisati što lijepoga ovakvoj stijeni, gdje su alpinisti trpili 30 dana i još 25 dana u baz-

nom logoru. O stijeni, gdje su ih svaki dan zasipale lavine, kad im je hladnoća došla do kosti, a svako poslijepodne je sniježilo. Bazni logor je bio na visini od 5200 m, a logor I na 6000 m u snježnoj špilji. Ovdje je bilo i najbolje. Do logora II put je vodio uz opasan brid, gdje su u stijeni pričvrstili dva štatora. Logor III opet je u ledenoj špilji, a sljedeći na visini 7300 m, na razu, gdje je bio jedan šatac. Tabor V bio je najtužniji. Svaki dan je bio zasut s metar novog snijega, i ovdje ni jedan penjač nije mogao spavati. Pet dana je trebalo da bi došao iz logora do visine 7900 m s 12 kilograma na ledima, i to uz penjanje V i VI stupnja. Više gore počeo je pravi pakao. Prvi boj bio je na visini od preko 8000 m. Svaki je radio sve dok od napora nije odustao i vratio se u bazni logor. Sve je bilo završeno kad su na rub stijene izašli Franček Knez i Vanja Matijavec. Do vrha je ostalo 250 m, i to penjanja V stupnja na ovakvoj visini. Možda, da je bio još jedan navez došli bi i na vrh. A svi su bili do smrti izmučeni i čekali zadnji uspon Kneza i Matijavca. Poslije ovog penjanja bilo je nekoliko amputacija prstiju, transfuzija krv i uništena leđa alpinista Grošlja. Voda ekspedicije bio je Aleš Kunaver (poginuo u nesreći s helikopterom), a članovi: Filip Bence, Janez Benkovič, Borut Bergant (poginuo na Yalung Kangu), Stipe Božić, Slavko Frantar, Viki Grošelj, Franček Knez, Rok Kovač, Marjan Kregar, Ivan Kotnik, Marjan Manfreda, Peter Markič, Andrej i Marko Stremfelj, Nejc Zaplotnik (poginuo na Manasluu), Iztok Tomazin, Vanja Matijavec, Pavel Podgornik (poginuo u Mangartu), Zeljko Perko, Peter Podgornik i Miro Šuštaršić.

Lhotse (8501 m): lijevo uspon Knez-Matijavec (8200 m), desno Kregar, Grošelj, Zaplotnik, A. Stremfelj (8250 m)

Foto: F. Knez

Ekipa s Lhotsea 1981: Markič, Bence, Kovač, Manfreda, Zaplotnik i A. Stremfelj

• Ekipa za skijašku ekspediciju na Gaserbrum 88. Voda će biti Viški Grošelj, članovi petorica alpinista: Iztok Tomazin, Vanja Matijavec, Lado Vidmar, Stipe Božić i Davo Karničar. Oni će pokušati spust na skijama s vrha Gaserbruma I (8068 m).

• Penjanje X. stupnja u Australiji. 17. novembra 1986. na penjanje u Australiju otišli su Srećo Rehberger (AO Kranj), Tadej Slabe (AO Ljubljana), tehnični sodelavec trgovine Avantura iz Trsta) i Matjaž Fištravec (snimatelj). Po dolasku u Australiju iz Melbournea su otišli 300 km u Mont Arapiles, Australija ima smjerove koje spadaju među najteže na svijetu. Imaju svoj način ocjenjivanja, npr. 27 (po UIAA negdje IX— ili IX). Dva smjera imaju ocjenu 30 (X— i X). Najteža dva smjera imaju ocjenu 31 i 32 (po UIAA +X i XI—). Najbolji australski penjač je Kim Carrigon, koji je i autor ovih najtežih smjerova. Ovdje je penjač Wolfgang Gullich i ispenjal smjer Punks i Gym, koji je najteži. Drugi je Long of the Rigs, treći Masada s ocjenom 30 (X— i X). Ovaj smjer prvi je ispenjal Carrigon godine 1984. Do sada je smjer tri puta uspješno ponavljan. Zajedno s Rehbergrom i Slabeom penjač je ovaj smjer i francuski penjač Didier Rabotou, koji je izveo četvrti uspon u Masadi (X— i X). Peti i šesti uspon uspješno je izvesti Slabeu i Rehbergeru. Slabe je pokušao i smjer Lord of the Rings 31 (X+). Rehberger i Rabotou ispenjali su smjer Indiana (IX+) i otišli u smjer Lord of the Rings, a uspio je Rabotou i napravio je drugi uspon. Možemo kazati da je posjeta Australiji bila vrlo uspješna. Srećo je do sada drugi Jugoslaven sa smjerom ocjene X, Slabeu je ovaj peti.

• Solo usponi Kara, Cesena i Svetičića. Solo penjanje je najteži stil penjanja. Ovako penju jedino najbolji alpinisti. Silvo Karo je četiri puta sam ispenjal Sjevernu stijenu Sita. Počeo po Stebru, dolje po Zajedi i još gore po smjeru JNA, a onda dolje po Stebru, sve za šest sati. Smjer Crni biser su prvi ispenjali Knez i Cajzel (VII—, Ao, VI). Prvo ponavljanje izveli su Karo i Jeglič, a prvi je solirao Tomo Cesen za pet sati. Slavko Svetičić je sam penjač u

Silvo Karo s jednim lalom u Namche Bazaru

Paklenici, prvo Spomin u Aniča kuku sa 11 sati, a drugi dan Brid klinu za dva sata i još je slobodno ispenjao: Zmiju (VI+), Velebitaški (VII—), Fanikin (VI+), Formu vivu (VII—), Diagonalni (VI+) i Utopiju (VII—).

• Desetorka Slovenaca na K2 (8611 m). Za godinu 1988. u planu je uspon na drugu planinu svijeta. Ekspedicija ide na put u maju mjesecu. U njoj će biti voda, ljevak i osam alpinista. U nacrtu je prvenstveni uspon po Zapadnoj stijeni.

• U El Capitanu ispenjali smjer Zodiac. Silvo Černilogar, Mitja Lo Duca i Matjaž Ivnik su za ovaj smjer trebali četiri dana (600 m, VII, A3). Ovaj uspon nije naš najteži u El Capitanu. Najteži je uspon Ravhekara i Jamnikara u smjeru Pacific Ocean Wall (VII, A4 A5). (Dare Božič)

• YU-ekspediciji u Tjan Šan 1987. posvetilo je sarajevsko »Oslobodenje« feljton koji je izlazio u nastavima mjeseca listopada. Napisao ga je Dragan Ilić u obliku dnevnika. U njemu se opisuju i uspjesi penjača iz Hrvatske (Branislav Šeparović, Nives Boršić, Puzak, Butković, Mokos itd.).

• Everest je viši od K2. Nakon što sam objavio vijest da je u svijetu raspravljano o tome da je K2 viši od Everesta, dobio sam povrdu od talijanskih alpinista koji su izvršili mjerjenje Everesta da je on ipak najviši. Sa 8872 mestra viši je za 24 metra nego što je do sada bilo mjereno. Ardo Desio, koji je vršio mjerjenje, mjerio je i K2 koji sada iznosi 8616,6 metra što je više od prijašnje njegove visine za 5,6 metara. Znači da hipoteza da je K2 viši sada više ne postoji. (Zeljko Gobec)

Slobodno penjanje

• Izvrsno penjanje Sreća Rehberga u Sjevernoj Americi. Srećo Rehberger, Nuša Romih i Matjaž Fištravec (snimatelj) ljetos su otišli u SAD, sa ciljem da Srećo ispenje najteže uspone slobodnim stilom. Izabrali su dva centra slobodnog penjanja: Eldorado Canyon i Smith Rock. Eldorado je došao prvi na red. Smjer Rainbaw Wall s ocjenom X je najteži u Eldoradu. Srećo je treći Europejac koji ga je ispenjao (uspješni bili su Jos Patrick Eblinger i Arnaud Kint). Drugi smjer koji je ispenjao bio je The Webb s ocjenom X. U ovom smjeru uspješni su bili jedino četvorica Amerikanaca i Srećo kao jedini Europejac. Treći smjer Darkness at Non ima ocjenu X. Još najteži uspon u To Bolt or Not to Be, je smjer koji ide u Sunčanu zajedu. Smjer je prvi ispenjao Jean Baptiste Tribout, a uspješni su bili još Amerikanaci Allan Watts i Jim Karan, četvrti bio je Rehberger. Uspješna je bila i Nuša Romih. U Eldoradu je ispenjala dva smjera ocjene VII+, a u Smith Rocku još Licence to Bolt (VIII).

• Velik uspjeh mladih penjača u Sloveniji. Kad su Karo i Jeglič prvi put slobodno ispenjali smjer IX stupnja, bila je to prava senzacija. Danas uopće nije više IX stupanj tabu uspon. Svi naši najbolji Himalajci mogu ga ispenjati. A najvećim uspjehom iznenadili su mlađi, koji još nisu napunili 20 godina. Najveće iznenadjenje je 18-godišnji Ljubljanač Grijc, koji ima već više uspona IX stupnja. I naši najbolji penjači imaju kod nas već velike konkurențe u penjanju. Grijc je i smanjio nekoliko ocjena: smjer ET, koji ima ocjenu IX—, je ocijenio s VIII—, a ovako se desilo i s nekoliko drugih smjerova. Ili možda za primjer: smjer Utopija IX—, sada je VII+. Matjaž Ravhek (Jesenice) ima nekoliko odličnih smjerova: Goba (IX), drugi uspon, Preobražba (IX), drugi uspon, Spomin u Aniča kuku, prvi solo uspon. Ivo Kofol, koji živi u Trstu, solira smjerove s ocjenom IX, sigurno rezultat svjetske vrijednosti. Zbog toga je i dužnost naše pla-

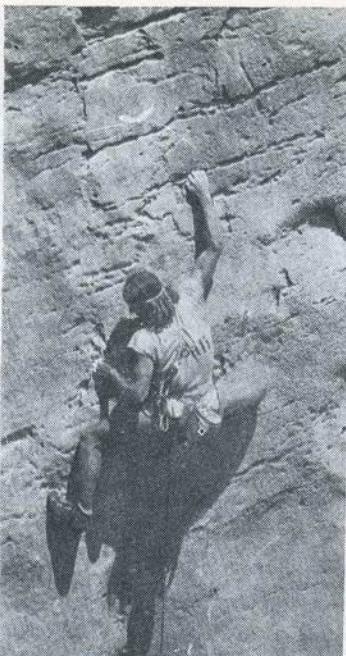
ninarske organizacije, da pomogne mladim penjačima.

• Dolžanova sutjeska za slobodno penjanje. Iz Tržiča idemo do doline u Dolžanovoj sutjeski. Na desnoj strani je stijena visine 80 metara. Godine 1979. su prvi put ispenjali smjerove u slobodnom stilu. Najteži smjer je Dr. Hofman (IX, IX+). Prvi penjač Rehberger, drugi uspješan Igor Jamnikar. Autor svih najtežih smjerova je Srećo Rehberger. Ocjena IX: Direktni, Bogovi su pali na glavu. Mozartove kugle, Tri srca, Disco Vertical, Živček i Solea. Lijevi smjer (VIII—) prvi su penjali Earl Wiggins, Ajax Greene (SAD) i Iztok Tomazin. Smjer kroz ljsku (VIII—) i Krokari (VIII) prvi je penjač Rehberger, smjer Metulj (VIII) prvi Wiggins. (Dare Božič)

• Svjetsko prvenstvo 1987. u slobodnom penjanju. Kuća sportova u olimpijskom Grenoblu bila je 26. i 29. novembra poprište svjetskog prvenstva u penjanju. Sudjelovalo je 94 muškaraca i 35 že-

na Jugoslaviju su zastupali Vili Guček (AO Trbovlje), Tadej Slabe (AO Ljubljana, Avventura Trst) i Ivica Matković (Mosor, Split). Prvog dana uvrstilo se 40 penjača, a s njima Guček i Slabe. Slabe je prvog dana zauzeo drugi plasman. Iznenadio je sve novinarne i takmičare. Drugi dan je dobio visok startni broj i imao nesreću kod penjanja. Više sreće je imao Guček, koji se uvrstio u finale. Pobjijedio je i najbolje penjače svijeta, koji su ispenjali najteže smjerove u svijetu, među njima Schaffer, Kammerlander, Carrigan. U finalu najbolji je bio Jackie Cadafane (Francuska), drugi Gerhard Hoerhager (Austrija), treći Alex Dubac (Francuska). Najbolja penjačica je bila Lynn Hill (SAD), druga Andrea Eischad (SRN), treća Pascale Montse (Španjolska). Vili Guček je zauzeo deseti plasman, jedanaesti velemajstor u penjanju Alain Gherzen, slijedi Robert Courtin a dvanaesti je bio Tadej Slabe. Guček i Slabe su iznenadili sve penjače i 12 000 publike, koja je pratila ovo takmičenje. Francuzi žele da Guček i Slabe penju na svim svjetskim prvenstvima slobodnim stilom. Sigurno od toga neće biti ništa. Izgubit ćemo mjesto u ovom sportu zbog toga što ni jedan alpinistički odsjek nema mogućnosti za treniranje naših najboljih penjača. Ova trojica su odlično zastupala Jugoslaviju, a sve troškove sami su platili. Dotted naša planinarska organizacija ima motiv da izgradi što više hotela u planini, proda što više alkoholnih pića...

• Natjecanje u sportskom penjanju na Rutskom Gupeu. Alpinistički odsjek PDS »Velebit« u suradnji s Planinarskim savezom Zagreba i »Radionicom« za izradu alpinističke opreme Srećko Meić bio je 17. i 18. listopada organizator takmičenja u sportskom penjanju, koje je održano na stjenama Rutskog Gupea u blizini Fodruta u Hrvatskom zagorju. Trud uložen u organiziranje isplatio se jer smo proveli jedan lijep i veselo dan (drugi dan je padala kiša) u društvu nekih od najboljih jugoslavenskih sportskih penjača. Prisutni su bili takmičari iz Slovenije i Hrvatske u muškoj i ženskoj konkurenciji. U subotu 17. prve su pod stijenu pristigle djevojke. Bilo ih je samo četiri no to ih nije omelo u želji za uspjehom. Penjale su smjer »garfield« ocjene šest. Malo publike, malo trema a malo i ekipa TV Zagreb, koja je u međuvremenu pristigla i poslala snimala takmičenje, utjecali su na raspoređenje takmičarki tako da je samo Jelka Tajnik prepenjala smjer do kraja. Smjer imenovan Trešnjin cvjet, ocjene VII-. bio je prvi takmičarski smjer za muške (u kojem su otpala tri takmičara) i finalni smjer za djevojke. Ovdje su se dobro držale pa su ostvarile bolji rezultat i od nekih muških takmičara. Slijedio je drugi takmičarski smjer za muške ocjene VII. Tu su otpali još neki takmičari a samo su dvojica prepenjali smjer do kraja. Navečer, na kraju takmičenja prvog dana, priredili smo malu zakusku za sve goste. Iznenadenje su bili kolači koje su za tu priliku pripremili

Slobodno (sportsko) penjanje stjelo je »pravo građanstva« u planinarskoj organizaciji pa mu od ovoga broja i »Naše planine« otvaraju svoje stranice

daj i raspoloženje koje je vladalo pokazuju da se isplati još koji puta potruditi.
(Boris Čujić)

• Serdika 87. Bugarska federacija za alpinizam organizirala je od 8–11. 10. ove godine međunarodno takmičenje u slobodnom i u brzom penjanju za kup »Serdika 87«. Od mnogobrojnih pozvanih zemalja odigrala su se Rumunjska, DR Njemačka i Jugoslavija. Takmičenje je održano u masivu Vratca, oko 130 km sjeverno od Sofije u području koje je po kvaliteti stijena a i izgledu nalik na našu Paklenicu. U brzom penjanju na 80 m visokoj stjeni teškoće VI+ (takmičar je osiguran užetom odozgo) pobjedio je Konstantin Nimat iz Rumunjske, dok sam je zauzeo deveto mjesto, što su domaćini ocijenili kao uspjeh s obzirom da sam se prvi puta natjecao u toj disciplini, dok su svi ostali takmičari trenirani za tu vrstu penjanja. Slijedeći dan održano je takmičenje u teškom penjanju na slikovitim ali, što se kvaliteti tiče, nepraktičnim stijenama na samom ulazu u grad. Predviđena su bila tri smjera visine 10–15 metara. Pretpostavljeno je teškoće (smjerovi nisu još bili prepenjani, što je bila slijedeća greska organizatora) su se kretele od osmog do desetog stupnja. Na ovom takmičenju prvi put su bila primijenjena nova pravila koja dozvoljavaju samo jedan pokušaj tij. pad. Kao i mnogi drugi i ja sam »osjetio« ta nova pravila već u prvom smjeru teškoće osmog stupnja. Nešto krvkija stijena na ključnom mjestu zavela me, učinio sam krivi pokret i sve mu je bio kraj, sav trud uložen u trening i pripreme za ovo takmičenje otišli su u nepovrat. Pobjijedio je jedan od boljih istočnonjemačkih penjača, Gerd Höfer. Nakon sabiranja rezultata iz obje discipline dobiven je i ukupni pobjednik kupa: Konstantin Nimat iz Rumunjske. Pobjednica kod žena bila je također rumunjska predstavnica, Elena Unčesku. Bez obzira na plasman lošiji nego što sam očekivao, ipak sam zadovoljan zbog novog iskustva korisnog kako za sudjelovanje na budućim natjecanjima tako i za njihovo organiziranje. Atmosfera je bila prijateljska, nekonkurenčna tako da je bilo zaista privatno i zanimljivo. Steta je što sam bio jedini predstavnik Jugoslavije. Prisutnim sam održao predavanje uz dijapositive o našim stjenama, kojima sam se, nakon Bugarske, ipak zadovoljan vratio.

(Boris Čujić)

• Nov uspon X stupnja. Ispenjao ga je Tadej Slabe u Černom Kalu, smjer Beznaza (X-). U Splitskom Marjanu je ispenjao Mariluanus (IX-/IX) i Gloriju (VIII). Guček je četvrti koji je ispenjao Gobu u Ospu (IX-). Matjaž Ravhekar je kod Martuljka ispenjao prvenstvenu Klizavu plat (IX).

Planinarske kuće

• Sklonište »Pesek«, PD »Bilo« iz Koprivnice obavještava, da je planinarsko sklonište »Pesek« stalno zatvoreno. Planinarski žigovi, društvene planinarske značke i amblemini kao i dnevnik Koprivničkog planinarskog puta mogu se svakodnevno dobiti kod Stjepana Butika u selu Podravsko Subotica kuća broj 55, do koje se dolazi markiranim putom od autobusne stanice, od Željezničke stanice Kunovac—Subotica (20 minuta) ili od planinarskog skloništa (30 minuta). U skloništu (drvena baraka) može plespavati 10 posjetilaca. Postoji mogućnost pripremanja hrane u kuhinji koja je opskrbljena potrebnim priborom, a živence namirnice mogu se nabaviti u trgovini u Podravskoj Subotici ili kod mještana. Osvjetljenje je petrolejskim lampama. Izvor pitke vode udaljen je markiranim putem od skloništa 10 minuta. Ispred skloništa je nekoliko stolova i klupa za smještaj oko 60 izletnika. Veće grupe koje žele posjetiti ovaj kraj ili eventualno prenocići u skloništu, neka najave svoj dolazak nekoliko dana prije na adresu: PD »Bilo« 43300 Koprivnica, pp 44, ili svakodnevno telefonski od 8 do 21 sat na broj 041-821-298 dr. Kovačić Milivoj, i radnim danom od 7 do 12 sati na broj 043-821-005 (Stjepan Burek).

• Planinarski dom »Anka Ivić« na Ravnoj gori bit će zatvoren do 15. travnja. Za veće skupine bit će otvoren, ali se prije toga valja najaviti telefonom Vojislavu Dukiću, 042-41522.

• Dom zanatlija na Hunjki također je dovršen i prima goste. Valja naglasiti da je i to zgrada hotelskog tipa i da nije pod upravom planinara nego Udrženja zanatlija grada Zagreba. Mnogi planinari žale što je nakon otvaranja ovog objekta zatvoreno nedaleko sklonište na Hunjki, jer su se tamo dobro osjećali i u domaćem ugodaju mogli dobiti prilično dobru i jeftinu hranu. Inače, novi dom je na izvanredno lijepom po-

ložaju i može pružiti vrhunske ugostiteljske usluge.

• Gojanov dom na Visočici u južnom Velebitu kamen je jednokatna zgrada, nadmorske visine 1460 metara. Raspoložen je s 24 komforne ležaja u dvije sobe na katu, blagovaonicom i potpuno opremljenom kuhinjom u prizemlju, koju mogu primiti do trideset ljudi odjednom. Domom upravlja PD »Visočica« iz Gospicā. Domar, odnosno čuvari doma su članovi društva koji tu dužnost vrše kao dežurni subotom i nedjeljom od 1. svibnja do 31. listopada svake godine. U kući se tada mogu dobiti topli napici, neka jednostavnija jela i pića. Dom ima cisternu s pitkom vodom, dvije zahodske kabine i prigradeno otvoreno sklonište za planinare koji se ovdje nadu u toku tjedna. U skloništu može naći ležaj i najnužniju opremu 6 do 8 ljudi. Izworska vođa na Ivinom vrelcu (15 do 20 minuta hoda prema vrhu Visočice) također se može koristiti. Grupe koje žele smještaj u kući u toku tjedna i izvan sezone dežuranja, neka se javi deset dana ranije na adresu PD »Visočica« radi dogovora. Zigovi vrha Visočice, VPP-a, Puta po planinama SR Hrvatske i Željezničarske transverzale nalaze se u metalnoj kutiji u skloništu pri Domu.

• PD »Monter« preuzeo kuću »Zumberak«. Najmlade planinarsko društvo u Hrvatskoj, PD »Monter« iz Zagreba, preuzeo je na korištenje i održavanje od Planinarskog saveza Hrvatske kuću »Zumberak« u Sekuliciima pod Gerom i već je započelo s radovima na adaptaciji i uređenju. Ovaj čin je za svaku povohlu, jer ima velikih i starih društava koja ne ulažu nikakve napore oko održavanja nekog planinarskog objekta, nego samo organiziraju izlete u kuće drugih društava, koristeći se njihovim trudom i ulaganjima.

• Otvoren novi Tomislavov dom. U subotu 12. rujna svečano je otvoren u prisustvu predstavnika

društveno-političkog i privrednog života grada i republike i brojnih planinara. Podignut na mjestu na kom se već stotinjak godina križaju planinarske staze, novi je dom uskrnsuo položajem i izgledom jednak u požaru 1964. godine nestalom svjedoku izletničkog života prijeratnog i poratnog Zagreba. Hotel B kategorije, prema faksimili trokrakog Planiceva zdanja iz tridesetih godina i projektu Branka Znidarića iz »Interinženiringa« ima 150 kreveta, isto toliko mjeseta u planinarskoj blagovaonici i glavnog restoranu, dva sunčališta, šesterostazu kuglanu i veliki dnevni boravak za čije se topao ugodaj otvorenih kamina i namještaja iz bijelog jasena pobrinuo arhitekt unutrašnjeg uređenja Miroslav Geng. Za nešto više od godinu dana izgradila ga je Gro »Dom«, investitor posla vrijednog 2,12 milijardi dinara je RO »Ferimport«, koja će voditi novi hotel, a suinvestitori su bili Skupština grada Zagreba, RO »Univerzijada«, Ina-Naftaplin, Ina-Commerce i RO Monter. Novi Tomislavov dom otvorio je Ante Hrkac, predsjednik Radničkog savjeta RO »Ferimport«. Za razliku od staroga, novi dom ima jedan kat više, u kojem se predviđa uređenje planinarskih skupnih ležajeva, s popustom za planinare. Na grupni posjet dobiva se popust na pansion. Prema ugovoru, kojim je PSH prodac ruševine staroga doma, novi dom je zadržao tradicionalno ime, a također će u njemu biti uređena prostorija za potrebe Gorske službe spašavanja PSH. Za sada se do Doma može žičarom i autobusom koji polazi s Kaptola.

• Nova plan. kuća na Ivanščici, koju je 1985. počelo graditi PD »Oštrel« iz Zlatara na Majeru, podno ruševina starog Oštrel-grada, sada je pod krovom, ožbukana i elektrificirana. Imat će dva podruma, blagovaonicu, sobu, kuhinju i sanitarni čvor, a u potkrovju tri spavanaice s 18 ležaja. Očekuje se da će otvorene biti idućeg ljeta.

Vezni putevi i transverzale

• Nova KT na »Karlovackoj transverzali«. Planinarska društva »Duvobavac« iz Karlovaca i »Monter« iz Zagreba dogovorila su se da nova kontrolna točka na Karlovackoj transverzali »XIII proleterska brigada«, bude u planinarskoj kući »Zumberak« u selu Sekulici. Ovom kućom od nedavno upravlja PD »Monter«, koje će izvesti markaciju od Cvetišta do kuće.

(J. Kopić)

• »Slovenska planinska pot«. Za obilazak primorskog dijela ovoga puta korisne će biti slijedeće informacije. U Tinjanu je opet otvorena trgovina gdje se planinari mogu opskrbiti hranom. Trgovina je u kući broj 32, a u njoj su

i kontrolni žigovi Tinjana (371 m) i Sočerba (44 m). U vrijeme kada je »Tumova koča« na Slavniku zatvorena, kontrolni žig se dobije u Prešnici u prvoj kući pri silasku (Pečar). PD »Koper«, koje se brine o ovoj dionicu puta, moli da se veće grupe planinara najave na adresu: Ana Pasutto, Ul. Sergeja Mašere 1, Koper telefon 066-33-040.

• Obnova dionica VPP-a. Gospicci planinari su ove jeseni detaljno obnovili markaciju i očistili od poraslog i napadalog granja dionicu VPP-a na relaciji Jelova ruja — Sugarska duliba. Dionica od Sugarske dulibe do prevoja Pasjnjaklanac, ulazeći u Ramino korito,

i dionica od Gojanovog doma pod Visočicom do Rudine uređena je u prošloj godini. Planinari Gospicā će nastaviti uređenje dijelova VPP-a na pojedinim dionicama u narednoj godini, od Rudine do Marasovca i od Raminog korita do Oštrelja. Žig od Jelove ruje i daje će biti na Visočici.

(Perica Korica)

• Transverzala »Stijene i vrhovi Treskavice«. PD »Treskavica« iz Sarajeva uređilo je na planini Treskavici transverzalu sa 14 kontrolnih točaka i tiskalo vodič na 16 stranica, koji sadrži vrlo korisne informacije podijeljene na četiri poglavija: Priroda, Planinarski sport, Prilazi, Stijene i vrhovi.

Tekst je napisao H. Čaušević, a kartu mjerila 1:50 000 izradio Nedeljko Šestović. Tehnički urednik Emir Prohić. Obilazak KT dokazuje se fotografijama, a nakon obilaska dobiva značka. Zanimljivo je da središnja točka Treskavice, planinarski dom na Kozoj luci »Josip Sigmund«, nije KT, trasa ga obilazi u velikom luku, dajući prednost vrhovima i stijenama. Obilazak traje četiri dana lagano ili dva dana oštrog hoda. Dodajmo i podatak da je to za kratko vrijeme već druga edicija o Treskavici (o vodiču »Treskavica« Šeška Kadrića vidi NP 5-6, str. 138).

• **Našički planinarski putevi.** Dana 9. lipnja 1985. godine PD »Krnđija« Našice otvorilo je planinarski put »Tragom prvog izleta našičkih planinara« održanog 10. lipnja 1923. godine, a u povodu 62. obljetnice osnutka prvog planinarskog društva u Našicama, koje je osnovano 4. siječnja 1923. godine, i u spomen prvog izleta, koji je upriličen 10. lipnja 1923. godine s usponom na Petrov vrh. Put je dobro označen. Počinje u Feričancima, prolazi najljepšim dijelovima feričančkog vinogorja, s usponom na Petrov vrh (701 m), te spustom preko Dobre vode na izletište Staklanu kod seli Gornje Motičine, gdje put završava i odakle se javnom autobusnom vrom može doći u Našice. Pozivamo sva planinarska društva da obilazak ovoga puta stave u program rada za narednu razdoblju. Od 1968. godine naše društvo organizirano vodi i »Našički planinarski put« koji počima u Našicama, prolazi najljepšim dijelovima Krndije, te završava u Domu odmora »Elektroslavonije« u selu Gradcu, 10 km od Našice, na cesti Slavonsku Požegu. Ova dva puta obilaze se grupno, svaka grupa dobiva vodiča i nakon obilaska uobičajenu značku i dnevnik. Zelimo podsjetiti i na obilazak »Slavonskog planinarskog puta« koji počima kod Željezničke stanice Londžica, kojega prvu dionicu održava naše društvo. Zigovi ovoga dijela nalaze se u Domu u Gradcu, a dnevnike izdaje Planinarski odbor Slavonije, PD »Jankovac Osijek i PD »Sokolovo« Slavonska Požega. Informacije: PD »Krnđija« Našice (54500) ili na telefon 054-711-354 (Zlatko Marman Tiskara Našice), 712-283 (Zlatko Marman, kućni) i 712-224 (Drago Trošelj, kućni).

• **Put moslavackih partizana.** Dnevničci za ovu transverzalu mogu se naručiti po cijeni 200 dinara na adresi PD »Yeti«, Zajecarska ulica br. 1, 41320 Kutina. Također se mogu kupiti u Turist-birou u Kutini i u knjižari »Mladinska knjiga« na Preradovićevom trgu u Zagrebu. Za veće grupe planinara društvo može organizirati obilazak puta kao jednodnevni ili dvodnevni izlet, s prijevozom, noćenjem pod šatorima ili u motelu, te s hranom i pićem po dogovoru, o čemu se treba pismeno обратити na adresu društva.

• **Partizanski put Banjom.** Predstavnici 32 planinarska društva iz Slovenije, Srbije, Hrvatske te BiH su svečanim obilaskom 26. i 27. 9.

otvorili trasu »Partizanski put Banjom«. PPB osnovalo je PD »Gavrilović« iz Petrinje sa željom da planinare i druge ljubitelje prirode upozna s prirodnim ljepotama Banije (vidi opis u prošlom broju, str. 226-227). Mogućnost noćenja je u Spomen-domu »Samarica« na Cavić Brdu (polovica puta) uz planinarski popust (informacija tel. 041 - 441-034). Postoje vrlo dobro autobusne veze s ishodištem KT (Komogovina ili Mali jarak), kao i završnom (Klasnić) i to iz Zagreba direktno. Obilaskom bilo kojih osam KT stječe se pravo na spomen značku PPB-a. Bogato ilustrirana knjižica na 54 stranice sadrži historijski dio, opis puta, dnevnik i dvije karte PPB-a, a može se naručiti uz cijenu od 1500 dinara preko PD »Gavrilović«, Odbor PPB-a, 28. Slavonske udarne divizije 59, 44250 Petrinja. Svi prihodi od prodaje knjižica idu u fond za izgradnju planinarske kuće na vrhu Hrastovčke gore (415 m). Kupnjom knjižice planinar u stvari pomaže brzu izgradnju jednog objekta koji će opet biti u njihovoj funkciji. (Duro Priljeva)

• **Prva makedonska transverzala.** Univerzitetski planinarski odbor Skoplje, PSD »Elema« i PSD »Robert Gajdić« Skoplje, organizirali su od 1. do 8. kolovoza obilazak »Prve makedonske planinarske transverzale«. Ona prolazi masičima Sar-planine, Rudoke, Vrace i Bistre. Svi vrhovi na trasi su viši od 2500 m. Početak joj je na Ljubotenu, a svršetak na Ohridu.

• **»Planinama Crne Gore«** Planinarsko-smučarski savez Crne Gore otvorio je 28. kolovoza planinarsku transverzalu »Planinama Crne Gore« (Veruša — Komovi — Bjelasica — Sinjavina — Durmitor). Transverzala pruža obilaznicima mogućnost neposrednog upoznavanja s mnogim bojištima iz svih ratova, spomenicima kulture i ne-takutnim prirodnim ljepotama. Informacije i prijave prima PS Crne Gore (Dragan Drobnjak) tel. 081-44-487 i PD »Brskovo« Mojkovac (Božo Kovijanić) tel. 084-72-336 (ured) i 084-72-353 (stan).

• **Transverzala »Prve muslimanske brigade«.** Obilježavajući 50. godišnjicu, dolaska J. Broza na čelo KPJ, te u znak sjećanja na ratne dane Prve muslimanske brigade i njenog komandanta Zuhdiju Žaliću, PD »Krajšnik« iz Velike Kladuše ustanovilo je transverzalu »Prve muslimanske brigade«. Ona prolazi dijelom borbenog puta Brigade od Velike Kladuše do Plitvičkih jezera. Ima 6 kontrolnih točaka, a zadnja je u Spomen-domu VI Ličke udarne proleterske divizije »Nikola Tesla« u Mukinjama. Otvorenje je bilo 21. kolovoza. Informacije: PD »Krajšnik«, Velika Kladuša, pp 89, ili na telefon 077/775-433 RO »Saniteks« (za Ismeta Duranovića) do 14 sati, a u stanu na telefon 775-526.

• **Pohodi Snježnik—Snježnik.** PD »Platak« iz Rijeke organiziralo je dva zanimljiva pohoda pod geslom »Put prijateljstva«. Na taj put, na relaciji Snježnik — Klanska polica — Gušlice — Snježnik pošla je grupa od 45 planinara koja su za uvrat dobili značku i dnevnik »Puta prijateljstva«. Ovakvi pohodi traju već od 1984. godine, po ideji PD »Snježnik« iz Ilirske Bistrice i riječkog PD »Platak«.

(D. Mamula)

• **»Daruvarski partizanski odred.«** PD »Petrov vrh« iz Daruvara otvorilo je 12. rujna planinarsku transverzalu pod gornjim nazivom, koja počinje i završava kod Planinarskog doma na Petrovom vrhu iznad Daruvara.

• **PD »Paklenica«** iz Zadra obavještava, da će grupama planinara koje žele obići »Planinarski put Paklenicom« osigurati vodiča i smještaj u planinarskom domu. Ovaj put prolazi najljepšim predjelima Velike i Male Paklenice, a obilazak traje dva dana. Zainteresirani trebaju se najaviti najkasnije 15 dana prije obilaska na adresu: PD »Paklenica«, 57000 Zadar, Dječji park bb.

• **PD »Strahinjčica«** iz Krapine izdalo je novi dnevnik »Kajbunščakovog puta«. U dnevniku je neslo detaljnja skica puta, u koju je unešena i korektura prve dijelice. Dnevnik se može nabaviti po cijeni od 500 dinara na adresi: PD »Strahinjčica« (Filip Majić, M. Tita 1, 41230 Krapina) i u knjižari »Mladinska knjiga« na Preradovićevom trgu u Zagrebu.

• **Jaskanski planinarski put.** PD »Jastrebarsko« izdalo je treće izdanje dnevnika »Jaskanskog planinarskog puta« u koji su unijete izmjene na trasi. Prema novom pravilniku vrijeme obilazeњa puta ograničeno je na pet godina. Dnevnik se može naručiti na adresi: PD »Jastrebarsko«, Jastrebarko pp 20, ili u knjižari »Mladinska knjiga« na Preradovićevom trgu u Zagrebu (cijena 600 dinara).

• **Planinarski putevi Hahlića** kroz Paklenko do Nebesa. Dnevnik transverzale može se naručiti pouzećem ili kupiti osobno u tajništvu društva, PD »Kamenjak«, 51000 Riječka, Korzo narodne revolucije 40, i kod domara u planinarskom domu na Hahlićima. Karta s prikazom podrucja prodaje se i posebno, odnosno nije obavezni dio dnevnika. Dnevnik sadrži shemu mreže svih puteva H, dok se Karta puteva preporuča onima koji se prilikom obilaska puteva H žele kretati po proizvoljno planiranim rutama. Cijena dnevnika je 1000 a karte 100 dinara.

• **Pomurska planinska pot** proslavila je 18. listopada 20-godišnjicu. Proslava je održana na Bukovniškom jezeru, nedaleko od Lendave, uz madarsku granicu. Put ima 32 KT. Prva i zadnja su u Lendavi. Pomurje je nizinsko podrucje, s vinogradima, voćnjacima, oranicama i šumama, i pristupačno u sva godišnja doba. Može se obići i biciklima. Znak priznanja simbolizira pokrajinu.

(J. Sokoman)

Rad društava

● **PD »Paklenica« Zadar.** U subotu i nedjelju 10. i 11. listopada, izvršavajući jedan od zadataka iz programa planinarske organizacije Dalmacije za 1987. godinu, PD »Paklenica« iz Zadra organiziralo je obilazak Pakleničkog planinarskog puta za planinarsku društva »Kamenar« iz Šibenika, »Dinara« iz Knina, »Mosor« i »Split« iz Splita, »Biokovo« iz Makarske, »Orjen« iz Dubrovnik i »Paklenica« iz Zadra. Na početku obilaska sudionicima su podijeljeni Dnevničici, a na kraju spomen-značke. Istovremeno u »Borisovom domu« u Velikoj Paklenici na Velebitu uz prisustvo porodice održana je komemoracija Velimiru Sušaku, koji je u listopadu prije pet godina poginuo nakon osvajanja Pisang Peak-a (6991 m) u Himalaji. O njegovom radu i djelu u Društvu govorio je veterani zadarskog planinarstva Milovan Boroević. Zatim je na spomen-ploču pokojnog Veljka u blizini »Borisovog doma« položen vijenac zadarskih planinara u znak sjećanja i zahvalnosti za sve ono što je učinio za planinarsku organizaciju. (D. P.)

● **PD »Strilež« iz Crikvenice** je nastavilo aktivnostima. Članovi su obnovili markaciju Riječke transverzale od Grizana do Medvedjaka (1027 m). Naši botaničari su uspjeli u pokušaju presadjivanja runologista na Viševicu i Strilež. Nekada je to područje bilo stanište ovog rijetkog cvijeta, ali je ljudskom rukom uništeno. Na ovaj način smo pokušali ispraviti štetu. Nakon uspješno održanih masovnih izleta na Klek i u Paklenicu, aktivnost društva se usmjerila na rekonstrukciju partizanskog logora »Kurir«. Barake logora, koje će se koristiti kao planinarska skloništa, uskoro će biti gotove i želja nam je da logor oživi novim životom. (D. Trošelj)

● **PD »Opatija«** organiziralo je u toku ljeta dva dvodnevna uspješna planinarska pohoda u Kamniške i Julijske Alpe. Na prvom pohodu, pod stručnim vodstvom Klaudija Jelenića, bila su 22 planinara. Drugi pohod organiziran je u Julijske Alpe na kojem je sudjelovalo 19 planinara uz stručno vodstvo Borisu Križanu. Ovim pohodima opatijski planinari uspješno su nastavili ostvarivanje ovogodišnjeg programa. (Radovan Trinajstić)

● **PD »Strmac«** iz Nove Gradiške organiziralo je od 18.–20. rujna izlet na Treskavicu, kao redovni godišnji izlet na jednu veću planinu Jugoslavije. Od doma na Kožoj luci uspeli su se na najviši vrh, a na povratak posjetili planinska jezera. Nakon ukusne večere organizirano je uspješno drugeško veče. Treskavica je bez sumnje jedna od najljepših planina Jugoslavije. Dodamo li tome izvanredno gostoprivrštvo članova PD »Treskavica« iz Sarajeva, ne ostaje drugo nego domaćinu katalogi veliko hvala, a ljepotici Treskavice dovidenja.

● **Našičani u inozemnim planinama.** Dio aktivnosti PD »Krndija«

već tradicionalno odnosi se na inozemne pohode, ovaj put organiziran u čas 25. obljetnice Društva i 65. godine planinarstva u Našicama. Od 29. lipnja do 7. srpnja 45 planinara boravilo je u Grčkoj, uspinjući se po drugi put u ovakvo masovnom broju na vrhove Olimpa. Prije odlaska u Grčku svi su se popeli na Rtanj (1565 m) između Zajecara i Paraćina. U Grčkoj organiziran je kamp u »Gritsi«, odakle započinje planinarski put na Olimp. Na vrhove Olimpa popelo se 37 planinara. Manja grupa na povratak se spustila kanjonom rijeke Eupeus od Priona i Dionisijeva hrama do Litohorona. U toku boravka u Grčkoj planinari su posjetili i Meteoru. Pohod u Grčku na sve sudionike ostavio je snažan dojam, a osobito na 2 člana PD »Klikun« Pleterica kojima je omogućeno da kao »izvidnici« izvrše procjenu pohoda na Olimp članovima svog društva. Od 12.–22. 8. 15. članova boravilo je u Španjolskoj radi upoznavanja Pirineja i uspona na najviši vrh tog gorja Pico de Aneto (3404 m). Grupa od 7 članova dosegla je visinu od 3200 m a ostalih 8 popelo se na vrh Pico de Aneto, doprinoseći tako proslavi važne obljetnice Društva i planinarstvu uopće. Dio članova uspeo se na još jedan lijep i atraktivni vrh, medaš Frančuske i Španjolske Pico de Salvaguarda (2738 m). U jednom od idućih brojeva slijedi opis uspona na najviši vrh Pirineja. (D. Trošelj)

● **PD »Kamenar«** iz Šibenika osnovano je prije tri godine i u kratkoj povijesti svog postojanja zabilježilo je veoma dobre rezultate. Prošle su godine bili organizatori »Slet-a planinara Dalmacije«, a ove su godine pripremili planinarsku transverzalu pod nazivom »Tragom prvog Šibenskog partizanskog odreda«. Početak transverzale je na brdašcu Pisak iznad Šibenika gdje su se okupili korci prvog odreda, a zatim ide kroz selo Dubravu do kanjona Ivankovača. Slijede zaseoci Sene-te i Živkovici, a u blizini Brnjice presjeca cestu Šibenik – Drniš. Zatim prolazi jednim dijelom kanjona Čikole pored stare gradine Ključice, koja je jedna od najsačuvanijih u tom području. Slijedi Ravn Gaj, gdje će biti uređeno spomen-obilježje, i preko Velušića vodi do Planinarskog doma na Promini. Sada planiraju još jedan vrijedan potpovrat. Nedaleko od vrha Orlovača uredit će planinarsko sklonište u jednoj napuštenoj seoskoj kući. Na kraju da spomenimo i to, da je PD »Kamenar« za svoj dosadašnji rad prešle godine nagradeno Plaketom Općinske konferencije SSRNH.

● **PD »Gradina«.** Na redovnoj skupštini PD »Gradina« iz Konjščine rečeno je da se planoviti rada ostvaruju, a najviše se planinari na Ivanšiću, Medvednicu i na Gornjebrod. Konjiščinci su bili i u Kumrovcu, dva puta na Triglavu, na Velebitu, a obišli su i Kapelski planinarski put. Praktički svake druge nedjelje planinari se druže s prirodom i redovito održavaju

planinarski put od Konjščine na vrh Ivanšićice. Uz izlete ove će godine raditi na revitalizaciji starog konjiščinskog grada, otvoriti školu planinarskog podmlatka i osnovati foto-sekciju. (C. S.)

● **Iz PD »Gromovača«, Otočac** Koncem rujna je zajedničkim obilaskom Plitvičkih jezera počeo trodnevni susret zbratimljenih planinarskih društava: »Gromovača« iz Otočca, »Kožufa« iz Gavgelije i »Pobede« iz Beograda. Domaćin susreta u Lici, na kojima sudjeluju i predstavnici planinarskih društava »Prosek« iz Negotina na Vardaru i »Metalurg« iz Titova Veleša je otočka »Gromovača«, a osim posjeta Plitvičkim jezerima i upoznavanje kulturnopovijesnim znamenitostima Otočca za gospodarje organizirano i obilazak sjevernog Velebita i uspon na Zavilan, Gromovaču i još neke vrhove.

● **Josip Sakoman**, član PD »Željezničari« iz Zagreba, poslao je uređeništvo dvadesetak stranica izvještaja o društvenim akcijama u posljednja dva-tri mjeseca, iz kojeg izdvajamo najvažnije. Koncem ljeta »Željezničari« su posjetili Logarsku dolinu i okolicu (komentar: lijepo, ali skupo), 6. rujna vidjeli su s vrha Triglava Grossglockner i Matterhorn. Putem su sreli njemačkog planinara invalida koji se penjao na Triglav štakama. Na otvorenju novog Tomislavovog doma i Doma udruženja obrtnika grada Zagreba na Hunjki 11. i 12. rujna zapazio je da nema predstavnika planinarskih organizacija PSH i PSZ. Dana 4. listopada organiziran je Drugi pohod po istočnoj Medvednici, koja je neopravданo zanemarena od planinara. 40 članova je pod nazivom »Izlet u nepoznato« bilo 17. listopada na turi Kurešček, Krim, Iški Vintgar. Nažalost, uspon na vrh Krima je zabranjen. Idućeg dana posjetili su Bukovničko jezero kod Lendave gdje su bili na proslavi 20. obljetnice Pomurske poti, a posjetili su i vojnike u graničnoj karauli. Dana 11. listopada je 50 članova bilo na proslavi 10.-godisnjice izgradnje vodovoda na Planinarskom domu na Oštrenu. Isto toliko članova bilo je 15. listopada u Arnovom selu na »Martinovo nedeljje«. Na toj veselici, koju je predrijeo PD Brežice, sudjelovali su »Željezničari« s nekoliko pjesama pod vodstvom Tomislava Kopčenja. Za Dan Republike obišli su staze proboraca Tadije Skopljance oko rekreacijskog centra Malacka i put »Stazama kaštelanskih partizana« preko Kozjaka. (Z. P.)

● **Planinarska sekcija »Auto Dalmacija«**, koja djeluje pri Planinarskom klubu »Split« obilježila je 5 godina uspješnog rada. Članovi su ovaj datum obilježili 25. listopada svečanom sjednicom u Planinarskom domu »Malacka« prigodnim referatom i podjelom nagrada i priznanja zasluznim pojedinциma. Nakon sjednice organiziran je pohod rekreacijsko-planinarskom stazom »Tadija Skopljana« na zapadnim i sjevernim pa-

dinama Kozjaka. Ova staza je otvorena 31. svibnja u dužini oko 9 kilometara, s visinskom razlikom od 200 metara, što je primjereno svim dobnim uzrastima od 7 do 77 godina. U organiziranom obilasku staze sudjelovalo je 40 planinara. Iako mlada, sekcija je u proteklih 5 godina pokazala značajne uspjehe na okupljanju članstva i organiziranju planinarskih aktivnosti. Sačinjavaju je radni ljudi RO »Auto Dalmacija« Split i članovi njihovih obitelji. Sekcija ima punu podršku RO, sindikalne organizacije i PK »Split«.

(Milan Sunko)

• **Članovi PD »Kalnik« iz Krijevaca**, njih više od 100, sudjelovali su u proslavi 45-godišnjice osnivanja Kalničkog partizanskog odreda koja je održana 11. i 12. rujna na Kalniku. Dana 11. rujna članovi alpinističke i skijaške sekcije na-

večer su izvršili osvjetljavanje bakljama Starog grada Kalnika. Dana 12. rujna 32 planinara prešla su dionicu Planinarske transverzale »Put kalničkih partizana« Vratno-Kamešnica-Kalnik da bi stigli na početak svećane proslave u selo Kalnik te se pridružili ostalim učesnicima proslave i velikom narodnom zboru. Za vrijeme cijele proslave alpinistička sekcija je u sklopu Omladinskog logora nedaleko od Planinarskog doma imala i svoje šatore, te su omladinci prisustvovali logorskog vatri i satu povijesti na kojem su evocirali uspomene iz NOB-e borce i rukovodici Kalničkog partizanskog odreda.

(Daniela Husinec)

• **Članovi PD »Ravna gora«, Varaždin**, proveli su prošlog ljeta nezaboravne trenutke u planina-

ma. Četiri sunčana dana u Julijskim Alpama omogućila su nam osvajanje prekrasnih vrhova (Begunjskog, Triglava, Kanjavca). U Kamničkim Alpama vrijeme nam je bilo manje sklono pa smo osvojili samo Branu. Pionirska sekcija i grupa odraslih planinara, ometena dvodnevnom kišom i jakim vjetrom, ostala je prikraćena radost osvajanja Mojstrovke, ali je ipak izlet na Vršić i u dolinu Trente bio bogat i raznolik. Ako već nismo mogli u planinu, upoznali smo Planinarski muzej u Trenti, izvore Milinarice, Soče, Save Dolinke, Planicu i Bled. Jesen je započela radnim akcijama u domu »Anka Ivić« na Ravnoj gori. Tu je upriličen i susret sudionika ovogodišnjeg planinarsko-splavarško-turističkog puta Durmitor-Tara. Napravljeni su još brojni planinarski izleti u bliže i niže, naše zagorske planine. (Mira Šincek)

Ostale vijesti

• **Predsjedništvo PSJ** održalo je 11. i 12. prosinca redovnu sjednicu u Planinarskom domu »Ivan Pačković« na Puntijarki iznad Zagreba. Među zaključcima izdvajamo kao zanimljivije da je za novog predsjednika PSJ izabran Vlado Vukmirović iz Crne Gore, jer je Miroslavu Franjkoviću iz BiH istekao mandat. Prigodnim referatom Vlade Božića obilježena je 25-godišnjica rada Komisije za speleologiju. Kao delegat PSJ u novoformiranoj Komisiji za sportsko penjanje u UIAA izabran je Ivica Piljić iz Splita. Orientacijske će obradovati zaključak da će ih PSJ i dalje predstavljati u IOF-u. Iz PSH bili su prisutni Božo Škerl, dr. Zeljko Poljak, Vlado Božić, Nikola Aleksić i Dražen Zupanc. (Z. Poljak)

• **Suradnja PSH i SSRNH**. Delegacija Republike konferencije Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske, koju je predvodio tajnik Stanko Dragičević, posjetila je 14. prosinca Planinarski savez Hrvatske. Tom su prilikom v. d. predsjednika PSH Vlado Mihaljević i ostali članovi predsjedništva PSH upoznali članove delegacije SSRNH s radom i problemima planinarske organizacije u SR Hrvatskoj. Dogovoren je zajednički sastanak sa članovima Koordinacijskog odbora za društvene organizacije i udruženja građana RK SSRNH na kojem će se detaljnije razmotriti problematika planinarske organizacije i zajedničke aktivnosti na razvoju planinarstva u našoj republici. (N. Aleksić)

• **Akcije PSJ**. Prema odluci Konferencije Planinarskog saveza Jugoslavije organizatori savjetovanja o zaštiti prirode bit će 1988. PS Makedonije i 1989. PS Vojvodine. Pohod pionira planinar Jugoslavije organizirat će 1988. PS Slovenije i 1989. PS Srbije. Organizacija pohoda omladine Jugoslavije povjerena je 1988. PS Crne Gore, a 1989. PS Hrvatske.

• **Smotra planinarskog podmatalka Jugoslavije** ove godine imala je strogo stabilizacijski karakter. Predviđeno je bilo da iz svake republike dođe deset, a iz pojedinice pet predstavnika. No, na Prenju ih je bilo svega 49 (nisu došli predstavnici SR Hrvatske i dvije pokrajine). Domaćini PSD »Prenj« iz Mostara i Planinarski savez Bosne i Hercegovine su učinili sve da se najmladi planinari osjećaju ugodno na Prenju i u Mostaru...

• **Slet planinara Hrvatskog zagona** održan je 27. rujna na Medvednici ispred Planinarskog doma »Ivan Pačković« na Puntijarki, u organizaciji PD »Zagreb-Matica«. UZ zagorske i međimurske planinare na sletu su sudjelovali i predstavnici brojnih zagrebačkih planinarskih društava. Sudionike sleta pozdravio je kratkim govorom predsjednik Planinarskog saveza Hrvatske Vlado Mihaljević, a u ime domaćina predsjednik PD »Zagreb-Matica« dr. Lelja Dobronić. Tom prigodom uručen je prelažni pehar PSH planinarskom društvu »Grebengrad« iz Novog Marofa, kao najuspješnijem na području zagorske regije u protekloj godini. Unatoč kši i nevremenu jedan je broj planinara prisustvovao komemoraciji povodom 25. obljetnice smrti Vladimira Horvata, graditelja »500 stuba« na Medvednici, koja je održana na terasi ispred spilje Medvednice. (J. Kopic)

• **18. marš tragom rasinjskih partizana** izveden kao dvodnevni 10. i 11. X 1987. preko Jastrepa, s noćenjem kod mještana selo Sezemlje. Učestvovalo je 97 planinara iz Beograda, Novog Sada, Zagreba, Kragujevca, Niša, Kraljeva i Kruševca, što je znatno manji broj od ranijih godina. Organizator PSD »Jastrebac« iz Kruševca.

• **13. zbor vodiča Hrvatske**. Od 22.-23. studenog u Planinarskom domu »Putalj« Kozjak povije Ka-

štela održan je 13. zbor planinarskih vodiča i pripravnika SR Hrvatske. Zboru su prisustvovali vodiči iz svih regionalnih stanica, osim Riječke. Pored donešenih zaključaka dogovoreno je da se naredni 14. zbor u 1987. godini održi na području Ličke regije, gdje će domaćini biti planinarska društva i vodiči iz Otočca i Gospića. (Perica Korica)

• **14. zbor vodiča PSH** održan je 24.-25. listopada u malom ličkom mjestu Sinac. Na zboru su bila 54 člana vodičke organizacije. Zbor je pozdravio predsjednik SO Otočac, te ukratko upoznao prisutne s krajem u kojem se nalazimo. Prvog dana podnijeti su izvještaji Komisije i stanica vodiča Zagreb, Split, Zadar i Makarska. Riječka stanica nije uputila svog delegata. Komisija je predložila zaključke, a Zbor je te zaključke usvojio. U krajoj vježbi ponovljeni su čvorovi, a zatim prikazani filmovi s vodičkom tematikom (Grossglockner i Dolomiti). Pod rukovodstvom instruktora izvedena je vježba izrade improviziranih nosila, imobilizacija i transport unesrećenoga. U društvu domaćina posjetili smo nakon vježbi ribnjaka pastrvu na rijeci Gačkoj. Domaćini su dobro organizirali smještaj i prehranu. Lijepo vrijeme pogodovalo je uspjehu Zbora. (Ing. Darko Luš)

• **PD »INA-OKI«** iz Zagreba dojnjelo je, kao i prijašnjih godina, odluku da u 1988. pomogne izdavanje časopisa »Naše planine« i dodjelilo iznos od 50.000 dinara. Izdavač se Zahvaljuje na ovoj prijernoj gesti. Tekst odluke glasi: »Na 11. sjednici predsjedništva PD INA-OKI, održanoj 2. prosinca 1987. donijeta je odluka da se za razvoj i unapredjenje časopisa »Naše planine« dodjeli novčana pomoć u iznosu od 50.000 dinara. Navedeni iznos bit će uplaćen na Žiro račun PSH za »Naše planine« br. 30102-678-5535. Tajnik Senaid Serđarević, predsjednik Zvonimir Sliepčević.«

● Bratski susret planinara ptt Zagreba i Ljubljane. Već 1971. osnovan je Medudruštveni odbor (savez) planinarskih društava ptt Jugoslavije. Iste godine pokret za zabilježavanjem se siri i dalje. Uspostavljaju se Susreti bratstva planinara ptt, najprije između Beograda i Zagreba, a nešto poslije i drugi. Na poticaj predsjednika PD ptt Ljubljana Jože Dobnika dogovoren je Susret bratstva planinara ptt Ljubljane i Zagreba i obratno 1973. Do sada je održan 21 takav susret, svaki put na drugom području Slovenije i Hrvatske. Ovogodišnji 21. susret bio je 20. IX u Ivančnoj gorici, Muljavi i Polževu, da bi završio u Višnjoj gori. Svoje pobratimizme iz Zagreba dočekao je u Ivančnoj gori predstavnik PD ptt Jaki Stanko. Kako nije došao »praznih ruku«, nakon kratkog pozdrava uskoro je u zagrebačkom autobusu nastalo raspoloženje na dostoјnoj visini. Raspoložene sudionike »Sljemešenac« u Muljavi dočekali su ostali pobratimi iz Ljubljane. Nakon razgledavanja kuće slovenskog pisača i dramaturga Josipa Jurčića, čije porijeklo potječe iz Dalmacije, većina sudionika susreta pošla je prema Polževu, gdje je predviđen glavni dio susreta. Pješćenje je trajalo ispod dva sata. Ručak u hotelu u Polževu dobro je došao svima i stvorio još bolje raspoloženje. Nažalost, kako su slovenski drugovi koristili vlač, vrijeme je do dolaska u Višnju goru bilo skraćeno. Zagrepčani su pomogli svojim ljubljanskim kolegama, da su ih autobusom prevezli u Višnju goru. Tako je glavni oproštaj uslijedio u Višnjoj gori. Najprije je njihov predsjednik Ivo Kastelić održao lijeprigodni govor, a uzvratno je predsjednik PD ptt »Sljeme« Zagreb, Mile Šarić. Konačni zaključak je bio da se ovakvi susreti ne smiju prekinuti, unatoč finansijskim teškoćama. Konac susreta završio je »himnom« bratstva: »Za svaku dobru reč...« i, dakako, nebrojenim zagrljajima i željom do skorog videnja. Na kraju moramo još istaknuti, i da su naši i ljubljanski omladinci, iz naša dva ptt planinarska društva, održali svoj tzv. omladinski susret na Vršiću od petka 18. do nedjelje 20. rujna.

(Marko Mateček)

● »Kanjonci«. Četvorica entuzijasta koji se nazivaju Planinarskom družinom »Hoita« (Zlatan Sabur, Davor Judenić, Muhamed Šeškić i Alen Lepirica) prošli su nedavno put od Popova mosta (Tjentište) do Medurića (na putu Kolašin-Titoigrad) i nazvali ga »Tura devet rijeka«. Najznačajniji je svakako bio prolaz kanjonom Male Komarnice što se zove »Nevidio« a prošli su ga bez ikakvih tehničkih pomagala, te kanjonom Hrčavke (ispod Treskavca, dubok i do 800 m). Prošli su i kanjon Velike Komarnice, Mrtvice te masive Volujaka, Vojnika, Maganika. Nedavno su Judenić, Sabur i Šeškić prošli kanjon Lujte a Lepirica i Sabur Bobovački brijev (sjeverna Visočica prema kanjonu Rakitnici). Ova je grupa među planinari-ma dobila naziv »kanjonci«, jer su bili među prvima u SRBiH kojima je to osnovna planinarska preokupacija.

(Ramo Kolar)

● 35. obljetnica izgradnje »Vickovog stupa« na Mosoru. Prije 35 godina su planinari Planinarskog kluba »Split« izgradili i svečano otvorili planinarsku sklonište »Vickov stup« na vrhu Mosora. Juči je obilježen svečanom sjednicom PK »Split« 2. listopada. Sjednicu je otvorio predsjednik Ante Cagalj u prepuno dvoranu Doma Brodogradne industrije »Split«. U prigodnom referatu je Milan Sunko podsjetio prisutne na dane izgradnje ovog specifičnog planinarskog objekta i značaj ovog skloništa u razvoju planinars-tva na ovom području. Sjednici su prisustvovali pored planinara i predstavnici SFK-e Split, Sindikata Brodogradne industrije »Split«, Planinarskog saveza općine Split, te planinarskih društava »Kozjak«, PTT »Marjan«, »Mosor« i »Split«.

● Dan planinara GSZ Split. Dana 4. listopada organiziran je skup planinara na Mosoru u povodu Dana planinara Gradske zajednice općina Split i Proslave izgradnje »Vickovog stup« na Mosoru. U suslagnosti sa Planinarskim savezom općine Split i PD »Mosor« ovu je akciju organizirao PK »Split«. Planinari su se okupljali ispred planinarskog doma U. Girometta na Mosoru, odakle su manje kolone u raznim pravcima krenule na vrh Mosora do planinarskog skloništa »Vickov stup«. Tu je okupljene planinare pozdravio predsjednik PK »Split« i predsjednik Planinarskog saveza GZO Split. Lijep i sunčan dan omogućio je planinarama da se duže zadrže na hrptu Mosora i da posjeti Veliki Kabal (1339 m), te ostale staze koje povezuju vrhove s planinarskim domom. Toga dana se okupilo oko 200 planinara na Mosoru, a u upisnoj knjizi na »Vickovom stupu« evidentirano je 90 planinara.

● Rovanjska — speleološki eldorado. Područje oko Rovnjske, selu između Zadra i Starigrada, pravi je eldorado za speleologe. Prešlo godine je Speleološko društvo »Proteus« iz Poreča otkrilo na tom području zanimljivu spilju i istražilo njezina dva kraka u dužini od 800 metara. Spilja obiluje prekrasnim sigama, a pronađeni su i ostaci ljudskih i životinjskih kostiju, pa je veoma zanimljiva i za znanost. Samo 100 metara od ulaza u ovu spilju, speleolozi iz PD »Paklenica« Zadar, pronašli su ulaz u drugu spilju i istražili je u dužini od 400 metara. Po svemu sudeći obadvije su spilje povezane, što bi trebala pokazati naredna istraživanja. Zadarški speleolozi pretpostavljaju da se zapravo radi o većem spiljskom sustavu koji treba temeljito istražiti. U svakom slučaju, nadležni trebaju pomoći istraživanja ovih entuzijasta, jer se radi o području zanimljivom za znanstvenike a i o svojevrsnoj turističkoj atrakciji u neposrednoj blizini mora.

● Slovenski planinar o Velebitu. U Domu JNA u Rijeci održano je 30. listopada predavanje »Od Učke do Velebita«. O flori i fauni, uz prikazivanje dijapositiva, govorio je član PD »Snežnik« iz Ilirske Bistrike Hinko Poročnik (dm)

● Tara planina. PD »Javor« iz Beograda poziva sva planinarska društva na druženje i boravak u Planinarski dom na planini Tari. U vrijeme boravka posjetitelji mogu obići planinarsku transverzalu »Kadinjača«, a upravo je u završetku i nova transverzala »Visoka Tara«. U domu se može koristiti 7 soba sa ukupno 25 ležajeva, a u kuhinji izletnici mogu i sami pripremat svoje obroke. U neposrednoj blizini su hoteli »Omorika« i »Beli bor« sa bazenima, kuglanama, stolovima za stolni tenis i drugim mogućnostima rekreacije. Za dolazak do doma iz pravca Beograda svaki dan je direktna veza u 08,15 i u 16,15 sati, a iz pravca Titovog Užica svakog punog sata idu lokalni vlakovi. Prijave i informacije na tel. br. 011-688-409, lokalni 431 (Babić), ill u toku dopodneva 692-984 (Dukić).

● 13. slet planinara Slavonije. U organizaciji PD »Krndija« iz Našice 7. lipnja održan je 13. Slet planinara Slavonije. Po lijepom vremenu na »Staklanici«, mjestu gdje završava planinarski put »Tragom prvog izleta našičkih planinara iz 1923. g.«, sakupilo se gotovo 600 planinara iz svih slavonskih društava, a bili su prisutni i mnogi gosti iz drugih regija. Slet je pozdravio Z. Marman, predsjednik PD »Krndija« Našice, društva koje je svojim zalaganjem i trudom vratio ugled sletovanja slavonskih planinara, kako bogatim planinarskim sadržajem, tako i sretno izabranim planinarskim putem odabranim za ovu priliku, a koji su put obišli svi prisutni planinari. Slet je pozdravio i D. Balic, tajnik PO Slavonije, istakvši dobru organizaciju sleta i želju da bude ujek ovog nivoa. Slet je otvorio ing. I. Hajek u ime pokrovitelja, šumarske radne organizacije »Krndija« iz Našice koja je, kao i neke druge radne organizacije, financijski pomogla ovaj slet.

Poslije obilaska puta, održan je kulturno-umjetnički i sportski program, u kome su prevladale vrlo interesantne discipline planinarskih vještina i snage. Kao dio planinarskih igara one su oduševile sve prisutne. (D. Trošelj)

● 100 Našičana na Triglavu. U realizaciji programa »100 Našičana na Triglavu do 1988. g.« organiziran je ove godine izlet od čak 50 članova. Jedna grupa krenula je preko Luknje na Prag i Kredaricu a druga Bambergovim putem. 35 njih popeli su se 30. 8. več rano ujutro na Triglav. To je u povijesti Društva najveća grupa koja se odjednom popela na vrh. Do sada ne je sam vrh popelo 98 članova Društva. Svima je bilo žao što nije stigao i 100. član, ali to se može i treba učiniti 1988. g. pa ne treba žaliti. Dana 17. i 18. rujna grupa od 52 člana u sklopu godišnje manifestacije »Učka« sudjelovala je u toj planinarskoj svečanosti i planinarskom druženju (D. Trošelj)

SADRŽAJ GODIŠTA

ČLANCI

Aleksić Nikola: Planinarski savez Hrvatske u 1987. godini	3
Aleksić Nikola: Obnova Planinarskog doma na Risnjaku	38
Ambruš-Kiš Miroslav: Ama Dablam (6856 m)	19
Bajs Damir: Gross Venediger (3673 m)	201
Banek dr. Berislav: Na Sljeme preko Tustog vrha	153
Beširović Uzeir: Podne na Vučijim Ušima	127
Beširović Uzeir: Uspon na Maglić	210
Blašković prof. dr. Vladimir: Geneza Plitvica i rijeka Korana	124
Bodić Milica: Čika Duško Jovanović	135
Božić ing. Vlado: Ispitivanje speleoloških užeta	133
Božić ing. Vlado: Kraljičina špilja na Visu	178
Božić ing. Vlado: Jovan Cvijić kao speleolog	265
Čaušević H.: Profesionalni sport i planinarstvo	258
Čepelak Marijan: Daljnji kružnici za naše vrijeme	13
Česen Tomo: Ledena trilogija za pet dana	220
Fisković Nada: Velebit u slikama Grete Vizler	162
Gobec Marija: U baznom logoru pod Ama Dablam	20
Gobec Marija: Ostaje više od sjećanja	263
Gobec Željko: Disanje na visokim planinama	223
Hochmut Z., Stibranyi G., Vozarik P.: Vilimova jama (A2) na Biokovu	216
Horvatin Dunja: Prva ljubav — ili laf stori po domaće	27
Horvatin Dunja: Dolina mira	129
Horvatin Dunja: Jednog srpanjskog popodneva	214
Jagačić Tomislav: Eh, moj Magliću!	117
Jagačić Tomislav: Predivni, tajanstveni, vječni Durmitore!	185
Jagačić Tomislav: Mali Ljubo je dugo gledao za nama	249
Jakovina Ivan: Požežani u gostima na Vranici	164
Juras Ante: Krka — krška ljepotica	71
Juras Ante: Zapis sa speleološkog izleta	216
Karo Silvo: Paklenska direšisima	219
Kireta Edo: Istraživanje spilje u kamenolomu Tounj	91
Kovačević Miodrag i Daniel Vinček: Maglić Prokletijski	253
Kozomara ing. Ljudmila: Lovačkom stazom na Volujak	199
Kranjčev dr. Radovan: Kitica s Kitke	40
Kranjčev dr. Radovan: Šarom od Ljubotena do Dolne Lešnice	156
Kranjčev dr. Radovan: Kroz Kamniške Alpe	193
Lay Miro: Jankovac	89
Lovrić Norma: Wasdale Head — kolijevka engleskog alpinizma	5, 65
Lučić Roki Petar: Samoborček — mali vlak	16
Lučić Roki Petar: Sjećanje na Baitu Segantini	62
Marcius Franjo: Medimurski planinarski put	227
Meničanin Nenad: Moslavacka gora	130
Meštrović Miroslav: Moje planinarsko krštenje	122
Meštrović Miroslav: Bura na Promini	256
Mladenović Mijo: Partizanski put Banjom	226
Mlinarić Dražen: Velebit je izazov	253
Muhić Ferid: Iznad pustoši života	137
Ormanec Krešo: Vezni putevi i transverzale u Jugoslaviji	140
Papeš-Mokos Božica: Šumari i zaštita prirode i planinarstvo	83
Pavešić Miljenko: Klanac Triget na otoku Krku	197
Petrićević Smilja: Ako Golić ima kapu	202
Poljak dr. Željko: Gore-dolje kroz Rocky Mountains	148
Poljak dr. Željko: Vlado Mihaljević na čelu PSH	209
Poljak dr. Željko: Uzeir Beširović, 30 godina suradnik »Naših planina«	210
Radović Jelena i Buda: Mount Rainier (43994 m)	15
Ramuščak Dubravka: Dojmovi sa staze do zvijezda	111
Rukavina dr. Ante: Galeb se bijeli vratio u Ravni Dabar	29
Rukavina dr. Ante: »Velebno« nekad, danas i u budućnosti	57

Rukavina dr. Ante: Naš Mrkica i njegova subraća	107
Rukavina dr. Ante: Moje prvo dežurstvo u Gojtanovom domu	251
Sablek dr. Tomislav: Mulhacen	121
Sajfert Branko: Uspon na Smrdljivo brdo	145
Smokyina Lucijan: Planinarenje i planinarsko pogovaranje	60
Srkoč Andrija: Na Velebitu prije pola stoljeća	113
Starić Rudo: Gavranica, HPD-ejka, Žohar i mi jednoga sutona	22
Starić Rudo: Duende	103
Starić Rudo: Čistina	166
Starić Rudo: Karlo Andrašević i speleologija u Karlovcu	215
Separović Branko: Ngozumba Kang (7742 m)	233
Šincek Mira: Jesen na Peci	39
Šincek Mira: Prijča iz jednog podruma	128
Šincek Mira: Nesvakidašnji pothvat Varaždinaca	176
Šincek Mira: »Tam kjer visoke so planine...«	213
Šoštarić Cvjetko: Gradine na Ivanšćici	80
Tironi Ivan: Legenda o Kleku	123
Tollazzi Bojan: Ljepše od rođendanske torte	24
Tollazzi Bojan: Markirali smo put tragom partizana po Mosoru	75
V. N.: Pogled prema naličju priznanja	261
Vadić Nenad: Biserje se rasulo planinom	49
Vincek Daniel i Miòdrag Kováčević: Maja Koljat (2523 m) u Prokletijama	203
Vujanović Vojislav: Bešo je takav čovjek	211
Vukušić Daniel: Od Mireva do Sundera na Velebitu	220
Zalica Slobodan: Prenjska trilogija	97, 169, 201, 241

VIJESTI i KRAĆI PRILOZI

Alpinizam i ekspedicijonizam	46, 94, 141, 181, 271
In memoriam	44, 143, 230, 269
Ispravci i dopune	144
Jubileji	136
Kamo' na izlet	270
Kupujem, prodajem	149
Mišljenja i prijedlozi	90, 136, 183, 267, 269
Novosti s Velebita	43
Orientacijski sport	46
Planinarske kuće	274
Publicistika	45, 138, 270
Rad društva	276
Slobodno penjanje	272
Speleologija	92, 141
Vezni putevi i transverzale	45, 139, 225, 262, 264, 274
Vijesti	46, 94, 142, 181, 183, 231, 277
Zaključci izvanredne skupštine Planinarskog saveza Hrvatske	180
Zaštitu prirode	268

DODACI POJEDINIM BROJEVIMA

Povijesni prilog	broj 1—2
Velebitski botanički vrt	broj 3—4
Normativni akti Planinarskog saveza Hrvatske	broj 7—8

Naše planine

le nostre montagne

nos montagnes

our mountains

unsere berge

ČASOPIS PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

Glavni i odgovorni urednik: prof. dr Željko Poljak. Urednički odbor: Nikola Aleksić, Darko Berljak, Vlado Božić, Krinoslav Milas, Željko Poljak, Ante Rukavina i Cvjetko Soštaric.

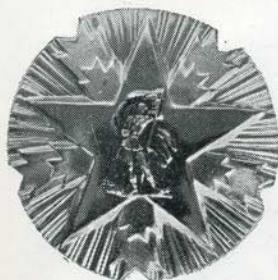
Izlazi u šest dvobroja godišnje. Pretplata za 1988. g. 5000 dinara (za inozemstvo dvostruko). Pojedini broj 1000 dinara. Uplate slati na tekući račun Planinarskog saveza Hrvatske (broj 30102-678-5535). Na uplatnici treba naznačiti: Za »Naše planine« i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Izdavač je Planinarski savez Hrvatske. Redakcija: 41000 Zagreb, Kožarčeva 22, tel.: 448-774, radno vrijeme 8—14 sati. Tiskat »Vjesnik« Zagreb. Oslobođeno od poreza na promet na osnovi mišljenja Republičkog sekretarijata za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu (br. 5499 od 26. XII 1972). Tiskanje sufinancira Republička samoupravna interesna zajednica fizičke kulture SR Hrvatske.

Godište 39 (79) Studeni-Prosinac 1987 Broj 11—12
Volumen 39 (79) Novembar—Decembar 1987 No 11—12

Od 1898. godine »Hrvatski planinar«, od 1949. »Naše planine«

S A D R Ţ A J

Branko Šeparović: Ngozumba Kang (7742 m)	233
Prof. Rudolf Travinić: Oštре	239
Slobodan Žalica: Prenjska trilogija (svršetak)	241
Tomislav Jagačić: Mali Ljubo je dugo gledao za nama	249
Dr Ante Rukavina: Moje prvo dežurstvo u Gojtanovačkom domu	251
Miodrag Kovačević i Daniel Vincek: Maglić Prokletijski	253
Dražen Mlinarić: Velebit je izazov	255
Miroslav Meštrović: Bura na Promini	256
H. Čaušević: Profesionalni sport i planinarstvo	258
N. V.: Pogled prema naličju priznanja	261
Marija Gobec: Ostaje više od sjećanja	263
Ing. Vlado Božić: Jovan Cvijić kao speleolog	265
Mišljenja i prijedlozi	267, 269
Zaštita prirode	268
In memoriam	269
Publicistika	270
Kamo na izlet	270
Alpinizam i ekspedicijonizam	271
Slobodno penjanje	272
Planinarske kuće	274
Vezni putevi i transverzale	262, 264, 274
Rad društava	276
Vijesti	277
Sadržaj godišta	279

Planinarski savez Hrvatske
odlikovan je 1974. godine
Ordenom zasluga za narod
sa zlatnom zviježdom

NA NASLOVNOJ STRANICI

Cetvrta zagrebačka alpinistička himalajska ekspedicija 1987.

Foto: D. Berljak

TPK INDUSTRIJA TERMOENERGETSKIH POSTROJENJA, • PROCESNE OPREME I KOTLOVA ZAGREB

Telefon: 216-666 * Telex: 21-319 YU TPK ZG * Telegram: TEPEKA * Pošt. pret. 1042
41000 ZAGREB — ZITNJAK b. b.

PROJEKTIRA KONSTRUIRA PROIZVODI MONTIRA

STACIONARNE KOTLOVE

po vlastitoj dokumentaciji i u suradnji do najvećih učina, tlakova i temperaturne pare ili vode: za centralna grijanja • za daljinska grijanja • za tehnološke procese • za pogon parostrojarstva • za baznu energetiku

ELEMENTE KOTLOVA

OPREMU KOTLOVNICA

OPREMU ZA PROCESNU INDUSTRIJU

za petrokemijsku industriju • za farmaceutsku industriju • za prehrabenu industriju • za industriju građevinskog materijala • za metaluriju itd.

BRODSKE KOTLOVE

po vlastitoj dokumentaciji i po licencu:
na naftu, na ispušne plinove, kompozitne itd.

BRODSKU OPREMU

spremničke • bojlere • hidrofore • rashladnike • zagrijače itd.

UREĐAJE ZA LOŽENJE

ARMATURE

ventile ravne, kose i kutne: zaporne, zapornoodbojne, odbojne, regulacione, sigurnosne • hvatala nečistoće • glave za napajanje • termodinamička odvajala kondenzata • kondenzne lonce • vodokaze • regulatore vodostaja • ispusne pipce • slavine • prirubnice za navarivanje itd.

ELEMENTE ENERGETSKIH UREĐAJA

OPREMU ZA TEHNOLOŠKE PROCESE

PRIBORE

za pogonska ispitivanja vode • za utvrđivanje kvalitete radiograma • za toplinska mjerjenja itd.

IZVODI

SERVISIRANJE ENERGETSKIH POSTROJENJA
REKONSTRUKCIJE ENERGETSKIH POSTROJENJA

LABORATORIJSKA ISPITIVANJA

defektoskopska • kemijska • metalografska • mehanička itd.

ATESTACIJU ZAVARIVAČA

RAZVOJNA ZNANSTVENA ISTRAŽIVANJA